स्पंदन

२०००-२००१

धसाखर महाविद्यालय, बिद्री

(ता. कागल, जि. कोल्हापूर)

आमचे मार्गदर्शक

मा. आम. बजरंग देसाईसो

माजी आम. मा. नामदेवरावजी भोईटे

संपादक मंडळ

प्रा. डॉ. सादिक देसाई, प्रा. चिंतामणी जाधव, प्रा. संजय पाटील, प्रा. सतिश गंगावणे, प्राचार्य शिवाजीराव पाटील, प्रा. अनिल माने.

॥ स्पंदन ॥

सन २०००-२००१

श्री दूधसाखर शिक्षण प्रसारक मंडळ, बिद्री
(मौनीनगर) संचलित

दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री.

॥ स्पंदन ॥

वार्षिक अंक आठवा

सन २०००-२००१

▮ संपादक मंडळ ▮

प्राचार्य शिवाजीराव पाटील	मुख्य संपादक
प्रा. अनिल माने	कार्यकारी संपादक
प्रा. सतिश गंगावणे	सहसंपादक

▮ विभागीय संपादक ▮

प्रा. संजय पाटील	मराठी
प्रा. डॉ. सादिक देसाई	हिंदी
प्रा. चिंतामणी जाधव	इंग्रजी

▮ मुखपृष्ठ संकल्पना ▮

प्रा. अनिल माने
व संपादक मंडळ

दि प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स ॲक्ट नियम ८, फॉर्म नं. ४ प्रमाणे
आवश्यक असलेली माहिती

॥ स्पंदन ॥

- प्रकाशन स्थळ : दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री
- प्रकाशनाचा काळ : वार्षिक
- प्रकाशकाचे नांव : मा. प्राचार्य शिवाजीराव पाटील
- राष्ट्रीयत्व : भारतीय
- पत्ता : दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री, ता. कागल
- संपादक : प्रा. अनिल माने
- राष्ट्रीयत्व : भारतीय
- पत्ता : दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री, ता. कागल
- मुद्रकाचे नांव : श्री. जयसिंगराव पोवार
- राष्ट्रीयत्व : भारतीय
- पत्ता : 'श्री मुद्रणालय', ११६ ए वार्ड, शिवाजी पेठ, कोल्हापूर.
  फोन : ६२०६९६

मी प्राचार्य शिवाजीराव पाटील जाहीर करतो की वरील माहिती माझ्या समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

शिवाजीराव पाटील
प्राचार्य

या अंकातील लेखकांच्या मताशी प्रकाशक व संपादक मंडळ सहमत असतीलच असे नाही.
(फक्त खाजगी वितरणासाठी)

श्री दूधसाखर शिक्षण प्रसारक मंडळ, बिद्री (मौनीनगर) संचलित

दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री.

भावपूर्ण

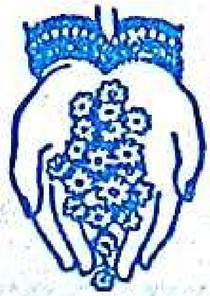

श्रद्धांजली

स्पंदन साहित्य अंक प्रसिध्दी काळात जागतिक कीर्तीच्या, भारतीय उपखंडातील,
महाराष्ट्रातील, शैक्षणिक, साहित्य, कला व क्रीडा क्षेत्रातील व्यक्ती,
संस्थेवर प्रेम करणाऱ्या ज्ञात-अज्ञात व्यक्ती, नैसर्गिक उत्पात,
अपघात, तसेच गुजरातमधील झालेल्या भुकंपात बळी गेलेले
आपले असंख्य बांधव, यांच्या कुटुंबियांच्या दुःखात
आम्ही सहभागी असून त्यांच्या पवित्र स्मृतीस
अभिवादन करून आम्ही
भावपूर्ण श्रध्दांजली
अर्पण करीत आहोत !

आमच्या भारतीय सीमेच्या

रक्षणासाठी अहोरात्र झटणाऱ्या व

प्रसंगी प्राणांची आहुती दिलेल्या

निर्भिड, निधड्या छातीच्या

शूर जवानांना

२०००-२००१ 'स्पंदन' चा

शतशः प्रणाम !

संस्थेचे आधारस्तंभ

चेअरमन व संस्था अध्यक्ष
मा. दिनकररावजी भा. जाधव

व्हा. चेअरमन व संस्था उपाध्यक्ष
मा. विजयसिंहजी कृ. मोरे

कार्यकारी संचालक व संस्था सचिव
मा. के. डी. गोसावी

विविध गुणदर्शन

जीना यहाँ मरना यहाँ......
नृत्यातील एक लाजवाब भावमुद्रा

मोहब्बते.....

आम्ही गोंधळी........गोंधळी

फिशपाँड वाचन

थोडासा बौध्दिक खुराक ''स्टेज क्वीझ''

महाविद्यालयातर्फे हार्दिक स्वागत

नूतन कुलगुरु
मा. डॉ. एम. जी. ताकवले

नूतन प्र-कुलगुरु
मा. डॉ. व्ही. एम् चव्हाण

महाविद्यालयाचे प्राचार्य

मा. श्री. शिवाजीराव पाटील

श्री दूधगंगा वेदगंगा सहकारी साखर कारखाना लि., बिद्री

संचालक मंडळ

मा. प्र. वि. पाटील

मा. वा. य. भोसले

मा. न. वा. सुर्यवंशी

मा. सु. द. सुर्यवंशी

मा. वा. हिं. पाटील

मा. मा. गो. फराकटे

मा. प्र. आ. देसाई

मा. ध. रा. देसाई

मा. द. म. उगले

श्री दूधगंगा वेदगंगा सहकारी साखर कारखाना लि., बिद्री

संचालक मंडळ

मा. कृ. बं. पाटील

मा. दि. श्री. आवदार

मा. दि. स. कांबळे

मा. पं. द. केणे

मा. मा. बं. सावडकर

मा. सौ. लि. दि. पाटील

मा. सौ. गि. के. चौगुले

मा. वी. एस्. पाटील
कामगार प्रतिनिधी

मा. वाय एस. पाटील
कामगार प्रतिनिधी

विद्यार्थी संसद २०००-२००१

जिमखाना प्रमुख

मा. प्रा. डी. एन. पाटील

विद्यापीठ सचिव आणि क्रिडा प्रतिनिधी

श्री. वळवंत दत्तात्रय साठे

कु. माया कृष्णात सुतार
बी.ए. भाग-१, वर्ग प्रतिनिधी

कु. संगीता फराकटे
बी. ए. भाग-२, वर्ग प्रतिनिधी

संदिप धोंडीराम गुरव
बी.एससी. भाग-२, वर्ग प्रतिनिधी

नारायण रेपे
बी. ए. भाग-३, वर्ग प्रतिनिधी

हिंम्मतसिंह प्रकाश पाटील
बी.एससी. भाग-३, वर्ग प्रतिनिधी

युवराज द. पाटील
सांस्कृतिक प्रतिनिधी

जयदीप पवार
एन. एस. एस. प्रतिनिधी

सरिता दत्तात्रय जाधव
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी (कला

कु. अश्विनी आनंदराव पाटील
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी (शास्त्र)

क्रिडा प्राविण्य

विजय विलासराव पाटील
बुध्दीबळ प्रथम

वळवंत दत्तात्रय साठे
आंतर विद्यापीठ बास्केट बॉल स्पर्धेसाठी नि

संपादकीय ....

२१ त्या शतकातील 'स्पंदन' चा पहिला अंक आपल्या हाती देत असताना संपादक मंडळाला एक छोटसे वाड्:मयीन काम केल्याचा आनंद होत आहे.

भावना व विचारांच्या 'स्पंदनांना' शब्दबध्द करणं तसं अवघड काम मानवी जीवनात विज्ञान तंत्रज्ञानाने कितीही शिरकाव केला असता तरी कला व साहित्याला पर्याय नाही. साहित्य निर्मिती व वाचनामुळे मानवी संस्कृती अधिक उच्चतम बनते. या अंकात आमच्या महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थी मित्रांच्या सृजनतेला वाव देण्याचा प्रयत्न केला आहे.

२६ जानेवारीला प्रजासत्ताकाचा कार्यक्रम साजरा होत असताना गुजरात मध्ये प्रचंड भूकंप झाला. संपूर्ण कच्छ - गुजरात जमिन दोस्त झाला. मोठया प्रमाणात जिवीत व वित्तहानी झाली. नविन सहस्त्रकाच्या सुरूवातीला या भूकंपाच्या रूपाने आपल्या राष्ट्राला मोठा धक्का बसला. हे सहस्त्रक माहिती - तंत्रज्ञानाचं म्हणून ओळखलं जाऊ लागलं आहे. एकीकडे माहिती तंत्रज्ञानाचा प्रचंड विस्फोट होत आहे. माणूस मंगळावर पोहचला. चंद्रावर वस्ती करण्याच्या तयारीत आहे. मात्र त्याला भूगर्भाचा निट अभ्यास करता आला नाही. ही वस्तूस्थिती. अपार कष्टानं उभा राहिलेला गुजरात भूकंपाने एका क्षणात भुईसपाट झाला. अनेकांसह अनेकांच्या स्वप्नांचा चक्काचूर झाला.

आपल्या सर्वांच्या मदतीमुळे 'गुजरातचा फिनिक्स' लवकरच आकाशात झेप घेईल असा विश्वास बाळगूया..

माहिती - तंत्रज्ञानामुळे जग जवळ आले आहे. पण माणसां-माणसांतील अंतर मात्र झपाटयानं वाढत आहे. जागतीकीकरण, खासगीकरणामुळे तथाकथित प्रर्वतकांचा व धनदांडग्यांचा नफा, प्रभाव वाढणार आहे. अशा पार्श्वभूमीत जगातील सर्वसामान्य माणसाचे अस्तित्व धोक्यात आले आहे असे वाटल्यावाचून रहात नाही.

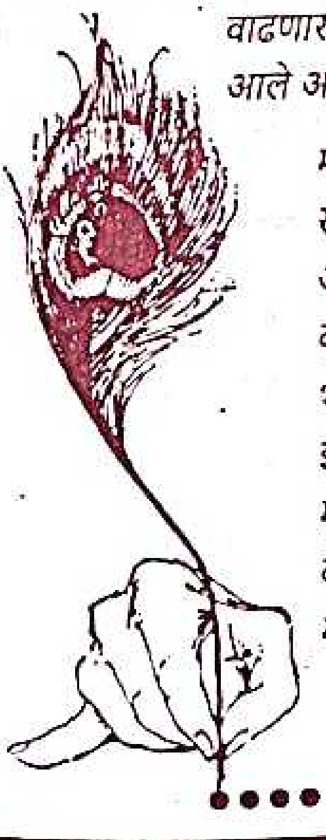

मा. चेअरमनसो, मा. व्हा. चेअरमनसो, संचालक मंडळ, मा. कार्यकारी संचालकसो, सभासद व परिसरातील अनेक घटकांच्या प्रेरणा व सहकार्य अत्यंत मोलाचे! मा. प्राचार्यांच्या समर्थ नेतृत्वामुळे महाविद्यालय गुणवत्ता, कला, क्रिडा या क्षेत्रात नाव कमावण्याचा प्रयत्न करीत आहे. अंकासाठी भरपूर साहित्य दिलेल्या विद्यार्थ्यांना धन्यवाद. ज्यांच्यामुळे हा अंक तयार झाला ते विभागीय संपादक, सह संपादक यांचे सहकार्य महत्वाचे. स्पंदनाला मूर्त रूप देणारे 'श्री' मुद्रणालयाचे श्री. जयसिंगराव पोवार (भाऊ) व त्यांचे कर्मचारी या सर्वांचे आभार मानून संपादकीय मनोगत संपवितो.

प्रा. अनिल माने
संपादक

व्यवस्थापन समिती			
	अध्यक्ष	:	मा. श्री. दिनकररावजी जाधव
	उपाध्यक्ष	:	मा. श्री. विजयसिंह मोरे
	सदस्य	:	माजी आम. नामदेवरावजी भोईटे
	सदस्य	:	मा. श्री. बापूसाहेब भोसले
	सचिव	:	मा. श्री. के. डी. गोसावी
	सेक्रेटरी	:	मा. प्राचार्य एस. के. पाटील
	शिक्षक प्रतिनिधी	:	मा. श्री. नंदकुमार धोंडी पाटील
	शिक्षक प्रतिनिधी	:	मा. श्री. यशवंत सिताराम पाटील
	शिक्षक प्रतिनिधी	:	मा. श्री. हरीदास दत्तू धायगुडे
	शिक्षकेत्तर प्रतिनिधी	:	मा. श्री. महादेव कृष्णा भोईटे

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री दूधसाखर शिक्षण प्रसारक मंडळ सेवकांची सहकारी पतसंस्था मर्यादित, बिद्री (मौनीनगर)

आमचे आकर्षक व्याज दर

ठेवी	४६ दिवस ते १२ महिने	:	१३ %
	१३ महिने ते ३६ महिने	:	१४ %
	३७ महिने चे पुढे	:	१५ %
	दामदुप्पट	:	५६ महिने
कर्ज		:	१८ %

सभासदांचे हीत हेच आमचे व्रीद.

चेअरमन व संचालक मंडळ

मराठी विभाग

"अमृताते पुन्हा
पैजा मी लावीन
थोर भल्या भल्या
क्षणात जिंकीन"

-नारायण सुर्वे

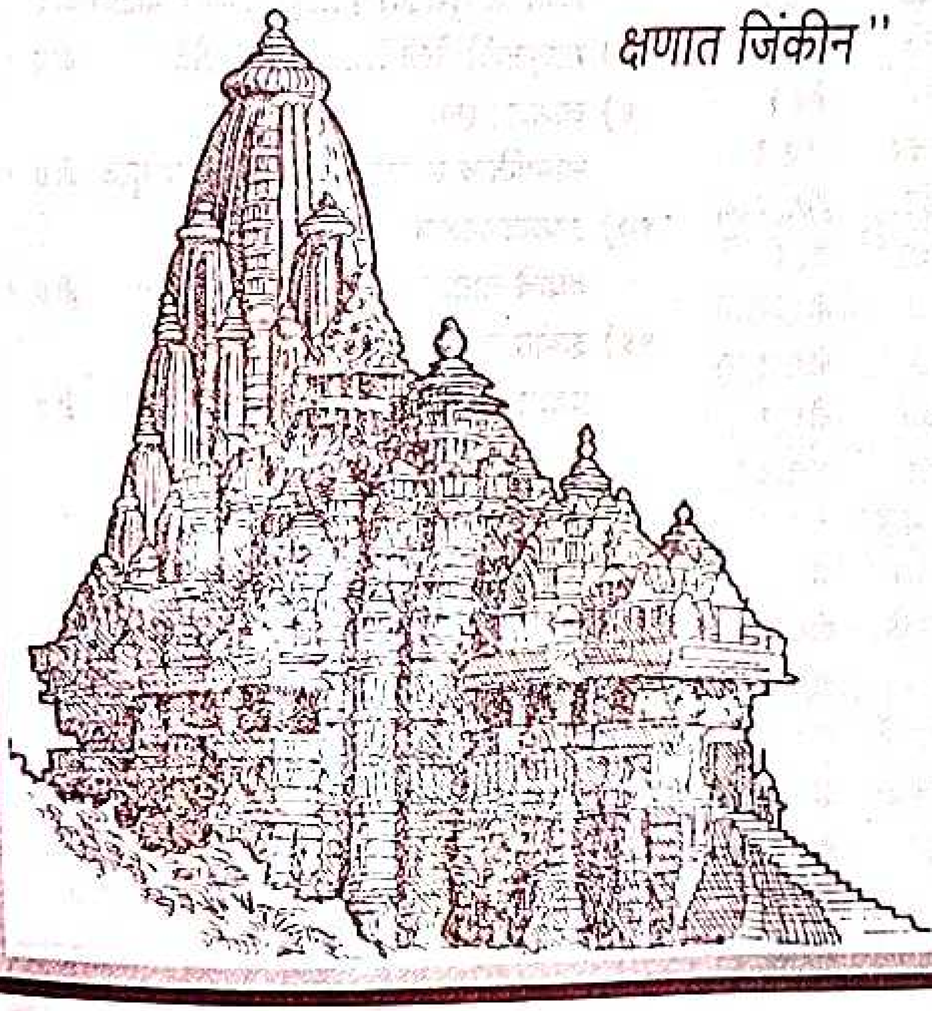

▮ विभागीय संपादक ▮
प्रा. संजय पाटील

॥ स्पंदन ॥

सन २०००-२००१

अनुक्रमणिका

पद्य विभाग :

१) स्वप्नी दुनिया .... कु. स्मिता संकपाळ बी.ए. ३
२) तुझ्यावरचं प्रेम .... अजित शिंदे बी.एस्सी. ३
३) मन .... रणजीत कदम बी.एस्सी. ३
४) पाहताक्षणी .... सचिन पाटील बी.ए. १
५) कटाक्ष .... रविंद्र पाटील बी.ए. १
६) रोज .... किरण तानवडे बी.ए. २
७) श्रेय .... कृष्णात चौगले बी.ए. १
८) माणुसकी .... शरद पाटील बी.ए. ३
९) एक नजर .... युवराज उलपे बी.ए. १
१०) कंठ .... कु. विद्या चव्हाण बी.एस्सी. १
११) परीक्षा .... एस. फराकटे बी.एस्सी. २
१२) आधुनिकता .... विजय पालकर बी.ए. ३
१३) काय अर्थ उरला या देशात ? ... विनायक पाटील बी.ए. १
१४) जीवन म्हणजे काय ? ... इंद्रजित कांबळे बी.ए. १
१५) सुख .... सुनिल चौगले बी.ए. १
१६) आमचं बाबा बरं हाय !....... तानाजी तौंदकर बी.ए. ३
१७) शिक्षक .... अजय पालकर बी.ए. १
१८) तुझा शोध .... सुभाष भोईटे बी.ए. २
१९) साहेब तुमच्या आशिर्वादानं .. दत्तात्रय तहसिलदार बी.ए. १
२०) अबोल आसक्ती ...... विपुल बी.ए. २
२१) विद्युल्लता .... संदिप चौगले बी.ए. १
२२) प्रेमाचे प्रतिक .... उत्तम पालकर बी.ए. १
२३) प्रेम .... संताजी देसाई बी.ए. १
२४) खंत .... उदयकुमार महिंद बी.ए. १
२५) आई .... दयानंद पाटील बी.ए. १
२६) तुझ्याविना .... कु. लता चौगले बी.ए. २
२७) शूर जवान .... राजेंद्र शिंदे बी.ए. २
२८) देवा माझ्या देशावर ...... कु. जयश्री शिंगाडे बी.ए. २
२९) धोके .... भालचंद्र पोतदार बी.ए. २
३०) नवरा सांगे बायकोला ..... परशुराम कांबळे बी.ए. १
३१) गुटखा:एक वास्तव दर्शन ... संजय पाटील बी.ए. ३
३२) दंतवाणी .... गजानन सावंत बी.एस्सी. ३

गद्य विभाग :

१) विद्या परम् दैवतम् .... कु. रेखा कपले बी.ए. १
२) धुक्यात हरवलेल्या वाटेवर .... शिवाजी तिकोडे बी.एस्सी.
३) वैर .... गजानन संकपाळ बी.ए. ३
४) २१ व्या शतकातील भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने ..... चंद्रकांत बोंगार्डे बी.ए. २
५) स्वायत्तता आणि गदारोळ .... संतोष गोजारे बी.एस्सी.
६) सावधान : एडस् येत आहे .... विजय पाटील बी.ए. १
७) उंबरठ्याबाहेरील स्त्री कितपत सुरक्षित ? ... कु. रूपाली पाटील बी.ए. २
८) माणूसकी मेली .... संदीप खोत बी.ए. १
९) व्यसन : एक सामाजिक समस्या ... अनिलकुमार गुरव बी.ए. १
१०) अफजलखान वधाचे नाटक .... रणजित पाटील बी.ए. १
११) शहीद जवान : प्रकाश पाटील .... सर्जेराव पाटील बी.ए. ३

स्वप्नी दुनिया

ही दुनिया एक विराट नगरी
खेळतो भु- मातेच्या कडेवरी
डोयीवर अवकाशाची छत्री
तो परमेश्वर आमचा मंत्री
खेळ रंगला किती इथे

कोण माता झाली कोण झाला पिता
कोण झाली पत्नी कोण झाला पती
आहेत इथे किती तरी महारथीहून महारथी
कोण म्हणते तो माझा पती
जाते त्याच्या साठी सती
खेळ हा पाहून पाहून
परमेश्वरही विसरला मती

विचारतो आज वंदून तुजला
हा खेळ किती दिवसांचा ?
कधी येईल वादळ ते
करील चुराडा स्वप्नांचा

कु. स्मिता संकपाळ, बी.ए. ३

मन

नटल मन तर फारच रूपवान
सुटल मन तर फारच वेगवान
बहरल मन तर फारच फुलवान
वागल मन तर फारच शीलवान
जगल मन तर फारच अलिशान
आल जवळ मन तर फारच लहान
झाल मोठ मन तर फारच विद्वान
मनाची तऱ्हा फिरते क्षणोक्षणी दारा
मन काय याचा विचार करा ?

रणजीत कदम , बी.एस्सी. ३

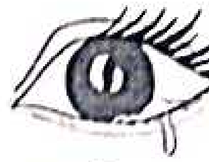

तुझ्यावरच प्रेम

तुझ्या फुलाचा सुवास नाही बनू शकलो.
तरी काटा मात्र नक्कीच बनणार नाही,
तुझ्यावर प्रेम करत असलो,
तरी प्रेमाचा वाटा मात्र नक्कीच मागणार नाही

तुझी वाट पाहण्यात, डोळे एवढे खचले,
की मनरूपी प्रतिबिंबाला जाऊन पोहचले
तु मला मिळणार नाही हे मन जाणून आहे
पण तुझीच वाट मी का पाहत आहे ?

पण विसरण्याचा फार प्रयत्न केला,
पण विसरू शकलो नाही,
तुझ्यावाचून जगण्याचा ठाम निश्चय घेतला
पण जगू शकलो नाही

माझ्यावर प्रेम नाही केलस
तरी मला चालेल,
पण ' त्रिवार ' वंदन करून सांगतो
अस दुसऱ्या कुणाला फसवू नको

अजित शिंदे , बी.एस्सी. ३

पाहताक्षणी

पाहताक्षणी तुला मन माझे सुखावले,
तुझ्या त्या कटाक्ष नजरेने डोळे माझे निवले.

तू समोर येताच विसरलो मी देहभान,
तुझी रूप प्रतिमा पाहताना नव्हती
मला स्वत:चीच जाण,

तुझा स्मितहास्य चेहरा पाहून मी -बेभान झालो,
तेव्हापासून तुझ्याच स्वप्नात- गुरफटून गेलो.
मी अगदी घायाळ झालो तुज पाहता- प्रथमदर्शनी
असा कोणता तीर मारलास तू- पाहताक्षणी.

सचिन पाटील, बी.ए. १

कटाक्ष

किती पाहशील माझ्याकडे
जरा पहा फळयाकडे
मित्र माझा बघतो आहे
तुझ्याकडे अन् माझ्याकडे
लक्ष नाही तुझे तिकडे
किती पाहशील माझ्याकडे
मित्र मला विचारतो आहे
'' का पाहते ती तुझ्याकडे,
काय सांगू मी त्याला वेडे
का सांगू आपल्या प्रेमाचे धडे ?
जरा बघ पुढे फळयाकडे
किती पाहशील माझ्याकडे
लक्ष तुझे माझ्या पत्राकडे
मन झाले तुझे वेडे
हे मला कळते आहे
किती कटाक्ष टाकशील मजकडे

रविंद्र पाटील, बी.ए. १

रोज

रोज येतात दिवस, रोज येतात रात्रा
देव बोलतो नवस, माणूस करतो जत्रा
रोज येतो प्रहर, रोज येतात पक्षी
बसत नाही मेळ म्हणून झाडे नसतात साक्षी
रोज दिसते आकाश, रोज नसतात चांदण्या
माणूस उठतो सावकाश,आणि करतअसतो मागण्या
रोज असते धावपळ, रोज असते हवा
कोण खातो मेवा, तर कोण खातो तवा
दररोज हा चालत असतो खेळ,
कोण येतो, कोण जातो कसा बसायचा हा मेळ ?

किरण तानवडे, बी.ए. २

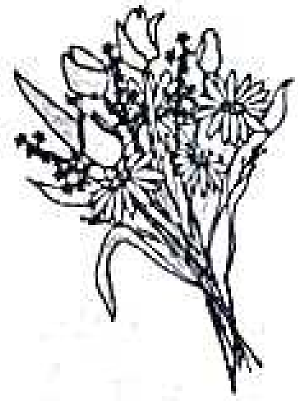

श्रेय

माझ्या कवितेचं
सगळं श्रेय
मी तुला देतो
याचा अर्थ असा नव्हे की,
तू नसताना
मी कविताच करत नव्हतो.
पण कविताच कशी
मनाच्या स्पंदनातून पाझरल्यासारखी
निर्मळ
आणि टपटपणाऱ्या प्राजक्तातून
अलगद उतरल्यासारखी
दरवळणारी असू शकते
हे मात्र मला
मुळीच माहीत नव्हतं
माझ्या अस्तित्वाचं
सगळं श्रेय मी
तुला देतो
याचा अर्थ असा नव्हे की
तू नसताना
मी अस्तित्वातच नव्हतो !

कृष्णात चौगले, बी.ए. १

माणुसकी

" मित्र मैत्री विसरला
कर्जाच नात मात्र शिल्लक आहे.
प्रियकर प्रेम विसरला
पण हदयाची जखम वाहते आहे.
जगाकडे पाठ फिरवावी
असं हजारदा वाटलं
पण मनातली माणुसकी
अजुन जिवंत आहे "

शरद पाटील , बी.ए. ३

कंठ

आठवणीने कुणाच्या तरी कंठ दाटून मनात
दु:ख थोडे चेहऱ्यात अन थोडे दु:ख पोटात
गहीवरलेला कंठ मनी
जाईल का कधी वाहूनी
हलक्या मना जप पुन्हा
जुन्या आठवणींच्या खुणा
येथे घायाळ करून जातात
तेथे खरेही साथ सोडतात
येथे नशिबाची साथ नसते तेथे धरतात कारणात
आठवणीने कुणाच्या तरी कंठ दाटून मनात
कधी सरावलेली पायवाट
अन वळणेही धोका देतात
साऱ्या जगाला पाठ फिरवून
येत असतो कुणी एकटाच मागून
ज्याची माणसाला माजच नसते
असे ही एक ते कोडेच असते
सर्व सोडून कुणीतरी येत असतो. रणांगणात
आठवणीने कुणाच्या तरी कंठ दाटून मनात

कु. विद्या चव्हाण, बी.एस्सी. १

एक नजर

एक नजर सखे तुझी
खूप काही सांगून गेली
प्रीतीच्या प्रेम पाशात
अलगत मला गुंतवून गेली

एक नजर सखे तुझी
स्वप्नात मला भेटून गेली
स्वप्नांच्या भावविश्वात
नकळत मला अडकून गेली

एक नजर सखे तुझी
खूप काही सांगून गेली
हदयातील भावनांना
हळूच अशी स्पर्शून गेली

युवराज उलपे, बी.ए. १

परीक्षा

आक्रम तिक्रम आकडे मोड
Chemistry, Physics विषयाचा नादच सोड
Reaction मुळे डोके दुखते
परीक्षेत पडतात बुध्दीला भोके

उठता बसता नुसती OH group ची मोजामोज
शिक्षकांचा मार खातो रोज
Problem ने तर डोके फिरते,
Reaction तर गुडघ्यात शिरते

Physical Chemistry करून येतो काव,
Organic, Inorganic ला मात्र चढतो च्याव
परीक्षा झाल्यावर फिरतो मोकळा,
निकाल बघितल्यावर मिळतो भोपळा.

एस. फराकटे, बी.एस्सी. २

आधुनिकता

औद्योगिक क्रांती आलिया दारी,
वेबसाईट ने विणलय जाळ घरोघरी,
पंतप्रधान गेलेत क्लिंटनच्या दारी
बिलगेट्स करताहेत भारताची वारी
सामान्यांच्या पदरी आहे, निराशाच खरी

राजकारण्यांना आलिया प्रचाराची खुमारी,
जिकडे तिकडे होतेय पैशाची उधारी,
पुढारी देतोय गुंडास खुनाची सुपारी,
जो तो घालतोय एकमेकावर मारेकरी
शेतकऱ्यांना मिळेना पोटासाठी भाकरी.

शिक्षणाची तर तऱ्हाच न्यारी,
शिक्षक मारतोच वर्गातून फेरी,
व विद्यार्थी फिरतोय माळावरी,
शासनाची झालिया रिकामी तिजोरी,
सरकार कर लादतय शेतकऱ्याच्या डोक्यावरी

विजय पालकर, बी.ए. ३

जीवन म्हणजे काय ?

जीवन म्हणजे काय असते
धावणाऱ्या गाडीसारखे
त्याला नसतो आधार कुणाचा
एकट्याने ते कंठायचे असते
वादळ वाऱ्याला तोंड देत
सतत पुढे जायचे असते
कष्टाची ती जोखीम असते
दुसऱ्यासाठी झिजायचे असते
संघर्ष करिता करिता ते
झिजवायचे असते
अरे 'मानवा' यालाच खरे
जीवन म्हणायचे असते

इंद्रजित कांबळे, बी.ए. १

काय अर्थ उरला या देशात ?

महात्मा गेले, टिळक गेले
नेहरूही एकता संदेश सांगूनी गेले
तरी विषमतेचा वावर समाजात
काय अर्थ उरला या देशात ?

क्षुद्र तरळतो अंधारात
दलित पोहतो दारिद्र्यात
कोणीच देत नाही आशेचा हात
कार्य अर्थ उरला या देशात ?

वरिष्ठ मंडळींची ही किमया
कनिष्ठ मागतो थोडीसी दया
वरिष्ठांनी लहानात हीच बीजे पेरली
विषम पिढी जन्माला आली

कोठे विरला एकता संदेश ?
कोठे वावरते आशेचे प्रेम ?
विषमतेने देश न्हाला अंधारात
काय अर्थ उरला या देशात ?

विनायक पाटील, बी.ए. १

सुख

सुख सुख म्हणतात ते कुठं असतं ?
त्याच्यासाठी मन सदा झुरत असतं ।
आपल्याजवळ येतं तेव्हा पुरेसं नसतं
दुसऱ्याजवळ मात्र खूप खूप असतं
आपलं सुख दुसऱ्याला पाहवत नसतं
दुसऱ्याचं आपल्यालाही सलत असतं
सुख येताच दुसरा मस्त उपभोगत असतो
आपण मात्र सुखाचा हिशेब लावत बसतो
असं बेटं सुखही आपल्याला खिजवत असतं
दुरून नुसतं वाकुल्या दाखवत हसत असतं ।

सुनिल चौगले, बी.ए. १

आमचं बाबा बरं हाय.... !

आमच बाबा बरं हाय----
वाजपेयी अमेरिकेच्या दौऱ्यावर हाय्
गुड्घ्याच्या दुखण्यानं त्यांना घेरल्यालं हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----- ।
ऑलिंपक मध्ये सगळीकडे भारताचा पराभवच हाय्
कास्यपदक मिळवून मल्लेश्वरी फार्मात हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----
काश्मिर सारखा युध्दाच्या खायीत हाय्
पाकच डोक मात्र कधी थंड होत न्हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----
विधानसभेत सारखा गोंधळ हाय्
कामकाजाचा काही पत्ताच न्हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----
कोल्हापूरात दसऱ्याचा उत्सव झोकात हाय्
म.न.पा.च्या निवडणुकीला येगळाच रंग हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----
दूधसाखर कॉलेजात शिकायला हाय्
बी.ए. च्या तिसऱ्या वर्षात हाय्
आमचं बाबा बरं हाय्----
एका पोरीच्या प्रेमात हाय्
पण कबूल करायच धाडसचं न्हाय्----
आमचं बाबा बरं हाय्----
आमचं बाबा बरं हाय्----

तानाजी तौंदकर, बी.ए. ३

शिक्षक

आदर्शाचं 'घर' म्हणजे शिक्षक
सदैव ज्ञानात 'भर' म्हणजे शिक्षक
पावित्र्याचं 'प्रेरक रूप' म्हणजे शिक्षक
भगवंताचं 'रूप' म्हणजे शिक्षक
आशेचा 'किरण' म्हणजे शिक्षक
ज्ञानाचं 'परिपूर्ण भांडार' म्हणजे शिक्षक
यशस्वीतेचं 'मर्म' म्हणजे शिक्षक
प्रत्येकासाठी 'झटणारे' म्हणजे शिक्षक
समाजसेवेत 'अग्रगण्य स्थान' म्हणजे शिक्षक
मित्रत्वाचं 'नातं' म्हणजे शिक्षक
म्हणूनच सर्वांना आवडतात शिक्षक
आणि मलाही व्हावे असे वाटते शिक्षक !

अजय पालकर, बी.ए. १

तुझा शोध

रंग भरलेली
पाकळयांची पेटी
कोंडीला सुगंध
पुन्हा त्यात
होऊन भ्रमर
तुला पोखरावे
तुझा शोध घ्यावा
तुझ्या आत

पाखरांचे पंख
आकाशात झेप
घरटे तरीही
फांदीवर
होऊन पिंजरा
तुला आत घ्यावे
मी ही तुझे व्हावे
जन्मभर !

सुभाष भोईटे, बी.ए. २

साहेब तुमच्या आशिर्वादानं.....

साहेब तुमच्या आशिर्वादानं,
आपण एकदम सुखात हाय.

उन्हाळयात उन येतय,
पावसाळयात पाणी येतय,
हिवाळयात वार घुसतय,
पण घर स्वत: च हाय.
साहेब तुमच्या आशिर्वादानं .....

विजेचा काय प्रश्न नाय,
दारातच विजेचा खांब हाय,
पाण्याला काय तोटा नाय,
दारातच पाण्याचा नळ फुटलाय.
साहेब तुमच्या आशिर्वादानं .....

निराधार म्हणून लग्न केल,
त्यानंतर पोरीच ही लग्न उरकल,
जावई कोर्टात शिपाई हाय,
रोजच्याला दहा पाच ला मरान नाय.
साहेब तुमच्या आशिर्वादानं .....

दत्तात्रय तहसिलदार, बी.ए. १

अबोल आसक्ती

दोन ध्रुवावर दोघे आपण
तु तिकडे अन् मी इकडे

मन माझे कसे भुलले
असे कसे हे घडले.

गर्द निळया आकाशात
तुझ्याच प्रतिकृती दिसतात

वाहणारे ढग तुझीच चाहूल देतात
या मंद वाऱ्यातून तुझेच संदेश येतात

सगळीकडे तुझेच अस्तित्व भासले
मज नाही कळले
असे कसे घडले

नयनात हास्य फुलते
ओठात माधुर्य असते
गालावरची कळी खुलते

पैंजणाच्या नादांनी हृदयचं हेलावते
स्वभावात गांभीर्य दिसले
बोलायचे ते राहूनच गेले

मज नाही कळले
असे कसे घडले

विपुल, बी.ए.

विद्युलता

पाहताना दिसत नाही
जागेवर एका बसत नाही
साठवताना साठत नाही
धरताना सापडत नाही

असताना मुल्य नाही
नसताना करमत नाही
जरा कळले येत नाही
डोळ्याला डोळा लागत नाही

घरोघरी असे दाराशी
रस्ता, शेती, कारखान्याशी
सर्वांनाच हवी हवीशी
वापरावी हवी तशी

ओळखाल का कुणी तिला
आणा प्रकाशात हिला
विद्युत मंडळात मान असे
विद्युलता नाव असे

संदिप चौगले, बी.ए. १

प्रेमाचे प्रतिक

ती काटेरी भिंतीवर उभी होती
तरी ती आनंदी होती

वाऱ्यावर डोलत होती
खटयाळपणे हसत होती

प्रेमाच ती प्रतिक होती
पाहूण तिला सर्वजण आनंदी होत होते

लाल दुप्पटा वाऱ्यावर हालवत होती
वारा हळूच मधून खेळवून जात होता

तिचा सहवास सर्वांनाच हवाहवासा वाटत होता
चाहती मंडळी जवळ येत होती

प्रेमाने तिचे चुंबन घेत होती
पण ती एक गुलाबाची कळी होती

उत्तम पालकर, बी.ए. १

प्रेम

मी ठरवलं प्रेम करायचं .....
दोघांच्या व्यथा एकमेकांना सांगायचं
आम्हा दोघाचं दु:ख संपवायचं
आणि प्रेमानं दोघांनी रहायचं

जगाला प्रेम म्हणजे काय ? पटवून दयायचं
पण जगान त्या प्रेमाचं वेगळचं रूप समजायचं ?
एखाद्या मुलीने पाहिले की म्हणायचं
ती मुलगी त्याला पटली म्हणून बोंबलायच

याला प्रेम नाही म्हणायचं
प्रेम म्हणजे तिर्थ आहे देवाघरचं
विष म्हणून नाही प्यायचं
आणि जीवन नाही संपवायचं

संताजी देसाई, बी.ए. १

खंत

जीवनातल्या प्रत्येक क्षेत्रात
आज मी यशवंत आहे
तुझ्या प्रेमाला मुकलो
याचीच मला खंत आहे
ज्याला त्याला आपला
जोडीदार पसंत आहे
हे पाहण्यास आम्हा
कुठे आता उसंत आहे
प्रत्येक जण आपल्या कार्याने
आपल्या नजरेत संत आहे
या जीवनात त्याचा
का बरे अंत आहे ?
सर्वास माहीत आहे तुझ्यावर
प्रेम माझे नितांत आहे
झिडकारलेल्या माझ्या प्रेमाला
याचीच खंत आहे

उदयकुमार महिंद, बी.ए. १

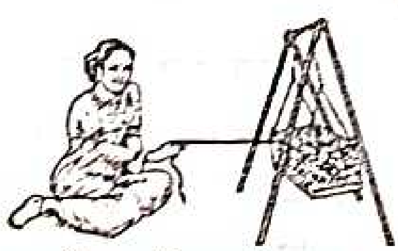

आई.....

आई उन्हाची सावली, आई सुखाचे नगर
निळ्या आकाशाएवढा, तिचा मायेचा विस्तार
आई सारखीचं आई, नाही उपमा दुसरी
आई नावाची वाटते, देवालाही नवलाई
ज्याला आई असेल, त्याने पूजा आईची करावी
तिने टाकलेला शब्द, फुलासारखा झेलावा
कशी होती तुझी आई, नका विचारू आईला
तिच्या डोळ्यातील पाणी, जाते जाईच्या वेलीला

दयानंद पाटील, बी.ए. १

तुझ्याविना...

तुझ्याविना जीवन बेकार वाटतं
रोज तुला पहावसं वाटतं
तुला पाहिल की माझे
दुःख सार निघून जात
तु दिसला नाहीस की
मन बैचेन होत
तुझ्या आठवणीनं मन फुलून जात
तुला पाहिल की,
पुन्हा जगावसं वाटतं
तुला पाहिलं की,
माझ दुःख सारं आटत
तु दिसला नाहीस की,
काळीज माझं फाटत
तुझ्या आठवणीनं
हृदय माझं दाटतं
तु दिसताच समोरी
डुलावसं वाटत
तुला पाहील की
पुन्हा जगावसं वाटतं

लता चौगले, बी.ए. २

शूर जवान

अरे सैनिका
अभिमानाने करितो तुजला वंदन
भूमातेच्या अब्रूसाठी
वाहिलेस तू जीवन

सोडूनी तू देह
रणभूमीस केले पावन
घेतली झेप आगीतही
करीत सर्वस्व अर्पण

या त्यागाची ना सीमा कोठेही
पुसले असंख्य नयन
गाथा तुझ्या शौर्याची
नेहमीच गाती सुजन

राजेंद्र शिंदे , बी.ए. २

देवा माझ्या देशावर

जेथे गलिच्छ वस्त्या, दारू अड्डे, गुन्हेगारी,
अडाण्याचे पोर, भांडण, संघर्ष, महागाई,
दुर्गंधीयुक्त वास्तव्य, तडीपार होण्यासाठी
देवा,माझ्या देशावर तुझी कृपा असू दे.....

भटकंती,अन्नधान्य दुर्मिळता, भुकबळी,
बेकारी, हुंडाबळी, निरक्षरता नाश करून,
नवपिढिला भावनांचे आव्हान करण्यासाठी,
देवा माझ्या देशावर तुझी कृपा असू दे .....

विद्यादान, नेत्रदान, अन्न व रक्त दानासाठी,
महागाई, अंधश्रध्दा, वैरभाव नष्ट करून,
राष्ट्रीय एकता अखंड टिकविण्यासाठी,
देवा माझ्या देशावर तुझी कृपा असू दे .....

राजा उदार आणि भोपळा हाती,
स्वैराचारी राज्यकर्त्यांना धडा देवून,
खरी लोकशाही भारतात नांदण्यासाठी,
देवा, माझ्या देशावर तुझी कृपा असू दे.....

कु. जयश्री शिंगाडे, बी.ए. २

धोके

हसावे तर लोक मूर्ख समजतील अशी भिती
रडावे तर लोक हळवा ठरवतील अशी भिती
संपर्क साधायला गेलो तर गुंतून जाण्याची भिती
मनातले बोललो तर खरे स्वरूप उघड पडण्याची भिती
आपले विचार, आपली स्वप्ने लोकांना सांगितली
तर ते चोरीला जाण्याची भिती
प्रेम करायला जावे तर प्रतिसाद न मिळण्याची भिती
जगण्यात मरण्याची भिती..आशेत निराशेची भिती.
प्रयत्न करण्यात अपयशी होण्याची भिती
पण तरीही 'धोके' हे पत्करलेच पाहिजेत,कारण..
जो धोका स्विकारत नाही, तो काही करू शकत नाही,
काही मिळवू शकत नाही, काही बनू शकत नाही
धोका घेण्यामुळे होणाऱ्या दु:ख वेदना तो कदाचित
टाळू शकेल, पण त्याच्याकडून शिकणे, अनुभवणे,
वाढणे, प्रेम करणे व खऱ्या अर्थाने जगणे या गोष्टी
होणारच नाहीत .....
धोका न घेण्याचा दृष्टिकोन त्याला जखडून गुलाम
बनवतो..... स्वतःचे स्वातंत्र्य तो गमावून बसतो
विचारपूर्वक धोके पत्करणारा माणूस मात्र स्वतंत्र राहतो !!

भालचंद्र पोतदार, बी.ए. २

नवरा सांगे बायकोला

अडाणी ग नवरा तुझा मी
नजर चुकवून जाऊ नको
फॅशन आली तुझ्या दारी
वापर तिचा करू नका
अंगावरचं दूध पाज बाळाला
फिगरची काळजी करू नको
इचार ऐक माझं सखे
रूसून पळून जाऊ नको
नऊवारी नेसून ये गं
पॅन्ट शर्ट घालू नको
बाईची गं जात तुझी
बापया सारखी वागू नको
अडाणी गं नवरा तुझा मी
नजर चुकवून जाऊ नको

परशुराम कांबळे, बी.ए. १

गुटखा :
एक वास्तव दर्शन

गुटखा खायच्या भव्य स्पर्धा
खाल तर मजा कराल
न खाल तर हळहळ कराल
गुटखा तो गुटखा आहे
कधीही खाऊ नका
आणि खायची इच्छा असेल तर
कॅन्सर सारख्या झटक्याला भिऊ नका
मिळण्याचे ठिकाण बस स्टॉप, मित्र मंडळी
बक्षिसे - कॅन्सर, टि. बी.
उत्तेजनार्थ बक्षिसे - दमा, खोकला, पडसे
सल्ला क्रेंद - डॉ. यमराज
अंतिम ठिकाण - स्मशानभूमी

संजय पाटील, बी.ए. ३

दंतवाणी

दातांचे तिमिर जावो । खाद्यपदार्थ सुखे सेवो।
जो जे वांछिल ते ते खावो । दिनराता।
वापरण्यासाठी ब्रशचा निरखावा आकार।
धाग्यांची टोके असावी गोलाकार।
अन्यथा क्लेशदायी नि बेकार। समजावी।
चुळांचे पाणी असे खुळखुळावे।
या कानाचे त्या कानाला कळावे।
त्यायोगे कचरा नि दुर्गंधी पळावी। दाही दिशा।
दातांकडे देताना नीट लक्ष।
न व्हावे हिरड्यांकडे दुर्लक्ष।
हलक्या हाती तयाचे मालिश। लाखमोली।
गोळ्या, चॉकलेट, टॉफी।
यांच प्रमाण अत्यल्प करा।
प्रत्येक वेळी चुळा भरा। खाल्यावरी।

गजानन सावंत , युवराज सआरडे बी.एस्सी.

विद्या परम् दैवतम्

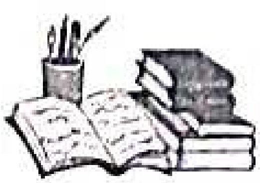

कु. रेखा कपले, बी.ए. १

विद्यादेवीचा कृपाप्रसाद कोणावर, कोठे व केव्हा होईल हे सांगता येणार नाही. मंडालेच्या तुरूंगात लोकमान्यांचे 'गीतारहस्य' निर्माण झाले. तर अंदमानच्या अंधार कोठडीत सावरकरांना महाकाव्य स्फुरले.

''विद्येनेच मनुष्या आले श्रेष्ठत्व जगामाजी''
''विद्या परम् दैवतम्''
''विद्या - एक महान दैवत''

असा संस्कृत पंडितांनी विद्यादेवी सरस्वतीचा गौरव केलेला आहे. हे विद्यादेवी, तुझे भांडार अपूर्व आहे. ते खर्च केल्याने संपत नाही. उलट संचय केल्याने नाश पावते.

विद्या एक महान दैवत आहे. जगात आपल्याला कोणता अनुभव येतो ? विद्या असलेल्या माणसाला जगाच्या पाठीवर कोठेही मान मिळतो. म्हणून तर म्हणतात की, विद्या ही आपल्या जीवन प्रवासातील मैत्रीण आहे. विद्वान सर्वत्र पूज्य मानला जातो. म्हणून प्रत्येक विद्यार्थ्याचे हे आद्य कर्तव्य आहे की, त्याने विद्यादेवतेला प्रसन्न करून घेतले पाहिजे.

कोणत्याही देवतेला प्रसन्न करावयाचे विविध मार्ग असतात. त्या देवतेची षोडशोपचारे पूजा करावी. पूर्वीच्या काळी आपल्याला दैवतासाठी ऋषी-मुनी कडक तपश्चर्या करत तर राजेरजवाडे आपल्या दुष्ट देवतासाठी यज्ञयाग करत. या विद्यादेवतेला प्रसन्न करण्यासाठी कडक साधना करावी लागते.

एकदा का विद्यादेवी प्रसन्न झाली की, कशाचीही उणीव रहात नाही. या कृपाप्रसादातून मिळणारे धन चोराला पळविता येत नाही. भाऊबंदात वाटले जात नाही. विद्यावंताला कोणापुढेही याचनेसाठी हात पसरावा लागत नाही. विद्यादेवीची ज्याच्यावर मर्जी झाली त्याची कीर्ती दशदिशांना पसरते. कवी कालीदासांचे काव्य जर्मन रसिकालाही रूचले. रविंद्रनाथांचे काव्य इंग्लंडमध्ये मोठ्या आवडीने वाचले जाते.

विद्यादेवीचा कृपाप्रसाद कोणावर, कोठे व केव्हा होईल हे सांगता येणार नाही. मंडालेच्या तुरूंगात लोकमान्यांचे 'गीतारहस्य' निर्माण झाले. तर अंदमानच्या अंधारकोठडीत सावरकरांना महाकाव्य स्फुरले.

एक गोष्ट मात्र नक्की की, विद्यादेवी ज्याच्यावर प्रसन्न झाली त्याला कोणतीही गोष्ट असाध्य नाही. तो चंद्रावर जाऊ शकतो, मृत्युवरही काही काळ मात करू शकतो. आर्थिक परिस्थिती फारच हलाखीची असेल तर विद्यादेवीची उपासना करा म्हणजे आर्थिक परिस्थितीची भरभराट झाल्याशिवाय राहणार नाही.

जर कोणी विद्यादेवीची उपासना करण्याचा कंटाळा केला तर मात्र त्याच्यासमोर दु:खाचा डोंगर उभा राहिल्याशिवाय राहणार नाही. प्रत्येकाला दोन डोळे असतात. ते कशासाठी असतात तर चेहरा हा व्यवस्थित दिसावा. पण ज्ञान म्हणजे तिसरा डोळा. याची प्राप्ती करावयाची असेल तर विद्यादेवीची उपासना करावी लागेल.

जीवन जगण्याचे ज्ञान जर कोणी उपलब्ध करून देत असेल तर जगामध्ये एकच आहे ती म्हणजे विद्यादेवी होय.

■ ■ ■

वैर

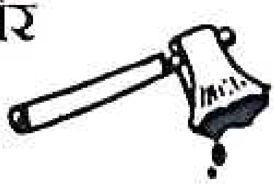

गजानन संकपाळ, बी.ए. ३

देवानं काळू बेरडाला पळत जाऊन आडवलं. काळू बेरड हातात धारदार फरशी घेऊन उतरला. दोघही रेड्याच्या बळाचे एकमेकावर घाव घालु लागले. दोघही रक्तात न्हायली आणि अखेर काळू बेरड देवाच्या पुढ्यात आडवा झाला. त्याच्या आवाजानं बाजीराव पाटील, येसा पाटील, सदा पाटील आणि सारा गाव श्रीपाच्या शेतात जमला.

रूपाळी साडेदहाची वेळ होती ती. हौसा आपल्या वडिलांच (श्रीपाचं) आणि भाऊ शिवा आदि देवा यांच जेवण घेऊन शेताला चालली होती. पाणंदीतून शिवलं नागमोडी वळणं घेत जाणारी पायवाट. हौसा वयात आलेली पोर. श्रीपा चौगला म्हणजे गावचा जुना नावजीक पैलवान. कुस्ती खेळून आपलं हणमंतवाडी गाव भागात प्रसिध्द केलेलं त्यांन. तशीच पोरंपण बासारखी रेड्याच्या बळाची. आपल्या या वाघासारख्या पोरांना श्रीपानं तळाहातावरल्या फोडासारखं जपलेलं.

हौसावर श्रीपाचा लय जीव होता, हौसा नजरं समोर नसली तर घशातुन एक घास खाली उतरत नव्हता त्याच्या. वेळ झाल्या कारनानं हौसा झपाझप पाऊल टाकीत शेताच्या दिशेनं चालली होती. पाटलाच्या किष्ण्यानं तिची वाट रोखली. बाजीराव पाटलाचं वाया गेलेलं पोर. गड्याला आपल्या घराण्याचा आणि आपल्या ताकतीचा भारी गर्व. गावातल्या वयात आलेल्या पोरी त्याच्या नावानच घाबरायच्या. अशा या एकांतात हौसाला पाहिल्यावर गड्याला सगळ्या गोष्टींचा विसर पडला. भावनेच्या भरात हौसाचा हात आपल्या हातात घेऊन विणवू लागला. पण हौसानं आपला हात सोडण्यास सांगीतले. हौसाचं बोलणं ऐकूण त्याला जोराचं हसू आलं. अशी रूपवान शिकार त्याच्या हातून सुटनं शक्य नव्हतं. पहाता पहाता हौसाला उचलून खांद्याला लावली आणि एका झुडपाकडे वळला. किष्ण्याच्या अंगात राक्षस संचारला होता. मोठं बळ आलं होतं त्याला. हौसासारखी नाजूक मुलगी त्याला काय विरोध करणार. पण शरीरात असेल त्या ताकतीनं आपल्या बापाला हाक घातली आणि श्रीपाच्या काळाजाला ती हाक भिडली. फर्लांगभर असणाऱ्या आपल्या पोरांना पुढं घेऊन बघायाला सांगितलं. 'आबा आवाज आपल्या हौसाचा हाय.' म्हणून हातातली पार घेऊन देवानं हाकचा मार्ग धरला. पळत जावून त्यानं हौसाला हाक दिली. समोरून येणारा देवा किष्ण्याला यमासारखा दिसला आणि आपला जीव मुठीत घेवुन पळत किष्ण्या गाव पानोत्याला लागला. देवाच्या पाठोपाठ आलेला शिवा आणि श्रीपा आपल्या पोरीला विचारू लागले. पण हौसाला रडू आवरना. देवानं गावच्या वेशीवर किष्ण्याला गाठलं आणि घोडखिंडीत बाजीनं शत्रूला पाडाव तसं किष्ण्याच्या पाठीतून पार आरपार केली. किष्ण्याचं सारं अंग रक्तानं न्हाऊन निघालं. ही बातमी हा हा म्हणता गावात कळली आणि गाव वेशीवर जमला. हौसाला घेवून शिवा येत होता आणि श्रीपा तर

देवाच्या पाठोपाठच आला होता. सारा गाव भितीनं लटपटत होता. ठरल्याप्रमाणं पोलीसगाडी आली आणि देवाला अटक झाली. बाजीराव पाटील चांगला नावजीक माणूस गाव त्याच्याच शेतावर जगत होता. किष्णाचं नाचत्यालं धड पाहुन बेशुध्द पडलेला बाजीराव पाटील भानावर आला. बाजीराव पाटलानं आपली दोन पोरं मिलेक्ट्रीत धाडलेली त्यांना गावात बोलवून घेतलं. चूक किष्ण्याचीच होती. पण इब्रतीचा प्रश्न होता. पोराला ठार मारलं आणि बा बघतच बसला असं होयील म्हणून दसऱ्यादिवशी संध्याकाळी सहा वाजता सुटुन आलेल्या देवावर किष्णाचा भाऊ येसा हातात बंदुक घेवून धावून गेला. बाजीराव पाटलाला काय करावं सुधरत नव्हतं. येसाला रोखायची हिंमत कुणाला झाली नाही आणि हा हा म्हणता येसानं देवावर बार टाकला. वेळ चांगली म्हणून देवाला गोळी दंडात लागली. देवाचं अंग रक्तानं भिजलं. ही बातमी श्रीपाला आणि शिवाला कळायला वेळ लागला नाही. दोघांनी हातात कुऱ्हाडी घेतल्या आणि पळत येऊन देवाला मिठ्ठी घातली. देवाच्या रक्तानं बापल्याक न्हाऊन निघाले. शिवानं तोच येसाचा दुसरा भाऊ सदावर कुऱ्हाडीचा घाव घातला आणि साऱ्या गावानं शिवा आणि सदाला मिठ्ठी घातली. येसा बार घालुन पसार झालेला. दोन्ही घराणी रक्तात न्हायली. वैरत्वाला सुरूवात झाली. चौगल्यांचं आणि पाटलाचं घराणं एकमेकाला पाण्यात पाहु लागलं.

दोन वरसं गेली. येसा पाटलाचं लगीन झालं. बाजीराव पाटलानं सुन चांगली नावजीक घराण्यातली करून आणली होती. वेळ चांगली म्हणून हौसा किष्णाच्या हातून सुटली होती.

पहाता पहाता चार वरसं निघून गेली आणि अचानक दुष्काळाची लाट आली. लोकांना अन्न खायला मिळेना. चोऱ्या दरोड्यांना सुरवात झाली. दरोडा घालायला आलेल्या नांदवड्याच्या काळू बेरडानं बाजीराव पाटलाच्या सुनला उचलली. गावात धांदल माजली. बाजीराव पाटील हातात बंदूका घेऊन येसा, सदासह बाहेर पडला. पण कशाचाच थांगपत्ता लागनां, शोधत शोधत तिघही शिवंच्या पायवाटला आली. काळू बेरड घोड्यावरून श्रीपा चौगल्याच्या रानाजवळून जाताना शेतात पाणी पाजणाऱ्या देवाला बाईला घोड्यावरून जाणारा काळू बेरड दिसला. पुढे येऊन पहातो तर येसा पाटलाची बायको पारू होती ती, याची खात्री देवाला झाली. पारूनं देवाला पाहिलं आणि दादा मला वाचवं या शब्दांनी देवाला आपल्या बहिणीची आठवण झाली. देवानं काळू बेरडाला पळत जाऊन आडवलं. काळू बेरड हातात धारदार फरशी घेऊन उतरला. दोघही रेड्याच्या बळाचे एकमेकावर घाव घालु लागले. दोघही रक्तात न्हायली आणि अखेर काळू बेरड देवाच्या पुढ्यात आडवा झाला. त्याच्या आवाजानं बाजीराव पाटील, येसा पाटील, सदा पाटील आणि सारा गाव श्रीपाच्या शेतात जमला.

देवानं आज साऱ्या गावची इब्रत राखली होती. बाजीराव पाटील गावचा पाटील होता. अखेर आपल्या धाकट्या सदाला हौसाला करून नेण्याचा बेत ठरला आणि मोठ्या धामधुमीत सदा-हौसाचं लग्न झालं. पुन्हा गाव एक झाला होता. दुष्काळाची भूक विझली होती. शिवार कसं हिरवंगार झालं होतं.

■ ■ ■

धुक्यात हरवलेल्या वाटेवर....

शिवाजी तिकोडे, बी.एस्सी. ३

चरस, गांजा, ड्रग्ज विकून पैसा मिळवणे कसे सोपे आहे हे टी.व्ही. वर पाहून त्याप्रमाणे प्रयत्न करू पाहणारे कोवळे तरूण कोणत्या विनाशाच्या वाटेने चालले आहेत ? नाण्यांचा झंकार कानावर पडला की, भली भली माणसं खुळावतात. त्याच्यापुढे आपले नातलग, मित्रसुध्दा ओळखू शकत नाहीत.

आज माणूस अशांत आहे. अस्वस्थ आहे. असुरक्षित आहे. कसल्या तरी भयाने तो ग्रस्त आहे. म्हणूनच की काय कोण जाणे आज मंदिरात जाणाऱ्यांची संख्या वाढलेली आहे. कारण धावाधाव करूनही सुखाचा कांचनमृग त्याच्या हाती लागलेला दिसत नाही. भारतीय तत्त्वज्ञानानाने कोणतेही अतिरेकी टोक गाठणे टाळावे हेच सांगितले. कारण सामान्य माणसाच्या स्वभावाच्या मर्यादा त्यांनी ओळखल्या होत्या. काम, क्रोध, लोभ, मद, मत्सर या गोष्टींचा एकदम त्याग करून संन्यस्त वृत्तीने जगणे एखाद्या ज्ञानेश्वर, रामकृष्ण परमहंसाना, रमण महर्षींना जमेल, सारेच विवेकानंद होऊ शकत नाहीत. अशी माणसं फार फार दुर्मिळ असतात. सागर जसा अखंड भरलेला तशी ही माणसं नित्य तृप्त असतात. त्यांना काहीच कोणाचे मागायचे नसते. मागणे आले की लाचारी आली, मिंधेपणा आला. घरात अठराविश्वे दारिद्र्य असूनही तुकारामांनी शिवरायाकडे मागितले नाही. जगातील सगळी भौतिक सुखाची साधने पैशांनी विकत घेता येतील. पण मन:शांती ही गोष्ट अशी आहे की, ती विकत घेता येत नाही. म्हणूनच आज माणसं कोणी बुवा, आचार्य, महाराज गावात आले की प्रवचन ऐकण्यासाठी गर्दी करतात. ही माणसे मुर्ख नाहीत, वेडीही नाहीत, त्यांना 'मन:शांती मिळत नाही हे सत्य आहे. याहीपेक्षा सत्य हे आहे की, तो मानून चालला आहे 'सोने सत्य माणूस मिथ्या' माणसाला आज चैन नाही या प्रश्नाचे उत्तर एकच आहे. एकदा बादशहाने बिरबलाला तीन प्रश्न विचारले, आणि तो म्हणाला, बिरबल तु हुशार समजतोस ना ? या मी विचारलेल्या तीन्ही प्रश्नांचे मला एकच उत्तर हवे आहे. कोणते होते ते तीन प्रश्न १) घोडा का अडला ? २) पाने का सडली ३) भाकरी का करपली ? बिरबलाने लगेच उत्तर दिले, 'न फिरवल्यामुळे' - घोडा अडला का - फिरवला असता तर तो अडला नसता. घोड्याला सारखे फिरवत ठेवले पाहिजे. भाकरी परतवली पाहिजे. तसे मन:शांती का मिळत नाही ? चैन का पडत नाही ? तर धावाधाव नाही म्हणून अगदी विद्वान, प्रवचन, कीर्तन करणाऱ्या कीर्तनकारांची सुध्दा. रामदास स्वामींनी सांगितले आहे 'मरणाचे स्मरण असावे' आपल्याला कधीतरी हे सोडून जायचं आहे. हे जर मनोमन पटत असेल तर मग आसक्ती, हाव, हव्यास हळूहळू मावळत जाईल. जगजेत्ता सिकंदर सुध्दा आता काही जिंकायला शिल्लक राहिलेलं नाही म्हणून तो रडत होता. त्याने आपल्या लोकांना सांगून ठेवलं होतं, 'मला नेताना माझे सारे शरीर

झाका पण दोन्ही हात, मान, पालथे आणि उघडे ठेवा. मी एवढे मिळवले पण बरोबर काही नेऊ शकत नाही.'

संपत्ती किती मिळवावी, कशी मिळवावी याचे तारतम्य सुटले की, माणसाचा नैतिक अध:पात होतो. नोकरी करून, कष्ट करून श्रमाने पैसा मिळवणे यात पाप नाही. पण कधी लोकांची दिशाभूल करून, कीर्तने, प्रवचने करून त्याचाही धंदा करून पैसा मिळविणे हे पाप आहे. अशा बोलक्या शंखांचीच आजच्या टी.व्ही संस्कृतीत चलती आहे. कारण 'दुनिया झुकती है, लेकिन झुकानेवाला चाहिए' असे झुकानेवाल्यांनीच या श्रेष्ठ जीवनमुल्यांचा पराभव केलेला आहे. दारूची नशा थोड्या वेळाने उतरते म्हणतात. पण पैशाची त्याहून सत्तेची धुंदी उतरतच नाही. प्रामाणिकपणे कष्ट करून पैसा मिळवून त्यावर समाधान मानणाऱ्या माणसांना मुर्ख ठरवून 'शॉर्टकट मार्गाने पैसा मिळवणाऱ्या धनदांडग्या लोकांची एक नवी संस्कृती' उदयाला येत आहे. बँकेवर दरोडा घालून एका रात्रीत श्रीमंत होता येते. चरस, गांजा, ड्रग्ज विकून पैसा मिळवणे कसे सोपे आहे हे टी.व्ही. वर पाहून त्याप्रमाणे प्रयत्न करू पाहणारे कोवळे तरूण कोणत्या विनाशाच्या वाटेने चालले आहेत ? नाण्यांचा झंकार कानावर पडला की, भली भली माणसं खुळावतात. त्याच्यापुढे आपले नातलग, मित्रसुध्दा ओळखू शकत नाहीत.

राजकारणी आणि अपराधी यांचे नाते तर आता दररोज वृत्तपत्रातून वाचतोच आहोत. मते आणि माणसे दोन्ही पैशांनी विकत घेता येतात. तिथे खरी लोकशाही आहे असे कसे म्हणावे ? स्वत:लाआचार्य म्हणणारे भीष्माचार्य, द्रोणाचार्य सुध्दा जिथे भरसभेत द्रोपदीच्या निरीला दु:शासनाने हात घातल्यावर खाली मान घालून डोळे मिटून बसले. तिथे सामान्य माणसाचे काय ? दुर्योधनाच्या पैशाने मिंधे झालेले द्रोणाचार्य केवळ महाभारतातच नव्हते आजही तुमच्या आमच्याभोवती आहेत. म्हणून आजही दुर्योधन, दु:शासन द्रौपदीचे राजरोस वस्त्रहरण करीत आहेत पैशाने सारी सुखे विकत घेता येतात असे नाही. भौतिक सुख मिळेल पण मनुष्य केवळ शारीरिक गरजावर जगू शकत नाही. त्याला मन आहे, बुध्दी आहे, भावना आहेत त्याच्या सुखासाठी डॉलर उपयोगी पडणार नाही. मनुष्य भाकरीशिवाय जगू शकणार नाही हे खरे, पण केवळ भाकरी किंवा शारीरिक सुखावर माणूस समाधानी होऊ शकत नाही. पशुपक्षी, प्राणी आणि माणूस यात फरक तो काय राहिला ? आहार, निद्रा, भय हे सामान्य जिणे झाले. माणूसपण यापेक्षा वेगळे आहे. ते तो जी जीवनमुल्ये उराशी बाळगून जीवनाची वाटचाल करीत जगतो. त्यावर अवलंबून असते. पैशाच्या मोबदल्यात समाधान, सुखे मिळवू पाहणारी माणसे मात्र आज पैशाला पासरी झालेली आहेत. प्रेम, दया, सहानुभूती, निखळ चारित्र्यसंपन्नता, ज्ञानपिपासा. त्यासाठी वाटेल ते कष्ट करण्याची तयारी, स्वत:बरोबरच दुसऱ्यासाठीही जगण्याची माणुसकी अशा कितीतरी श्रेष्ठ जीवनमुल्यांची आजच्या प्रदुषित वातावरणांत नितांत गरज आहे. वाट चुकलेल्या किंवा धुक्यात वाटच हरवून बसलेल्या आजच्या आपल्या पिढीसमोर ह्या गोष्टींचे स्मरण करणे अधिक महत्वाचे आहे.

■ ■ ■

स्वायत्तता आणि गदारोळ

संतोष गोजारे, बी.एस्सी. २

काश्मीरला जादा स्वायत्ता देणे म्हणजे भारताच्या विभाजनाचे बीज रोवून देणे असे होईल असे प्रत्येक पक्षाला वाटते. जम्मु काश्मीर विधानसभेतील इतर विरोधी पक्षांनी विधानसभेतील या विधेयकाचा पूर्णपणे धिक्कार केला. प्रत्येक जनमाणसात यातून प्रक्षोभक प्रतिक्रिया उमटू लागल्या.

'भारत माझा देश आहे, सारे भारतीय माझे देशबांधव आहेत' अशी आपण प्रार्थना करतो. भारतीय स्वातंत्र्याबद्दलच्या अनेक गोष्टी ऐकतो आणि ऐकवतो सुध्दा, त्या पार्श्वभूमीवर आपण पुढील वाटचाल करतो म्हणजेच भारतीय स्वातंत्र्याला अनुसरून आण भारताच्या एकात्मतेची अखंडता कायम रहावी म्हणून देवापुढे प्रार्थना करतो. भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी ज्या ज्या देशभक्तांनी आपल्या प्राणाची आहुती दिली त्यांच्या आत्म्यास अखंड शांती मिळावी म्हणून देवापुढे याचना करतो. हे सर्व कशासाठी असेल तर आपल्या समृध्द आणि विविधतेने नटलेल्या भारत देशासाठी. ज्या देशात कोणत्याही गोष्टीत प्रभुत्व गाजवणारे लोक आहेत, ज्ञानी आहेत. ज्या देशाची एक अखंड आणि परीपूर्ण संस्कृती सर्व जगाला माहित आहे व ती हवीहवीशी आहे. एवढेच काय पूर्वी दुबळ्या देशामध्ये गणना केलेल्या भारत देशाला त्याच्या लोकशाहीला सर्व स्थरातून अखंड पाठिंबा मिळत असताना, जो देश प्रगतीच्या उंबरठ्यावर येऊन ठेपला असताना या भारत देशाला पन्नास वर्षे झाली. एकाच महत्वाच्या मुद्यावर ठेच खावी लागते, तो म्हणजे काश्मिरची स्वायत्तता.

देशामध्ये वेगवेगळ्या घडामोडी घडत असतात. राजकीय पक्ष सत्तेवर येतात. कोण सत्तेसाठी पक्ष बदलतो तर कोण पैशासाठी पक्षबदलतो. अनेक राजकीय पक्ष १९५० पासून सत्तेवर येऊन गेलेत कित्येकांनी बरेच प्रश्न जे भारताच्या एकात्मतेच्या आड येऊ पाहतात ते मार्गी लावलेले आहेत. तर अनेक राजकीय पक्षांनी फुटीरवादाची भूमिका पत्करून नवीन पक्ष स्थापन केले आहेत.

अनेक विषयाबद्दल संसदेत गदारोळ निर्माण होत असतो. प्रत्येक पक्ष आपली बाजू मांडत असतो. आताच्या भाजप सरकारची तर त्याच्या घटक पक्षांनी पिळवणूक केलेली दिसते. पक्षाच्या प्रत्येक निर्णयावर घटकपक्षे आपले चिन्ह दावून तो निर्णय दाबून टाकतात व हे सरकार सत्तेपायी म्हणा किंवा स्थिरतेसाठी त्यांच्या मागण्या मान्य करत बसते. प्रत्येक पक्षाच्या निर्णयातुन एक नवीन अविचार मांडतात. त्यातुनच एकूण देशाच्या विकासावर किंवा संसदीय कामकाजावर अनिष्ट परीणाम होतो. उदाहरण द्यायचे तर जम्मु काश्मीर विधानसभेत स्वायत्ततचे विधेयक एकमुखाने मंजुर झाल्यावर फारूक अब्दुल्ला सरकारने, ज्याचे फक्त दोन खासदार संसदेमध्ये आहेत त्यांनी घटक पक्ष असलेल्या भाजप सरकारवर दबाव आणण्यास सुरवात केली आहे व त्या दबावाखाली भाजप दुबळे

पडले.

या अशा वादातुन भारताला त्याच्या स्वातंत्र्यापासून आजतागायतच्या काळापर्यंत भारतीय बंधुत्वाला, एकात्मतेला तसेच येथील संस्कृतीला वेगवेगळ्या, नवनवीन गोष्टी डिवचत आल्या आहेत. मुख्यत्वेकरून कायदा, सुव्यवस्था तसेच घटना यागोष्टी सामील आहेत. भारताच्या स्वातंत्र्याच्या दिवसापासून पंडीत जवाहरलाल नेहरू व महात्मा गांधी या राजकीय पुढाऱ्यांपासून ते आजतागायतच्या वाजपेयींपर्यंत स्वायत्ततेचा प्रश्न घुटमळत आहे. ज्या देशाला घटनेच्या इतर कलमामध्ये बदल करता येतो. त्या देशाला, येणाऱ्या पक्षाला ज्या घटनेमध्ये दहा वर्षांनी बदल घडवावा असे नमूद केले असताना तो पक्ष इतर पक्षाच्या दबावाखाली त्या घटनेमध्ये बदल करू शकत नाही. अशा या प्रत्येक पक्षाला स्वायतेने बेजार केले आहे.

राजा हरिसिंगानी त्यावेळी जम्मु काश्मीरला आर्थिक व संरक्षणाची मदत देऊन काश्मीर संस्थान भारतात विलीन करण्यास भाग पाडले होते. त्यानंतर पंडीत नेहरूनी कांही कारणास्तव काश्मीरला जादा स्वायत्ता मिळावी म्हणून ३७० वे कलम सादर केले होते. त्यावेळच्या राजकीय परिस्थितीनुसार त्यांचे विचार महत्वपूर्ण होते.

स्वायत्तता विधेयक दि. २६ जून २००० रोजी डॉ. फारूक अब्दुल्ला सरकारने विधानसभेत एकमताने मंजूर केले. काश्मीरला जादा स्वायत्तता देणे म्हणजे भारताच्या विभाजनाचे बीज रोवून देणे असे होईल असे प्रत्येक पक्षाला वाटते. जम्मु काश्मीर विधानसभेतील इतर विरोधी पक्षांनी विधानसभेतील या विधेयकाचा पूर्णपणे धिक्कार केला. प्रत्येक जनमाणसात यातून प्रक्षोभक प्रतिक्रिया उमटू लागल्या. प्रत्येक व्यक्ती फारूक अब्दुल्लांचा धिक्कार करू लागले. काश्मीरला स्वायत्तता देणे म्हणजे १९५३ पूर्वीची परीस्थिती पुन्हा तयार करणे असे होईल. डॉ. अब्दुल्ला भारतात राहुन भारताच्या मुकुटाला भारतापासून वेगळे करू पहात आहेत.

स्वायत्ततेच्या मुद्यावरून इंदिरा गांधींनी १९७४-७५ साली शेख अब्दुल्ला यांच्या काश्मीरच्या १९५३ दर्जाबाबत चर्चा केली होती. यातून त्यांनी जम्मू काश्मीरच्या नेत्यांना काश्मीरच्या स्वातंत्र्याची भूरळ घातली होती. त्यांनी भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदी जम्मू काश्मीरसाठी त्यामध्ये कोणत्याही सुधारणा न करता लागू कराव्यात असे जाहीर केले होते.

अशा परिस्थितीमध्ये जर जम्मू काश्मीरला जादा स्वायत्तता दिली तर जम्मू काश्मीरच्या जनतेवर व आर्थिक परीस्थितीवर ताण पडल्याशिवाय राहणार नाही. जम्मू काश्मीर जनतेला या सर्व प्रश्नांना तोंड द्यावे लागेल. या जनतेने आजतागायत जे हाल सोसले तेवढे पुरे आहे. ते भारताच्या छायेत एक सुखी राज्य बनेल अशी आशा आहे.

परंतु जर या राजकीय पक्षांनी हा हट्ट धरला तर त्या हट्टाने देशाचे विभाजन होण्यास वेळ लागणार नाही. जम्मू काश्मीरबरोबरच, पंजाब, ओरीसा, उत्तराचल प्रदेश स्वतंत्र राज्याच्या लाईनमध्ये उभे आहेत. ही या जादा स्वायत्ततेची भली मोठी विकृती भारतासाठी आहे.

■ ■ ■

व्यसन : एक सामाजिक समस्या

अनिलकुमार गुरव, बी.ए. १

सिगारेट, बिडी तयार करणाऱ्या कंपन्यांनी पाकिटावर काही महत्वाच्या सूचना दिलेल्या असतात. 'सिगारेट ओढणे आरोग्यास अपायकारक आहे' पण हल्ली ते वाचतो कोण ? वाचतात ते फक्त नांव, मावा, कारण किंमती पदार्थांचे व्यसन केले म्हणजे त्याची प्रतिष्ठा वाढते.

आज आपल्या देशातील युवाशक्तीला एक प्रकारची किड लागली आहे आणि ती म्हणजे 'व्यसन'. पुन्हा-पुन्हा ज्याची ओढ लागते, म्हणजे मनाचा जेव्हा अतिरेक होतो त्यास 'व्यसन' म्हणता येईल. या व्यसनाची सुरवात कळत नकळत होते. त्यांना असले छंद लावणारे आपल्यातलेच कोणी आहेत.

व्यसनाची पकड ही फार मोठी असते. चांगल्या सवयींची पुनरावृत्ती हे हि एक प्रकारचे व्यसनच ! मग ते वाचनाचे असो किंवा एखाद्या छंदाचे किंवा दुसऱ्याला सुख देण्यात व स्वत: कष्ट घेण्यात असो पण हे व्यसन व्यसन नसून आत्मानंद असतो.

या व्यसनाची सुरवात होते तरी कशी ? व्यसनाच्या सुरवातीस अनेक गोष्टी कारणीभूत ठरतात. नैराश्यवाद, मादक पदार्थांचे अनाठायी आकर्षण, अतिआनंद, अतिदु:ख, अतिसंताप, प्रेमभंग अशा बऱ्याच कारणास्तव व्यसनाधिनता वाढीस लागते. आजचा युवक व्यसनाधिन होऊ लागला आहे. कारण तो त्याच्या प्रतिष्ठेचा प्रश्न असतो. समाजात वावरत असताना त्याला ह्या गोष्टी करणेच भाग पडते म्हणे ! आपण कोणत्याही ठिकाणी असो, अगर मित्राबरोबर असो, आपणास 'नमस्कार' असे म्हणणारा गृहस्थ पहावयास मिळत नाही. प्रत्येकाच्या तोंडात एकच असते 'तंबाखू खातोस ? पुडी आहे ?' अहो हे तर झाल समाजातील व्यक्तींच. पण आताच्या काळात मलगा वडीलांकडे 'आण्णा ! चुन्ना आहे ?' व वडील मुलग्याकडे 'पुडी आहे ?' अशा संवादात बोलत असतात. कोठे हे आपले संस्कार ? अशा व्यक्तींना एखाद्या सभ्य व्यक्तीने विचारले, 'तुम्हाला या व्यवसानापासून कोणता फायदा होतो ?' ही मंडळी सहज बोलून जातात 'माणसाने नेहमी ऑल राऊंडर असले पाहिजे'. पण या ऑल राऊंडरच्या भोवऱ्यात व्यसन मानवाचे जीवन पोखरून काढत आहे. याची कल्पनाच आजच्या पिढीला नाही.

गल्ली, चौक, सिनेमागृहे यासारख्या भव्य ठिकाणी गुटख्याच्या आकर्षक जाहिराती व त्याच्याबरोबर माळाही झळकत असतात. टी.व्ही. वरही अशा जाहिरातींनी थैमान घातले आहे. 'जो कोणी गुटख्याच्या १०० पुड्या जमा करील त्याला अमुक-तमुक एवढे बक्षिस' या आणि अशा प्रकारच्या अनेक अमिषाला तरूणाबरोबर अजाणतेपणी बालकेही बळी पडतात. आज पानपट्टीतील, दुकानातील विविध कंपनीच्या गुटख्यांच्या माळा तरूण पिढी, कामगार वर्ग महाविद्यालयीन विद्यार्थीच नव्हे तर हायस्कूल मधील विद्यार्थ्यांच्या मनालाही मोह घालीत आहेत.

अशा ह्या गुटख्यात आहे तरी काय ? या गुटख्यात २४ प्रकारचे मादक पदार्थ असतात आणि त्यामुळे रक्तदाब वाढणे, हृदयाचे ठोके जलद पडणे, रक्तवाहिन्या अकुंचित होणे, डोळे बिघडणे,

पचनशक्ती कमी होणे, गालाला व घशाला कॅन्सरच्या अवस्था यामुळेच होतात, तसेच निद्रानाश होणे असे अनेक विकार उद्‌भवतात असे वैदिकशास्त्र सांगते. सतत गुटखा चगळल्याने तोंड व घसा आकसला जातो. त्यांना पूर्णपणे आपला जबडा उघडता येत नाही. बोलताना बोबडी वळते. स्मरणशक्ती कमी होते. आणि सुरवातीला गुटख्याचे शौकिन म्हणून मिरवणारे तरूण गुटख्याचे गुलाम बनतात. त्याच्या विषारी विळख्यातून ते सुटूच शकत नाहीत.

तसेच मानवाचा महाभयंकर शत्रू 'दारू'. दारू पिणारा मनुष्य कायम म्हणत असतो.

"जिसने शराब नही चखी
उसने दुनिया नहीं देखी।
पी - पी जी भरके पी।"

लेकिन मैं कहता हूँ -

"निकल जायेगा जी
तो कौन कहेगा पी ?"

हे जरी सत्य असल तरी काहीतरी मर्यादा ठेवल्या पाहिजेत. अहो जो पदार्थ साधे जनावर पित तर नाही, पण हुंगतही नाही तो पदार्थ अतिशय बुध्दीमान असा मानवप्राणी अत्यंत आवडीने प्राशन करतो. आजकाल आपण पाहतो बारच्या बोर्डवर लिहिलेल असते 'पिओ तो जानो' आणि अशा आम्ली पदार्थांचे कितीतरी तरूण गुलाम बनले आहेत. या बिचाऱ्या लोकांचे माहेर घर म्हणजे गटारगंगाच असते. दारू ही तर अनेक व्यसनांच्या मानाने शारीरिक तसेच मानसिक हानीकारक आहे. कौटुंबिक व सामाजिक जीवनात व्यसनी व्यक्ती स्वाभिमान शुन्य बनते. दारूचे हे व्यसन शुल्लक अथवा मोठ्या कारणातुन होत असेल तर किंवा खोट्या प्रतिष्ठेसाठी 'दारू' चटकन आकर्षित करते व रात्री बरोबरच दिवसाचे पिणे म्हणजे पिणाऱ्याच्या कुटुंबाचे व कुटुंबातील प्रत्येक व्यक्तीचे दुभार्ग्य म्हटले तर काय वावगे ठरणार नाही. दारू पिणारी व्यक्ती खुशीने पिते पण त्याचे वाईट परिणाम मात्र घरातील व्यक्तींना व पाहुणे मंडळींना भोगावे लागतात. हे सर्व समजावून सांगितल्या नंतरही दुसऱ्या दिवशी सकाळी माणुस त्या दारूच्या दुकानाकडे वळतोच.

सिगारेट, बिडी तयार करणाऱ्या कंपन्यांनी पाकिटावर काही महत्वाच्या सूचना दिलेल्या असतात. 'सिगारेट ओढणे आरोग्यास अपायकारक आहे' पण हल्ली ते वाचतो कोण ? वाचतात ते फक्त नांव, मावा, कारण किंमती पदार्थांचे व्यसन केले म्हणजे त्याची प्रतिष्ठा वाढते.

सर्वच तरूण असे असतात असे मानायचे कारण नाही. कारण एक-एक जण म्हणतो 'मला स्टार खाल्याशिवाय गाडीवर बसायला येत नाही' किंवा 'दारू पिल्याशिवाय माझा कामाला हातच उचलत नाही' अशा लोकांना योग्य दिशा दाखवून त्यांना या भ्रमातून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न आपण केला पाहिजे. विशेषत: तरूण पिढीत वाढत्या व्यसनाधिनतेस आळा बसवण्यासाठी व भावी पिढी व्यसनमुक्त करण्यासाठी सर्व स्थरावर संघटीत प्रयत्नांची आवश्यकता आहे. सरकारही या व्यसनावर कडक कार्यवाही करत आहे.

या सर्वांचा विचार केल्यास या मानवजातीला त्यातल्या त्यात युवकांना एक कळकळीची विनंती आहे की, आपण कोणत्याही मोहाला बळी पडू नका. व्यसनाच्या आहारी जाऊ नका. आपले जीवन, आपला संस्कार, आपली उपजत कला व गुण इ. गोष्टींचा ऱ्हास होऊ देवू नका. तुमच्या मित्रांनाही व्यसनापासून अलिप्त राहण्यास भाग पाडा म्हणजे तुमचे व तुमच्याबरोबरच राष्ट्राचे कल्याण होण्यास मदत होईल.

■ ■ ■

'एडस्' एक महाभयानक रोग

विजय पाटील, बी.ए. १

एडस् हा विवाहबाह्य संबंध, वेश्यागमन, एडस् बाधीत रक्त वापरल्याने, दुषित इंजेक्शन्स वापरणे यामुळे होतो. येवढेच नव्हे तर एडस् आता प्रदीर्घ चुंबनामुळेही होऊ शकतो. असा निष्कर्ष वैद्यकीय तपासणीतून आला आहे.

आज आपण एकविसाव्या शतकाकडे वाटचाल करत आहोत. आजपर्यंत मानवाने खूप प्रगती केलेली आहे. मानव कॉम्प्युटर युगात, यंत्रयुगात वावरत असताना एडस् सारख्यामहाभयानक रोगाने मानवाला हादरून सोडलेले आहे.

पूर्वी भारतामध्ये देवी, नारू, प्लेगसारखे रोग होते. शेकडो लोक या रोगांना बळी पडत होते. प्लेगसारख्या रोगाच्या भितीने माणसे गावेच्या गावे सोडून शेतामध्ये राहण्यास जात होती. प्लेगची गाठ माणसाला सकाळी उठली की संध्याकाळी तो माणूस मृत्युमुखी पडत होता. सुरवातीच्या काळात या रोगांवर उपचार किंवा औषधे नव्हती. त्यामुळे लोक मरत व लोकसंख्येवर नियंत्रण राही. जन्माचे व मरणाचे प्रमाण समान होते. पण नंतरच्या कालावधीत देवी, नारू, प्लेग यासारख्या रोगांवर औषधे निघाली. त्या औषधांमुळे लोकांचे मरण्याचे प्रमाण कमी झाले. त्यामुळे जन्माचे व मरण्याचे प्रमाण व्यस्त झाले. याचा परिणाम लोकसंख्या वाढीमध्ये झाला. लोकसंख्या वाढीमुळे निसर्गाचे संतुलन बिघडले. मानवाने अनेक औषधे शोधून अनेक रोगांचा नायनाट केला. पण निसर्गाला हे मान्य नव्हते. निसर्ग मानवाच्या ताब्यात थोडेच राहणार ? निसर्गाने परत नवीन रोग निर्माण केले. कॅन्सर, हार्टअॅटॅक, एडस् यासारखे भयंकर रोग निर्माण झाले. यामध्ये एडस् हा महाभयंकर रोग आहे.

सावधान !

एडस् [HIV]

एडस् या रोगावर सध्यातरी औषध किंवा उपचार नाही. त्याला प्रतिबंध हाच उपचार आहे. जनमाणसात एडस् रोगाविषयी वचक राहिला आहे. कारण एडस्चे बळी समाजात दिसू लागलेले आहेत. एडस्ची लागण झालेली माणसे प्रत्ययास आली आणि भीतीची आवर्तने होत गेली. ज्यांनी एडस्ला समजून घेतलं नाही अशी मंडळी आहारी गेली आणि बळीही ठरली. येथून पुढे एडस् विषयी भिती किंवा वचक धरतील, जे लोक एडस्विषयी जाणून घेतील, खोलवर जाऊन विचार करतील ते लोक वाचतील. आजही एडस् काय आहे ? जीवनाला त्यापासून काय धोका आहे ? हे कळूनही त्याच्या चक्रफेऱ्यात माणसं अडकत आहेत व बळी पडत आहेत. एडस् हा महाभयंकर रोग आहे आणि तो जडल्यावर त्यातून वाचणं कठीण, त्याचं निदान करणं मुश्कील, त्यावर

औषधोपचार नाही. एडस् मृत्यूच्या खाईत लोटणारी दरी आहे. म्हणुन एडस् म्हणजे काय ? त्याची लागण कशाने होते हे जाणून घेतले पाहिजे. तर एडस् विवाहबाह्य संबधामुळे, वेश्यागमन करणे, एडस् बाधीत रक्त वापरल्याने, दुषित इंजेक्शन्स वापरल्याने होतो. एडस्च्या भयानक फेऱ्यात अडकलेले अनेक आहेत. शहराच्या प्रत्येक ठिकाणी नव्हे तर ग्रामीण भागातही एडस्नं पछाडलेली माणसे सापडत आहेत. एडस् हा अतिदुर्धर रोग असून त्याने ग्रासलेल्या व्यक्तीची जीवन कथा किती क्लेशदायक, पीडादायक असू शकते याची कल्पना न केलेली बरी. समाजात असे एडस् फैलावून जाणारे बळी; अद्यापही त्यावर नसलेले औषध. या नरकप्राय रोगाचा ऐकूनच थरकाप उडावा. यामध्ये एच.आय.व्ही. तपासणी पॉझिटिव्ह झाली म्हणजे मृत्युच्या शय्येवर चढावे लागलेच म्हणून समजा.

एडस् हा विवाहबाह्य संबध, वेश्यागमन, एडस् बाधीत रक्त वापरल्याने, दुषित इंजेक्शन्स वापरणे यामुळे होतो. येवढेच नव्हे तर एडस् आता प्रदीर्घ चुंबनामुळेही होऊ शकतो. असा निष्कर्ष वैद्यकीय तपासणीतून आला आहे. याने आणखीच मोठी घबराट निर्माण झाली आहे. फ्रेंच शास्त्रज्ञ प्रा. ल्युक माँटेजनर यांनी हे स्पष्ट केले आहे. ते म्हणतात, 'मनुष्याच्या तोंडात असलेल्या लाळोत्पादक गंथीमध्ये रोगप्रसार करणारे विषाणू असतात. व्यक्तीला तोंडाचा अल्सर झाला असेल किंवा तोंडात जखम झाली असेल तर विषाणू शिघ्रतेने पसरतात. त्यामुळे चुंबनामुळे सुध्दा एडस् होवू शकतो.' एडस्चे हे नवे आव्हानच लोकांपुढे उभे राहिले आहे. आता तर एडस्बाबत मानवाला विचित्र टेन्शनमध्ये टाकले आहे.

अर्थातच हा नवा प्रकार गंभीर आहे आणि तो गांभीर्याने घेतला पाहिजे. कारण एडस् हे मानवी जीवनास पोखरून खाणारी भयाण कीडच आहे. जो व्यक्ती एडस्ने बाधीत होते ती व्यक्ती स्वत:बरोबरच इतरांना, कुटुंब घटकालाही वैफल्यहीन बनवून सोडते. त्यामुळे या रोगाविषयी जास्त तितकी काळजी वाहणे महत्वाचे ठरते. जीवनाच्या नियमाचे पालन केल्यास जीवनाची गाडी चांगली चालू शकते. एडस्मुळे एखादी व्यक्ती पिसाट, खुनी बनू शकते. मदिरेची नशा, अफू, चरस, गांजा यासारख्या द्रव्याच्या नशा आहेत. त्यापेक्षाही खतरनाक नशा म्हणजे एडस् म्हणता येईल. एडस्ग्रस्त व्यक्ती खुनी, पिसाट, खुनी बनू शकतो; तोच कुटुंबाच्या जीवावर उठतो. म्हणजे एडस्चे दुष्परिणाम किती भीषण आहेत याचा प्रत्यय यावा. याचा विचार समाजाच्या स्थरावर गांभिर्याने व्हायला हवा. एडस् जनजागृती कार्यक्रम मोठ्या प्रमाणावर राबवले पाहिजेत. डॉक्टर, सामाजिक संघटना, तज्ञ संशोधक तसेच समाजातील प्रत्येक व्यक्तीने पुढे आले पाहिजे. शासनाकडून मार्गदर्शक व्याख्याने, शिबीरे राबवली पाहिजेत. एडस् कुटुंबियांसाठी व्यापक कार्यक्रम हाती घेतले जाणे आवश्यक आहे. दुसरं म्हणजे आपल्या मानवी देहाला संरक्षण देण्याची फार मोठी गरज आहे, जबाबदारी आहे. ही जबाबदारी उचलली पाहिजे. रोग स्पर्शणार नाही. याची काळजी प्रत्येक व्यक्तीने घेतली पाहिजे. एडस्पासून वाचण्यासाठी विवाहबाह्य सबंध टाळणे, वेश्यागमन टाळणे, एडस् बाधीत रक्त न घेणे, दुषित सुईने इंजेक्शन घेणे टाळणे तसेच तोंडाचा अल्सर किंवा जखम असणाऱ्या व्यक्तीचे चुंबन घेण्याचे टाळणे या गोष्टींची कटाक्षाने काळजी घेतल्यास आपण या रोगापासून दूर राहू शकतो.

तेव्हा वाचकहो 'सावधान !'

■ ■ ■

उंबरठ्याबाहेरची स्त्री कितपत सुरक्षित ?

कु. रूपाली पाटील, बी.ए. २

आजची स्त्री घराबाहेर पडली आहे. पण तिला घरातील नवऱ्याचा, सासू-सासऱ्याचा व समाजाचा विचार करावा लागतो. तिला नोकरी सांभाळत घराकडे व मुलांच्याकडे लक्ष पुरवावे लागते. एवढे करून सुध्दा तिला सन्मानाची वागणूक द्यायला पाहिजे ती दिली जात नाही. याचं मुख्य कारण म्हणजे पुरूषांचा स्त्रियांकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन दूषित आहे.

महात्मा जोतिबा फुल्यांनी स्त्री शिक्षणाचं बीज रोवलं अन् आजवर त्याचा वेलू गगनावरील गेल्याचं आपण बघत आहोत. आज 'स्त्री' साठी म्हणून कोणतंही क्षेत्र अवघड राहिलेलं नाही. मोटर, वैमानिक म्हणूनही ती धडाडीनं पुढं येतेयं आजवर केवळ पुरूषांचीच मक्तेदारी ठरलेल्या क्षेत्रात ती लीलया वावरतेय. आपला वेगळा ठसा त्या त्या क्षेत्रात उठवण्याचा प्रयत्न करतेय. त्याचवेळी आजही तिला पुरूष वासनेला तोंड द्याव लागतय. आधुनिक महाभारत खेडोपाड्यात आजही घडतयं. यावर उपाय काय ? स्त्री खरोखरचं सुरक्षित आहे का ? तिनं पुन्हा चूल आणि मुलं करीत घरातच रहावं का ?

आजच्या हिंसक वृत्तीच्या बळावलेल्या युगाचा स्त्रीवर स्वाभाविक परिणाम होत आहेत. वीस/पंचवीस वर्षापूर्वी बाहेर पडणारी स्त्री जेवढी सुरक्षित होती, तेवढी सुरक्षितता आजच्या स्त्रीला निश्चितच नाही. स्त्रीनं सामाजिक जाणीव निर्माण व्हावी म्हणून संघटीत प्रयत्न व्हायला हवेत. स्त्रीनं स्वत:चं सुख कशात आहे समजाव यासाठी किशोरवयीन मुलींपासून प्रयत्न व्हायला हवेत. स्त्री जेव्हा स्वातंत्र्य मागते तेव्हा स्वातंत्र्य म्हणजे स्वैराचार नव्हे याचं भानही तिनं ठेवलं पाहिजे.

कुटुंब व्यवस्था उच्च वर्गात मोडते आहे. नवीन इच्छाशक्ती निर्माण होत आहे. स्त्रीनं मनाची शक्ती वाढवण आवश्यक आहे. स्त्रीनं पुरूषांच्या बरोबरीनं वावरायला सुरवात होईल तेवढी आवश्यक आहे. ती समाजात वावरेल तेवढ योग्य आहे. त्यामुळे स्त्री कडे माणूस म्हणून बघणं आवश्यक वाटू लागेल. आजची स्त्री घराबाहेर पडली आहे. पण तिला घरातील नवऱ्याचा, सासू-सासऱ्याचा व समाजाचा विचार करावा लागतो. तिला नोकरी सांभाळत घराकडे व मुलांच्याकडे लक्ष पुरवावे लागते. एवढे करून सुध्दा तिला सन्मानाची वागणूक द्यायला पाहिजे ती दिली जात नाही. याचं मुख्य कारण म्हणजे पुरूषांचा स्त्रियांकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन दूषित आहे. याचा अर्थ सर्व पुरूष या मनोवृत्तीचे असतात अस नाही. पण सर्वसाधारण वृत्ती याच स्वरूपाची दिसते. त्यातून एखादी स्त्री सुंदर असेल तर ती आपल्याला मिळाली पाहिजे असे तिच्या पुरूष सहकाऱ्यांना,

अधिकाऱ्यांना वाटत असतं. भारतीय कुटुंब व्यवस्थेचा विचार केला तर स्त्रीची अनेक प्रकारे कोंडी होताना दिसते. शारीरिक दृष्ट्या ती पूर्ण सुखी असतेचं अस नाही.

या सर्व गोष्टीतून असं दिसतं की उंबरठ्याबाहेर पडून काम करणाऱ्या स्त्रीच्या खाजगी, वैयक्तिक आयुष्याकडे पुरूषाचं फार बारीक लक्ष असतं. तिच्या खाजगी आयुष्यात ढवळाढवळ करण्याचा प्रयत्न होतो. या सर्व प्रकारांना ठाम नकार देण्याचा स्त्रीला अधिकार आहे. भारतीय पुरूषप्रधान व्यवस्थेत स्त्रीचा नकार ऐकण्याची पुरूषांना सवयच नाही. पण अशावेळी स्त्रीने ठाम भूमिका घेण्याची गरज आहे.

■ ■ ■

निर्मिकें निर्मीला मानव पवित्र ।
कमी जास्त सूत्र । बुध्दीमध्ये ॥
पिढीजादा बुध्दी नाहीं सर्वांमधीं ।
शोध करा आधीं । पुर्तेपणीं ॥

मनुष्य जन्माने, जातीने वा धनाने श्रेष्ठ वा कनिष्ठ ठरत नसून तो आपल्या कर्माने श्रेष्ठ वा कनिष्ठ ठरत असतो, तो स्वतःच आपल्या भाग्याचा नियंता आहे.

धर्म राज्य भेद मानवा नसावे ।
सत्यानें वागावें । ईशासाठी ॥
खिस्त, महंमद, मांग, ब्राम्हणासी ।
धरावे पोटाशी । बंधूपरी ॥
निर्मीकाचा धर्म सत्य आहे एक ।
भांडणे अनेक । कशासाठी ? ॥

कोठे आहे स्वर्ग । पाहिले ते कोणी ।
भिऊं नका मनी ॥

थोडे दिन तरी मद्य वर्ज करा ।
तोच पैसा भरा । ग्रंथासाठी ॥
ग्रंथ वाचताना मनीं शोध करा ।
देऊं नका थारा । वैरभावा ॥

- महात्मा फुले

राष्ट्राची उभारणी

खरोखरीच राष्ट्राची उभारणी व राष्ट्राची घटना या दोन गोष्टींचे एक सुंदर उदाहरण आहे. आपल्या देशांतील या थोर विभूतीला बहुमान व अत्यादर दाखविण्याचा एकच मार्ग म्हटला म्हणजे त्यांनी घालून दिलेला कित्ता गिरविणे व त्यांच्या मार्गाचे अवलंबन करणे हा होय. जितक्या लवकर आमची जातिबंधने आम्ही तोडून टाकू. तितक्या लवकर आपली स्वराज्याबद्दलची लायकी वाढत जाईल व हे तत्त्व ज्या दिवशी आमच मनांत बिंबेल तोच राष्ट्राचा सुदिन होय ! जपान देशाने एका तडाख्यात जातिबंधने नाहीशी केली असे सांगतात; आणि त्याचा परिणाम आपणांस दिसतच आहे. त्या राष्ट्राची आजकाल जगांतील अत्यंत बलाढ्य व प्रमुख राष्ट्रांमध्ये गणना होत आहे. महात्मा फुले, शिवाजी महाराज आणि थोर अकबर यांचा मी चहाता आहे. सर्व हिंदुस्थान देश एकजूट करण्याइतकी त्यांची दूरवर दृष्टी व उदात्त ध्येय होते. या राष्ट्रविभूतींचे आम्ही अनुकरण केले पाहिजे. या सात्त्विक पुरूषांबद्दल बहुमान वाटत असल्यामुळे चातुर्वर्ण्य व्यवस्थेच्या स्थापनेची चळवळ मला पसंत नाही.

- छ. शाहू महाराज

२१ व्या शतकातील भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने

चंद्रकांत बोंगार्डे, बी.ए. २

भ्रष्टाचार, अविवेक, हिंसाचार, गुंडगिरी, अनैतिक अशा अनेक हिन पातळीवर आजचं राजकारण पुढ ढकलत आहे. लोकशाहीची मुख्य व्याख्याच बदलत चाललेली आहे. स्वार्थाच्या बाजारात जनतारूपी मेंढरं कवडीमोलाच्या भावाने विकली जात आंहेत. गुन्हेगारी स्वरूपाचे राजकारण पुढे येत आहे.

एक दिवस हसत आला
एक दिवस हसत गेला
असंख्यात ताऱ्यापैकी
ज्याचा होता त्याने नेला
कळले ना काय घडले
पिकले फळ गळून पडले

याच वळणावर २० व्या शतकातील प्रत्पेक दिवस निघून गेला आणि २१ शतकाची पहिली सुंदर पहाट उजाडतेय. तिच्या स्वागतासाठी संपूर्ण जग सज्ज झाले आहे. २० वे शतक संपतयं आणि २१ व्या शतकात नवीन गरूड भरारी घेण्यासाठी जग सज्ज झालयं. शुभारंभ नव्या वर्षाचा, नव्या शतकाचा, सहस्त्रकाचा, स्वागत नव्या आशा आकांक्षांचे, उच्च तंत्रज्ञानाचे, नवीन विज्ञान संशोधनाचे, बदलत्या मानव जीवनशैलीचे, बदलत्या संकल्पनांचे, जागतीकीकरणाचे, नवीन वर्षाचे.

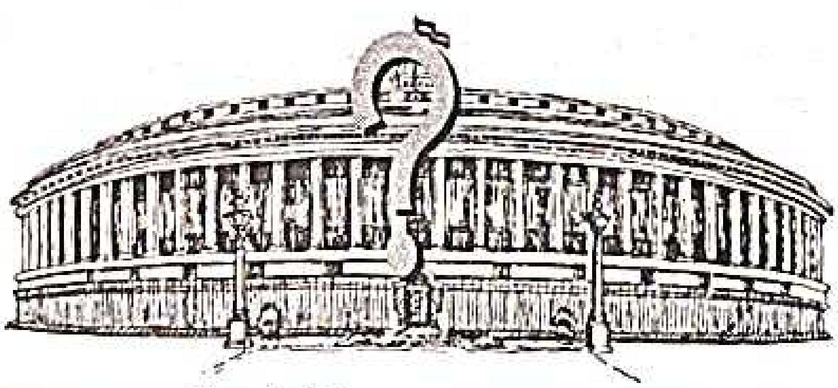

आजच्या माहिती-तंत्रज्ञानाच्या युगात मानवी जीवनात मोठ्या प्रमाणात बदल घडत आहेत. नवीन उच्च ध्येय साध्य करणारी महत्वकांक्षा बळावत आहे. २१ व्या शतकातील भारताची प्रतिमा उजळ असेल. त्यासाठी कठोर परिश्रमाची अत्यंत गरज आहे. भारताला स्वातंत्र्य मिळून ५० वर्षे संपून गेली आहेत. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय समाज एका समपातळीवर आला. प्रचंड लोकसंख्येच्या या देशानं एका नव्या वळणावर पाय ठेवले. समृध्द व सुंदर संस्कृती लाभलेल्या या देशासमोर २१ व्या शतकातील अनेक समस्यांना सामोरे जावे लागणार आहे. आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक बदल झपाट्याने घडत असताना राजकीय क्षेत्रातील अपूर्णता दृष्टोपत्तीस येत आहे. त्यात आगामी शतक अधिक स्फोटक असणार यात वाद नाही. यावेळी खऱ्या अर्थाने भारतीय लोकशाहीची कसोटी लागणार आहे. ब्रिटीश राजवटीत जे देशात घडत होतं, तेवढेच आकलन करून त्या परिस्थितीत राजकीय पक्ष व विचारवंत निर्माण झाले. यातूनच राजकीय नेतृत्व उदयाला आले. ते नेतृत्व पाहून किळस येते. भ्रष्टाचार, अविवेक, हिंसाचार, गुंडगिरी, अनैतिक

अशा अनेक हिन पातळीवर आजचं राजकारण पुढ ढकलत आहे. लोकशाहीची मुळ व्याख्याच बदलत चाललेली आहे. स्वार्थाच्या बाजारात जनतारूपी मेंढर कवडीमोलाच्या भावाने विकली जात आहेत. गुन्हेगारी स्वरूपाचे राजकारण पुढे येत आहे. या परिस्थितीला मुळ जनताच कारणीभूत आहे. जनताच लोचट बनत आहे. भ्रष्टाचाराचा कळस पाहुन 'खरोखर लोकाशाहीचा पराभव होत आहे' असे वाटते समर्थ लोकाशाही आहे असे म्हणणे चुकीचे आहे. भारताला स्वातंत्र्य मिळाले ते ब्रिटीशाकडून, पण अजून येथील नेते बापाची मालमत्ता समजून भारताला विकलांग बनवत आहेत. या स्थितीत भारत २१ व्या शतकात प्रवेश करत आहे. याच परिस्थितीत भारतासमोर अनेक समस्या आ वासुन उभ्या आहेत.

२१ व्या शतकात भारतासमोर मुख्य समस्या कोणती असेल तर ती भारतीय लोकशाहीची ! आजचे वर्तमान पाहिले तर भारतासारख्या देशात लोकशाहीची काय स्थिती आहे हे स्पष्ट दिसते. शेकडो वर्षे माणूसकीपासून वंचित असलेला समाज पन्नास वर्षापुर्वी स्वतंत्र झाला. स्वातंत्र्य संग्रामात अनेकांनी आपल्या प्राणाची आहुती देवून देशाला स्वातंत्र्य मिळवून दिले. उदयाच्या समृध्द व सुखी आशेवर समाज एका धाग्यात गोवला गेला. पण थोड्याच अवधीत भ्रष्ट राजकारण चालू झाले आणि भारतीय लोकशाहीला पोखरत राहिले. अखंड भारताची संकल्पना दिवसेंदिवस लोप पावत आहे. भारताच्या प्रत्येक कोपऱ्यात कोणत्या ना कोणत्या कारणावरून संघर्ष चालला आहे. जम्मु काश्मीरमध्ये लोकजीवन बंदुकीच्या गोळीवर लिहिले गेले आहे. तेथील भारतीय जवान विनाकारण आपल्या प्राणांची आहुती देत आहेत. आज-काल बाबरी मशीदच्या प्रश्नावरून संसद भवनात गोंधळ माजला आहे. राममंदीर बांधायचे की नाही, या प्रश्नावरून सात दिवस संसदेचे काम ठप्प आहे आणि संसदेच्या एका दिवसाचे कामकाज वाहण्यासाठी सरकारच्या तिजोरीतून ११ लाख रुपये खर्ची पडतात. मग अधिवेशन कशासाठी ? हा प्रश्न पडतो. समर्थ नेतृत्वाचा अभाव हा आजच्या भारतीय राजकारणाला मिळालेला शाप आहे. अशा वेळी वाटते आपल्या लोकशाहीचा पराभव तर होणार नाही ना ? आजच्या नेते मंडळीना पाहिले तर हा दिवस काही लांब आहे असे वाटत नाही. दिवसेंदिवस राजकारणात गुन्हेगारी स्वरूपाचे वातवरण येत आहे. अनेक उच्च पदावरील नेत्यांनी भ्रष्टाचार करून आपण किती हिन आहोत हेच दाखवून दिले आहे.

जेथे गुन्हेगाराला दोन राज्य मदत करीत असतील तेथे लोकशाही कशी नांदेल ? लोकांच्या भावनेशी खेळणारी ही मंडळी आपल्या पदाचा वाटेल तसा अर्थ लावून उपभोगतात. पी. व्ही. नरसिंगराव यांनी केलेला भ्रष्ट्राचार, जयललिता, लालू यादव या साऱ्यांनी लोकांच्या भावनेशी खेळण्याचा प्रयत्न केला. जनता सुज्ञ व डोळस असुनही शेवटी त्यांच्या पाठीशी कशी काय उभी राहते ? हे न उलगडणारे कोडे आहे. त्यात आणखी भर पडत आहे ती प्रादेशीक पक्षांची. प्रत्येकजण आपला नवीन पक्ष स्थापन करू पाहत आहे. समर्थ असा आज एक-ही राष्ट्रीय पक्ष नाही. केंद्र अनेक पक्षांच्या खिचडीतून बनले आहे. त्यामुळे शासनाचा पूर्ण कार्यकाल होण्याअगोदरच सरकार कोसळते. अशा वेळी देशाची आर्थिक स्थिती खालावते. योग्य निर्णय घेतले जात नाहीत. सततच्या निवडणूकांनी

जनता हैराण आहे. अशा वेळी लोकशाहीच धोक्यात येण्याची शक्यता आहे. मग २१ व्या शतकात भारताचा आंतरराष्ट्रीय स्थरावर कसा टिकाव लागेल ? लोकशाहीचा खरा कणा म्हणजे जनता आणि दुसरी बाजू म्हणजे समर्थ राजकीय पक्ष. यातून आज नवीन राज्याच्या मागण्या वाढत आहेत. पुढील काळात ही गंभीर स्वरूपाची समस्या होऊन बसणार आहे.

सध्या हे पेचप्रसंग यामुळे निर्माण झालेत की, राज्यघटनेत नमुद केलेले तत्त्वज्ञान न मानणारे राजकीय पक्ष निवडणूका लढवत आहेत. जातीयतेचे भांडवल करून सत्तेवर येतात. सर्व पक्षच ऐतिहासिकदृष्ट्या संपलेले असून भविष्यकाळात ते कुचकामी ठरणार. जातीय समीकरणे, काळा पैसा, गुंडगिरी यांच्या वापराने सर्व पक्षच संदर्भहीन बनत आहेत. त्यात 'बंद' आज देशाच्या कोपऱ्या-कोपऱ्यात पसरलेला आहे. आताच्या प्रचलित पक्षांना २१ व्या शतकात स्थान असेल याची शंका येते. तसे पाहता राजकीय पक्षाच्या संदर्भात एक विचार पुढे येतो; तो असा, 'राजकीय पक्षच नसतील तर लोकशाही परिदृश्य कशी दिसेल ? याची कल्पना करणे ही अवघड आहे' म्हणूनच राजकीय पक्षाशी जे लोक बांधील आहेत. तेच काहीतरी करू शकतात. नाहीतर राजकारण हे स्वार्थापोटी एकत्र आलेल्या लांडग्यांचा बाजार बनेल. उद्याचा भविष्यकाळ समृध्द असण्यासाठी लोकशाही टिकणे महत्त्वाचे आहे आणि हीच समस्या २१ व्या शतकात भारतासमोर एक मोठे आव्हान उभे करणारी आहे. याची गांभिर्यता लक्षात घ्यावी लागणार आहे.

भारतीय लोकशाही समोरील दुसरी समस्या असेल ती लोकसंख्येची. २१ व्या शतकात भारताची लोकसंख्या जगाच्या तुलनेत पहिल्या क्रमांकाची असेल. यातून निर्माण होणाऱ्या समस्या गंभीर स्वरूपाच्या आहेत. दारिद्रय, बेरोजगारी, कुपोषण, आजार, राहणीमान या समस्या भारताला बेजार करणार. भारताला स्वातंत्र्य मिळून ५० वर्षे झाली आहेत. या काळात भारताचे वास्तव भयानक आहे. भारत स्वतंत्र होण्यापूर्वी लोकसंख्या २३ कोटी होती. स्वातंत्र्य मिळाल्यांतर ती ३८ कोटीपर्यंत वाढली आणि आज ती १०० कोटीहून अधिक आहे. पुढील काळात हा वेग असाच राहिला तर भारतातील भूभाग माणसे राहण्यासाठी अपुरा पडेल !

लोकसंख्या वाढीची कारणे लक्षात घ्यावी लागतील. त्यात शिक्षणाचा अभाव आहे. निरक्षरता ही तर भारतीय समाजाला लागलेली कीड आहे. १९ व्या शतकात म. फुलेंना जी गोष्ट समजलेली ती अजूनही भारतीय पुढाऱ्यांना समजलेली दिसत नाही. निरक्षरतेने कुटुंबनियोजनासारख्या योजना अपुऱ्या राहतात. त्यातून अनेक अपत्ये जन्मास घातली जातात. दुसरे कारण अंधश्रध्दा, देवभोळेपणा. मुलगाच हवा या हव्यासापोटी पहिल्या पाच-पाच मुली झाल्या तरी लोक मुलगा होईपर्यंत संतती वाढवतच असतात. अज्ञान, दारिद्रय, गैरसमज, धार्मिक प्रवृत्ती, बालविवाह, सार्वत्रिकता इ. कारणांनी लोकसंख्या वाढत आहे. २१ व्या शतकात हा प्रश्न भारतीय लोकशाहीला भेडसावत राहणार. जोपर्यंत जन्मदर कमी होत नाही. तोपर्यंत आपली लोकसंख्या वाढत जाणार आणि आपले राहणीमान खालावत जाणार. आजही भारतीय समाज गटारीतील किड्याप्रमाणे जगत आहे.

२१ व्या शतकात माहिती - तंत्रज्ञानाच्या जोरावर मोठ्या प्रमाणात उच्चांक साधणारे उत्पादन काढता येईल. औद्योगिक क्षेत्रात खुप प्रगती होईल. संपूर्ण जग जलद बनत चालले आहे हे जग एक 'खेडे' बनत चालले आहे. औद्योगिकरण झपाट्याने विकसीत बनत आहे. त्यामुळे उद्योग व त्यांचा विकास यांच्याकडे लोककल्याणकारी साधन म्हणून पाहिले जात आहे. मुक्त अर्थव्यवस्था बनत आहे. प्रचंड लोकसंख्या असलेल्या भारत देशाकडे इतर देश मोठी बाजारपेठ म्हणूनच पाहत आहे. म्हणूनच की काय भारताच्या युवती विश्वसुंदरीचा मुकुट धारण करत आहेत. यामील उद्देश वेगळाच आहे. तो म्हणजे भारतीय बाजारपेठ हस्तगत करणे. पुन्हा परकीयांच्या अधिपत्याखाली जाण्याची भिती संभवते. तेव्हा ही समस्या सोडवणे भारतीय लोकशाही प्रणाली कारभाराचे कर्तव्य आहे.

देशाची उन्नती साधण्यासाठी जनता साक्षर असणे हितावह आहे. त्यासाठी शिक्षण या मुलभूत गरजेची क्रांती होणे गरजेचे आहे. भारत २१ व्या शतकात पदार्पण करणार त्यावेळी माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात मोठी प्रगती साधली जाणार आहे. संगणकाच्या युगात २१ वे शतक एक क्रांतीकारक पाऊल असेल. त्यावेळी भारताचे स्थान जगाच्या तुलनेत अल्प असेल. तेव्हा खऱ्या अर्थाने भारतीय शिक्षण व शिक्षण प्रणाली आपला दर्जा दाखवून देईल. यावेळी माहिती, तंत्रज्ञान व विज्ञान या क्षेत्रात भारत पारतंत्र्यातच आहे. माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात इतकी मोठी प्रगती जगाने साधली आहे की, घर बसल्या कोणतेही शिक्षण घेता येते. पण खंडप्राय व विपूल लोकसंख्येच्या भारत देशाला ही गोष्ट साध्य होणे नाही. उद्याच्या समृध्द भारतासाठी शैक्षणिक क्षेत्रात क्रांती घडेल अशी पाऊले उचलणे इष्ट होणार आहे. आज अमेरिका महासत्ता बनली आहे. ते फक्त शिक्षण क्षेत्रातल्या प्रगतीने. शिक्षणाच्या कक्षा रूंदावत आहेत, तेव्हा योग्य शैक्षणिक धोरण भारताच्या विकासाला हातभार लावू शकते.

आजच्या स्पर्धेच्या युगात प्रत्येक देश आपली क्षमता आजमावत आहे. अमेरिका तर महासत्ता बनत चालली आहे. अण्वस्त्रात मोठी प्रगती साधली आहे. त्या जोरावर कोणत्याही देशाला ते नमवू शकतात. त्यांच्या तुलनेत भारत फार मागे आहे. पोखरणमधील अणुस्फोट करून भारताने आपली अण्वस्त्र क्षमता देशाला दाखविलेली आहे. पण त्याचे गंभीर परिणाम भारताला भोगावे लागले. सर्वच बाजूंनी. कोंडी करण्याचा प्रयत्न झाला. या परिस्थितीत सी.टी.बी.टी. या अण्वस्त्र बंद करारावर सही न करता भारताने मोठे कार्य साधले आहे. तरी भविष्य काळात अणूयुध्द झालेच तर मागे या युध्दाचा इतिहास सांगणारा कोणी नसेल. इतके भयंकर परिणाम भोगावे लागतील. म्हणून हे सर्व असणे योग्यच आहे.

दुसऱ्या महायुध्दात अणूबॉबचा वापर करण्यात आला. त्याचे परिणाम अजून ही पाहवयास मिळतात. देशाच्या प्रगतीसाठी न वापरता लोकसंहारासाठी या शक्तीचा वावर होऊ लागल्याने ही एक चिंतेची बाव आहे. १९९३ चे मुंबई बॉबस्फोट हे देखील मानवहानी करणारे कृत्य अणूबॉबने केले. 'अण्वस्त्र युध्दात कोणीच विजयी होऊ शकत नाही' या विधानातील गांभीर्य लक्षात आलेले अजूनही दिसत नाही. भारत पाक संघर्षात

पुढील काळात या शक्तीचा वापर होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. या परिस्थितीत केंद्रसरकारने योग्य निर्णय घेवून हा नाजूक प्रश्न हाताळावा अन्यथा एका गंभीर समस्येला सामोरे जाण्याची मानसिकता ठेवावी लागेल.

भारतीय एकात्मता ही भारतीय लोकशाहीला मिळालेली एक महान शक्ती आहे. भारतातील तिरंग्या झेंड्याखाली अनेक जाती-जमाती, धर्म, पंथाचे लोक एकत्र आले आहेत. विविधतेत एकता वसली आहे. ही राष्ट्रीय भावना पुढील काळात चिरकाल टिकवण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. आज देशाच्या प्रत्येक भागात कोणत्या ना कोणत्या कारणावरून संघर्ष चालू आहे. जम्मू-काश्मीरमध्ये हिंदूंची हत्या होत आहे. महाराष्ट्र-कर्नाटक सीमा प्रश्न वादाच्या भोवऱ्यात आहे. अनेक नवीन राज्यांची मागणी होते. त्यातून भारताची अखंडता धोक्यात येतं आहे. त्यामुळे राष्ट्रीय एकात्मता कमी होण्याचा धोका संभवतो. ही एकात्मता टिकवण्याचा सरकारने प्रयत्न करावा.

२१ व्या शतकात भारत एक समृध्द राष्ट्र बनवण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न केले जावे. त्यासाठी या सर्व समस्या योग्य हाताळणे. भारतीय लोकशाही आणि २१ वे शतक ही सांगड घालताना ज्या समस्या येतात. त्यापैकी प्रदुषण, बेरोजगारी, दारिद्रय, पाण्याचा प्रश्न, आरोग्याची समस्या, बालमजुरी, मानवी हक्क या सारख्या समस्या भारताचे मनोधैर्य कमी करू शकतात. त्यासाठी योग्य नियोजन व समर्थ नेतृत्व मिळाले तर बऱ्याच प्रमाणात यातून निभावून जाता येईल. अर्थातच नवनिर्माणाचा ध्यास घेवून युवा पिढीतील युवक व युवतीनी ही आव्हाने समर्थपणे पेलावीत आणि म्हणून ध्येयवादी, लक्षवादी तरूणांच्या प्रयत्नातून उद्याचा 'महान भारत' निर्माण करता येईल.

आपल्या खंडप्राय देशाला सुखी व समृध्द करायचे असेल तर २१ व्या शतकातील या आव्हानांचा आणि मानव समाजाच्या समृध्द भविष्याचा विचार करून व मानवी मुल्यांची जपणूक करून त्याचा योग्य वापर व विनियोग करायला हवा. २१ व्या शतकातील ही आव्हाने खऱ्या अर्थाने भारतासमोर नसून मानव जातीसमोर आहेत, असे मी मानतो !

■ ■ ■

देशाच्या गुलामगिरीचे प्रधान कारण जातिभेद

जातिभेद हा स्वाभाविक आहे. तो पाळणे व राखणे समाजाच्या उन्नतीस आवश्यक आहे, असे प्रतिपादन बरेच वेळां उच्च दर्जाच्या लोकांकडून करण्यांत येते. आपला व आपल्या पुढील संततीचा उच्च दर्जा कायम रहावा व इतरावर सत्ता गाजविण्यास मिळावी अशी इच्छा या प्रतिपादनाच्या बुडाशी असते. हिंदुस्थानांत आहे या प्रकारचा जातिभेद पृथ्वीच्या पाठीवर कोणत्याही दुसऱ्या देशात नाही. विश्वात दुसऱ्या कोणत्याही ग्रहावर तरी तो सापडेल की नाही या विषयी संशयच आहे. हिंदुस्थानाला जी गुलामगिरी आज हजारो वर्षे भोगावी लागत आहे तिचे प्रधान कारण हा जातिभेद आहे. जातिभेदापासून नुकसानीपेक्षा फायदाच जास्त आहे असे कोणास तरी दाखविता येईल काय ?

- छ. शाहू महाराज

अफजलखानाच्या वधाचे नाटक

रणजित पाटील, बी.ए. १

शिरपा विशेष खुषीत होता. त्याचं गावातील एका मुलीवर खूप प्रेम होतं इतरांपेक्षा आपला अभिनय तिला पहायला मिळणार म्हणून शिरपा खूश होता व जीव ओतून प्रॅक्टीस करत होता. त्याची मैत्रीण वैशालीही खूप होती. कारण तिच्या प्रियकराचा अभिनय तिला पहायला मिळणार होता. नाटक पहायला ती मैत्रीणींनाही घेऊन येणार होती. तिला आपला भावी जोडीदार दाखवायचा होता.

शिवापूर हे डोंगराच्या पायथ्याशी वसलेलं लहानसं खेडं होतं. यावात आसपास तीन हजावर वस्ती. गावा शेजारूनच नदी वाहत असल्याने पीक-पाण्याने गाव समृध्द होते. गावामध्ये दवाखाना, शाळा इ. सर्व प्रकारच्या सोयी होत्या. गावाच्या मध्यभागी मारूतीचं एक मोठ देऊळ होतं. त्याच्यासमोर भव्य पटांगण होते. सुट्टीच्या दिवशी ते मैदान लहानमुलांनी गजबजून जाई. शनिवारी मारूतीच्या देवळात खूप गर्दी होत असे व दर शनिवारी भजनकीर्तन होत असल्यामुळे लोक धार्मिक बनले होते.

इतर गावाप्रमाणेच त्या गावामध्येही दोन गट पडले होते. एक सरपंचाचा व दूसरा देशमुखांचा असे दोन प्रबळ गट होते. आपापल्या गटामध्ये त्यांनी तरूण पोरांना सामावून घेतले होते. त्यामुळे गावातील पोरांचेही दोन गट पडले होते. सरपंचाच्या बाजूनं रामाचा गट व देशमुखांच्या बाजून म्हैशाचा गट. त्यामुळे रामा व म्हैशाच्या गटामध्ये परंपरागत वैर हूतं. दोघेही एकमेकाला पाण्यात पाहत.

गावात जरी दोन गट असले तरी गावामध्ये प्रत्येक सण साजरा केला जायचा त्यावेळी सर्वजण एकत्र यायचे. या सर्व सणांमध्ये शिवजयंतीचा उत्सव मोठ्या प्रमाणात केला जायचा. पोरांच्यामध्ये काही हौशी कलाकार असल्यामुळे दोन्ही गट आपापल्या ऐपतीप्रमाणे नाटक दाखवायचे त्यामुळे त्या उत्सवाला एक विशेष महत्व प्राप्त झाले होते.

शिवजयंतीचा उत्सव दहा दिवसावर येऊन ठेपला होता. त्याचे वारे गावात वाहू लागले होते. यावर्षी आपण नाटक दाखवायचं असं रामाच्या गँगनं ठरवलं व त्याच्यासाठीच आज रामाचं गँग पारावर जमलं होते. पण नाटक कोणतं दाखवायचं ? हाच यक्षप्रश्न त्यांच्यासमोर होता. खूप वेळ विचार केल्यानंतर त्यांनी 'अफजलखानाचा वध' हे ऐतिहासिक नाटक करायचं ठरवलं. पात्राचं वाटप करण्यासाठी सर्वांनी संध्याकाळी जमायचं असं ठरलं. परत संध्याकाळी सर्वजण एकत्र जमले व प्रत्येकाची बॉडी, कला बघून पात्राचं वाटप करण्यास सुरूवात झाली. विठ्ठलनं लायटींग व प्रॉमटरचे काम स्वीकारलं. सून्याला जीवा महालाचे काम देण्यात आले. पक्याला सय्यद बंडाच काम देण्यात आलं. पिंट्याला शिवाजीचा रोल मिळाल्यामुळे तो भलताच खूष झाला होता. या सर्वात शिरपा अंगापिंडान भरलेला गडी. म्हणून त्याला अफजलखानाचा रोल देण्यात आला.

शिरपा विशेष खुषीत होता. त्याचं गावातील एका मुलीवर खूप प्रेम होतं इतरांपेक्षा

आपला अभिनय तिला पहायला मिळणार म्हणून शिरपा खूश होता व जीव ओतून प्रॅक्टीस करत होता. त्याची मैत्रीण वैशालीही खूष होती. कारण तिच्या प्रियकराचा अभिनय तिला पहायला मिळणार होता. नाटक पहायला त मैत्रीणींनाही घेऊन येणार होती. तिला आपला भावी जोडीदार दाखवायचा होता.

नाटकाची वार्ता कुणाकडून तरी म्हैशाला समजली व त्याचा जळफळाट झाला. काहीही करून नाटक मोडायचे असे त्याने ठरवले व तो मनात निरनिराळ्या योजना आखू लागला व त्याला एक नामी युक्ती सूचली त्याने नाटकाच्या मुख्य पात्राला, शिवाजीला म्हणजेच पिंट्यालाच फितूर करून घेतलं. त्याला पैसे देऊन आपल्या बाजूला ओढले. म्हैशाच्या चेहऱ्यावर विकट हास्य पसरले.

शिवजयंतीचा दिवस उजाडला सकाळी शिवाजींच्या फोटोचे पूजन करून त्याची गावातून मिरवणूक काढण्यात आली. नाटकाच्या वेळेला सर्व लोक पटांगणावर जमले. उद्‌घाटनाचा कार्यक्रम सुरू झाला. पण सरपंच गावी गेल्याने मास्तरांनी ऐन वेळचे पाहुणे म्हणून उद्‌घाटन केले व नाटक सुरू झाले. एक एक प्रसंग पुढे सरकू लागला. अफजलखान शिवाजीला अलिंगन देण्यासाठी पुढे येऊ लागला. त्याने पिंट्याला काखेत दाबले व त्याचवेळी पिंट्याने त्याच्या विजारीची नाडी ओढली. त्याची विजार पटकन खाली आली. त्याला खूप राग आला. पण नाटक सुरू झाल्यापासून त्याच्या अभिनयाला दाद देणाऱ्या आपली मैत्रीण वैशाली समोर आपली फजिती झाली हे पाहून तो ओशाळला व पुढचे संवादही विसरला. पाठीमागून प्रॉमटर एकसारखा ओरडून पुढचे संवाद सांगत होता. पण शिरपा केव्हांच स्टेज सोडून पळून गेला होता. हा बाका प्रसंग ओळखून विठ्ठलने लाईट बंद केली व पडदा खाली ओढला.

त्या दिवसापासून शिरपा व वैशाली ही जोडी पुन्हा कधीही कुणाला दिसली नाही.

■ ■ ■

सक्तीच्या प्राथमिक व मोफत शिक्षणाची आवश्यकता

खालच्या वर्गाच्या लोकांच्या बुध्दीवर व ज्ञानावर हे जे जड व जुलमी धार्मिक जूं लादले गेले आहे ते झुगारून देण्याची शक्ती बहुजनसमाजाचे अंगी येण्यास सक्तीच्या व मोफत प्राथमिक शिक्षणाची फार जरूरी आहे. असले शिक्षण मी माझ्या रयतेस देण्यास प्रारंभ केला आहे. त्याकरिता सक्तीच्या शिक्षणाचा कायदा करून तो जारीने अमंलात ठेविला आहे. यामुळे पुढील पिढी तरी लिहिणारी वाचणारी लवकर होईल अशी मला खात्री आहे.

प्राथमिक शिक्षणावर माझा भर आहे. तरी दुय्यम व उच्च शिक्षणाकडे माझे लक्ष कमी नाही. माझे संस्थान सातारा व बेळगांव या जिल्ह्यापेक्षा लहान असतानांही आमचेकडे सात हायस्कुले चालू आहेत व दोन लवकर सुरू होतील. शिवाय युनिव्हर्सिटीचे पुरे शिक्षण देणारे एक कॉलेजही आहे.

- छ. शाहू महाराज

माणूसकी गेली

संदीप खोत, बी.ए. १

तात्या कसबसे स्वत:ला सावरत बाहेर पडले. त्यांच्या डोळ्यातून अश्रूधारा वाहू लागल्या. ते आल्यापावलीच मागे परतले. ज्यांनी स्वातंत्र्यासाठी आपल्या आयुष्याची राखरांगोळी केली अशा तात्यांना आज समाज नाकारत होता. तात्या काहीही पदरात न पडता घरी परतले. पदरी पडला तो फक्त स्वातंत्र्यदिनादिवशीचा... अपमान.

सुर्याची पहिली किरणे बाहेर डोकावून पहात होती. पक्ष्यांची किलबिलाट चालू होती. गावातील गल्लीगल्लीत भांड्यांचा आवाज, धारा पिळण्याचे आवाज येत होते. कधीही लवकर न उठणारी बालमंडळीही आज पहाटे लवकर उठली होती. प्रत्येकजण कसल्यातरी घाईगडबडीत होता. लहान मुले कपडे इस्त्री करून आपला नट्टापट्टा करण्याच्या तयारीला लागली होती. हॉटेलवाल्यांनी आपले जिलेबीचे स्टॉल मांडले होते. जिलेबीचा मनमोहक दरवळणारा मनमोहक वास व फलकावरील दर सर्वांचे लक्ष वेधून घेत होते.

आज स्वातंत्र्यदिनाचा दिवस होता. 'स्वातंत्र्य कोणी ? कसे मिळवले' याची फारशी जाण नसलेली बालमंडळी 'झेंडा उँचा ...' करीत खूषीत होती. थोड्याच वेळात शाळेतून प्रभात फेरी गावच्या हुतात्मा चौकात आली होती. मुले-मुली घोषणा देत होती. त्या घोषणांनी सर्व परिसर दुमदुमून निघाला होता. किती अभिमान वाटला. हे पाहूनवाटले. अजून या लोकांच्या मनात देशाबद्दल किती निष्ठ आहे. मन भरून आले. शिक्षकांनी मुलांना ओळीतउभा राहण्याच्या सूचना दिल्या. झेंडावंदनाचा कार्यक्रम पाहण्यासाठी लोक मोठ्या संख्येने हजेरी लावून होते व त्याच लोकांत एक व्यक्ती वयाने वृध्द, डोक्यावर टोपी, धोतर, वय झालेने चेहऱ्यावर पडलेल्या सुरकुत्या. झेंडावंदनासाठी गावातील काही प्रतिष्ठित नागरिक, पदाधिकारी उपस्थित होते. पण लोकांच्या समुदायातील त्या व्यक्तीकडे कोणाचेही लक्ष नव्हते. बहुधा त्या व्यक्तीमुळेच हा कार्यक्रम पाहू शकलो, भारताच्या स्वातंत्र्याची स्वप्ने प्रत्यक्षात उतरवू शकलो. याची जाणीव त्या पुढाऱ्यांना नसावी.

कार्यक्रमाच्या आखणी प्रमाणे अंमलबजावणी सुरू झाली. गावच्या सरपंचाकडून झेंडा फडकवण्यात आला पण त्या वृध्द स्वातंत्र्यसैनिकाला हा मान देण्याइतपत मानसिक तयारी कोणाचीच झाली नाही. देश स्वतंत्र झाल्यानंतर देशाच्या स्वप्नाचा चूराडा झाल्याचे त्या देवमाणसाला कळून आले. पूर्वी ते आपले प्राणपणाला लावून इंग्रजाविरूध्द लढत होते. पण आज स्वार्थासाठी लोक एकमेकांचे प्राण घेत होते.

स्वातंत्र्य सैनिक आज एका मानसिक विचारात गुंग होते. काय होणार या देशाचे ? या विचाराने त्यांच्या मनात घर केले होते. एवढ्यात एस. टी. स्टँडवर कोणीतरी पेपर वाचत होते. ते आपआपसात काहीतरी कुजबुजत होते. काश्मीर प्रांताच्या वादातून कारगील भागात तुंबळ युध्द सुरू झाले होते. भारत व पाकीस्तान हे पूर्वीचे सख्खे

भाऊ आज एकमेकांचे कट्टर वैरी बनले होते व जमिनीसाठी लढत होते. त्या वृध्द स्वातंत्र्यसैनिकांच्या मनात अनेक विचार येत होते. पूर्वी गौरवर्णीयांना हटवण्यासाठी लढत होतो पण आजची परिस्थिती वेगळी होती. देशात सर्वत्र अस्थिरता माजली होती. चोहोबाजूनी मन अस्वस्थ झाले. नकळत त्यांच्या डोळ्यातून अश्रूंच्या धारा वाहू लागल्या. पण यातून ते स्वत:ला सावरायचा प्रयत्न करत होते.

एस. टी. बस स्थानकावर अनेक प्रवासी होते. एवढ्यात एक एस. टी. आली. त्यांना काही कामानिमित्य तालुक्याला जायचे होते. काही प्रवाशी बसमध्ये चढण्याचा प्रयत्न करीत होते. प्रत्येकजण आपापले साहित्य घेवून बसमध्ये जागा कसा मिळेल या प्रयत्नात होता. त्यांच्यासारखे धक्के देत आज 'ती' व्यक्ती चढू शकत नव्हती त्यांचे अवयव थकले होते. ती व्यक्ती अजूनही बसमध्ये चढली नव्हती. शेवटी कंडक्टरने त्यांना, 'ए म्हाताऱ्या, तू कुठे जाणार ? येणार असलास तर चढ लवकर' या शब्दात सुनावले. हे शब्द ऐकून ते कसेबसे वर चढले. बसलेल्यापैकी काही लोक त्यांना पूर्णपणे ओळखत होते. त्यांची महती, स्वातंत्र्यासाठी घेतलेले अपार कष्ट ते जाणून होते. पण तरीही त्यांना कोणी जागा दिली नाही. स्वतंत्र भारतातील लोकांची ती एक स्वार्थी वृत्तीच होती. ते काहीच बोलले नाहीत. विचार करत-करत तालुक्याचे गाव कधी आले ते कळलेच नाही. ते खाली उतरले.

तालुक्याच्या ठिकाणी येणाऱ्या-जाणाऱ्यांची वर्दळ सुरू होती. प्रत्येकजण आपल्या कामात व्यस्त होता. ते वृध्द 'तात्या' म्हणून त्या गावात परिचित होते. तात्यांना मात्र आज मोठ्या बिकट परिस्थितीला तोंड द्यावे लागले होते. घरची परिस्थिती बेताची, गावात शेतीही नाही अशी बिकट परिस्थिती असतानाच स्वातंत्र्य सैनिकांना मिळणाऱ्या सुविधा कानावर आल्या होत्या. वास्तविक पाहता त्यांना याची अपेक्षा नव्हती. पण घरचा थोडा फार खर्च चालवा, जेमतेम भाजी-भाकरी खाता यावी यासाठी ते योजनेचा लाभ घेता यावा या उद्देशाने कागदपत्रांची पूर्तता करण्यासाठी तालुक्याला आले होते.

कार्यालयामध्येही खूप वर्दळ होती. तेथे सामान्य लोकांचे काय चालत नाही. हे हळूहळू त्यांना जाणवायला लागले. आत प्रवेश करण्यासाठी, साहेबांना भेटण्यासाठी, अनेकांचे खिसे गरम करावे लागत होते. पण तात्यांच्याकडे जेमतेम प्रवासापुरतेच पैसे होते. ते कार्यलयाच्या दरवाज्याजवळ येऊन थांबले. शिपायाने त्यांना तडकाफडकी विचारपूस केली. त्यांच्याकडून काहीच मोबदला मिळणार नसल्याचे पाहून त्याने तात्यांना आत प्रवेश दिला तर नाहीच तर त्यांना बाहेर हाकलून लावले. तात्या कसबसे स्वत:ला सावरत बाहेर पडले. त्यांच्या डोळ्यातून अश्रूधारा वाहू लागल्या. ते आल्यापावलीच मागे परतले. ज्यांनी स्वातंत्र्यासाठी आपल्या आयुष्याची राखरांगोळी केली अशा तात्यांना आज समाज नाकारत होता. तात्या काहीही पदरात न पडता घरी परतले. पदरी पडला तो फक्त स्वातंत्र्यदिनादिवशीचा... अपमान.

का ? आज आपल्या देशातील माणूसकी इतकी कमी झाली आहे ?

होय , माणूसकी नष्ट झाली आहे. माणूसकी मेली ! माणूसकी मेली !

■■■

शहीद जवान : प्रकाश पाटील

सर्जेराव पाटील, बी.ए. ३

हवाई हल्ले करून ठाणी नष्ट करणे, रसदे मोडणे असे प्रयत्न सुरू केले. अशा या कारगील विभागातही जवान प्रकाश पाटीलचा सक्रीय सहभाग होता. भारतीय जवानांनी घुसखोरांना परतवुन लावण्यासाठी इंच-इंच प्रगतीसाठी मोठे बलीदान द्यावे लागले. या बलीदानामध्ये जवान प्रकाश पाटीलचा सहभाग झाला.

ए मेरे वतन के लोगो।
जरा आँख में भरलो पानी।
जो शहीद हुए है उनकी।
जरा याद करो कुर्बानी।

वीर शहीद जवान तुझे सलाम ! भारत मातेच्या रक्षणासाठी ज्या शूरवीरांनी आपल्या प्राणाची आहुती देता-देता घुसखोरांशी लढता-लढता आपले प्राण अर्पण केले त्या शूर वीरांना माझे कोटी-कोटी प्रणाम ! भारत मातेच्या रक्षणासाठी घुसखोरांशी लढताना शहीद झालेल्या एका शुरवीराची ही कथा.

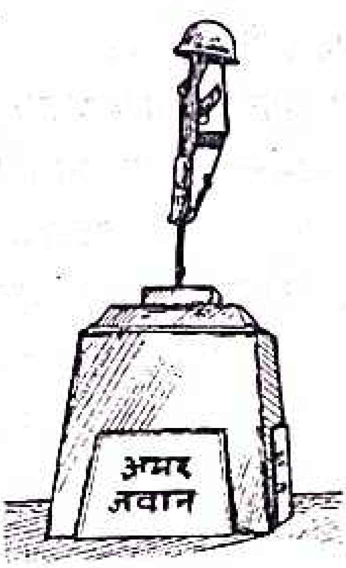

दुधगंगा नदीच्या तीरावर वसलेले त्या शूरवीराचे गाव 'बेलवळे खुर्द', ता. कागल येथे त्याचा जन्म होऊन आपल्या पित्याच्या पाठोपाठ भारत मातेच्या रक्षणासाठी आपल्या जीवनाची आहुती दिली. हा सुपुत्र म्हणजे वीरजवान - प्रकाश पाटील हा जम्मू काश्मीरच्या (सीमेवर) पुंछ विभागात घुसखोरांशी लढताना दि. २ जून २००० रोजी पहाटे ६.०० वाजता शहीद झाला. त्यांच्या मृतात्म्यास चिरशांती लाभो. प्रकाशचेअभिमान सांगणारे एकच वाक्य होते, 'दूध माँगोगे तो खिर दूँगा। काश्मीर माँगोगे तो चिर दूँगा।' म्हणजेच याचाच अर्थ असा आहे की, पाकिस्तानला आम्ही एक इंचही जागा देणार नाही. त्याचे उद्गार भारत मातेबद्दल अभिमान व्यक्त करणारे आहे. भारताचा विश्वासघात करणाऱ्या पाकिस्तानला असा धडा शिकवू की ते आयुष्यभर भारतीय जवानास विसरणार नाहीत. अशा त्या प्रकाशच्या बोलण्यानी अंगावरती शहारे येत होते. पण घुसखोरांशी लढताना त्यास आपला प्राण गमवावा लागला.

दूधसाखर महाविद्यालय बिद्री (मौनीनगर) येथे बी.ए. भाग ३ मध्ये शिकत असलेला वीर जवान 'प्रकाश पाटील' आपले कॉलेज जीवन सोडून भारत मातेच्या रक्षणासाठी गेलेला प्रकाश हा भारतवासियांच्या रोमा-रोमात शिरला.

घुसखोरांनी द्रास कारगील बटालीक, पुंछ विभागामध्ये सीमा रेषा ओलांडून सहा किलोमीटर उत्तुंग शिखरावर पाकिस्तानी लष्कराच्या मदतीने ठाणी प्रस्थापित केली. त्यांच्या हाती स्वयंचलित

शस्त्रे, क्षेपणास्त्रे अत्याधुनिक संदेश वहन यंत्रणा सज्ज होती. परंतु चार महिने गाफील राहील्यावर पाकिस्तानी घुसखोरी निपटून काढण्यासाठी भारताने मे च्या प्रारंभी लष्करी कारवाई सुरू केली. त्यातुन प्रगती साधण्याचे अशक्य असल्याचे स्पष्ट झाल्याने २६ मे रोजी हवाई हल्ले सुरू केले. हवाई हल्ले करून ठाणी नष्ट करणे, रसद मोडणे असे प्रयत्न सुरू केले. अशा या कारगील विभागातही जवान प्रकाश पाटीलचा सक्रीय सहभाग होता. भारतीय जवानांनी घुसखोरांना परतवून लावण्यासाठी इंच-इंच प्रगतीसाठी मोठे बलीदान द्यावे लागले. या बलीदानामध्ये जवान प्रकाश पाटीलचा सहभाग झाला.

अशा या शहीद वीर जवान प्रकाश पाटील यास कोटी-कोटी प्रणाम !

■■■

आम्ही सर्व हिंदी आहोत

आम्ही सर्व हिंदी आहोत. बंधू आहोत. हिंदी प्रजाजन कोणत्याही वर्णाचे असोत, कोणत्याही धर्माचे असोत, ते सर्व हिंदी आहेत. व्यक्तीच्या दृष्टीने धर्माची बाब महत्त्वाची असेल, पण राष्ट्रीय बाबतीत ती केव्हाही आड येता कामा नये. या पुरती धर्म ही बाब फार कमी महत्त्वाची आहे, असे मला वाटते. धर्म शब्दाची थोडक्यांत व्याख्या, देवाजवळ पोचण्याचा मार्ग अशी करता येईल. लंडन, मुंबई, कलकत्ता वगैरे मोठमोठ्या शहरास सर्व बाजूनीं रस्ते येऊन मिळतात. म्हणजे सर्व ठिकाणच्या लोकांचा उद्देश त्या त्या शहरी थोड्या वेळांत व श्रमाने पोचण्याचा असतो. त्याचप्रमाणे निरनिराळ्या देशांत व परिस्थितीत उत्पन्न झालेल्या धर्माचाही उद्देश तोच आहे. यामुळे भिन्न भिन्न रस्त्यांनी मुख्य शहरास पोचणारे लोकांना एकमेकांचा द्वेष करण्याचे जसे कारण नसते, तसेच निरनिराळे धर्म पाळून ईश्वराजवळ पोचणारे लोकांनी तरी परस्परांचा द्वेष कां करावा ? 'दया धरमका मूल है, नरक मूल अभिमान.' यावरून पहाता देशाची म्हणजे देशबंधूंची सेवा करणे, जनीं जनार्दन शोधणे व पहाणे, हाच खरा धर्म आहे. याबाबतीत सर्व धर्मांचे ऐक्य आहे. परोपकार हा पुण्य मार्ग आहे व परपीडा हे पाप आहे, असेच सर्व प्रतिपादन करतात. याप्रमाणे विचार केल्यास धर्मभेदाच्या किंवा जातीभेदाच्या सबबीवर एकमेकांचा मत्सर करणे अगदी चुकीचे आहे. राज्य संपादन करणाच्या महत्वाकांक्षेने पूर्वी या देशांत लढाया झाल्या, अकबर, शिवाजी महाराज वगैरे महात्म्यांचे काळी धर्मद्विषाने किंवा जातीद्वेषाने कोणी लढत नसत. अकबर बादशाहाच्या पदरी मराठे, रजपूत व इतर हिंदू सरदार व लढवय्ये लोक अनेक होते. विजयनगरच्या राजाचे पदरी किंवा श्री शिवाजी महाराज यांचे सैन्यांत मुसलमानांची संख्या कमी नव्हती. या सर्वांनी स्वधर्मीयांबरोबर, किंवा स्वजातीयांबरोबर लढण्याच्या प्रसंगी देखील आपले इमान कायम राखिले.

- छ. शाहू महाराज

आमचे गुणवंत

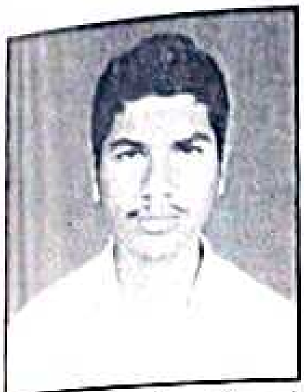

शशिकांत अर्जुना मोरवाळे
बी. एससी.-२ प्रथम श्रेणी

शशिकांत स. जाधव
बी. एससी.-२ प्रथम श्रेणी

कु. विद्या ईश्वरा गुरव
बी. ए. -२ प्रथम श्रेणी

सुनिल बाकोजी पाटील
बी. ए.-२ प्रथम श्रेणी

शरद महिपती पाटील
बी. ए. -२ प्रथम श्रेणी

राजेंद्र चंद्रकांत आडके
बी. एससी.-२ विशेष गुणवत्ता

अशोक द. चौगुले
बी.एससी.-२ प्रथम श्रेणी

रणजित कदम
बी.एससी.-२ प्रथम श्रेणी

युवराज महादेव आरडे
बी.एससी.-२ प्रथम श्रेणी

संदिप धोंडीराम गुरव
बी.एससी.-१ प्रथम श्रेणी

संजय मारुती मडुरकर
बी.एससी.-१ प्रथम श्रेणी

प्रमोद बाबासाहेब देसाई
बी.एससी.-१ प्रथम श्रेणी

तानाजी ज्ञानू जांभळे
बी. ए.-१ प्रथम श्रेणी

रामचंद्र दत्तात्रय जांभळे
बी. ए.-१ प्रथम श्रेणी

दिगंबर वाईंगडे
बी. ए.-२ प्रथम श्रेणी

तानाजी तोंदकर
बी. ए.-२ प्रथम श्रेणी

क्रिडा नैपुण्य

शिवाजी विद्यापीठ आंतर विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धा य. च. वारणानगर संघाची ओळख करून घेताना मा. संचालक श्री. बाळासो पाटील, श्री. सुरेशराव सुर्यवंशी

विजेता संघ
श्री. पतंगराव कदम महा. सांगली मा. संचालक श्री. पंडीतराव केणे यांचे हस्ते पारितोषिक स्विकारताना सोबत – मा. व्ही. पी. सुर्यवंशी, सचिव महाराष्ट्र राज्य व्हॉली असो.

वार्षिक क्रिडा स्पर्धा निमित्ताने प्रदर्शनीय व्हॉलीबॉल सामना मा. संचालक मंडळ आणि महाविद्यालय प्राध्यापक उद्घाटन प्रसंगी मा. अध्यक्ष दिनकररावजी जाधव.

वार्षिक क्रिडा स्पर्धा
बुध्दीबळ सामन्याचे उद्घाटन हस्ते उपाध्यक्ष मा. विजयसिंहजी मोरेसो

विविध व्याख्याने

मराठी विज्ञान परिषद
उपस्थितांना मार्गदर्शन करताना-
डॉ. एम. वी. डोंगरे, शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर.

प्राध्यापक चर्चासत्र
मार्गदर्शक - प्रा. कमलाकर दिक्षित
प्रमुख उपस्थिती - मा. नामदेवरावजी भोईटे
मा. प्रविणसिंहजी पाटील.

वाङ:मय मंडळ उद्घाटन
उद्घाटक व वक्ते - मा. प्रा. मोहन पाटील

एडस् जनजागृती सप्ताहानिमित्त व्याख्यान -
वक्ते - प्रा. पी. एस. सारंग, मुरगुड

विविध कार्यक्रम

ग्रामिण सण – बैल पोळा
धामणवाडी येथे उद्घाटन करत असताना
मा. प्राचार्य एस. के. पाटील व
प्रा. आर. वी. चोपडे

पवन उर्जा–प्रकल्प
चाळकेवाडीस पदार्थ विज्ञान विभागाची भेट

गुणगौरव समारंभानिमित्त भोजनाचा आस्वाद
लुटताना.....

धामणवाडी प्रशालेसाठी
एन. एस. एस. विभागाने श्रमदानातून फरशी
बसवून दिली व रंगकाम केले त्याचे उद्घाटन
हस्ते – मा. आमदार बजरंग देसाईसो.

हिन्दी विभाग

जाति-धर्म, भाषा, प्रदेश के भेद व्यर्थ उकसाकर ।
अपने स्वार्थ साधते, सबके शुभचिंतक कहलाकर ॥
जाति ? जाति तो एक मात्र मानव की है कल्याणी ।
रंग-वंश के भेद व्यर्थ कर विकृत बनी क्यों वाणी ॥

- कोणार्क

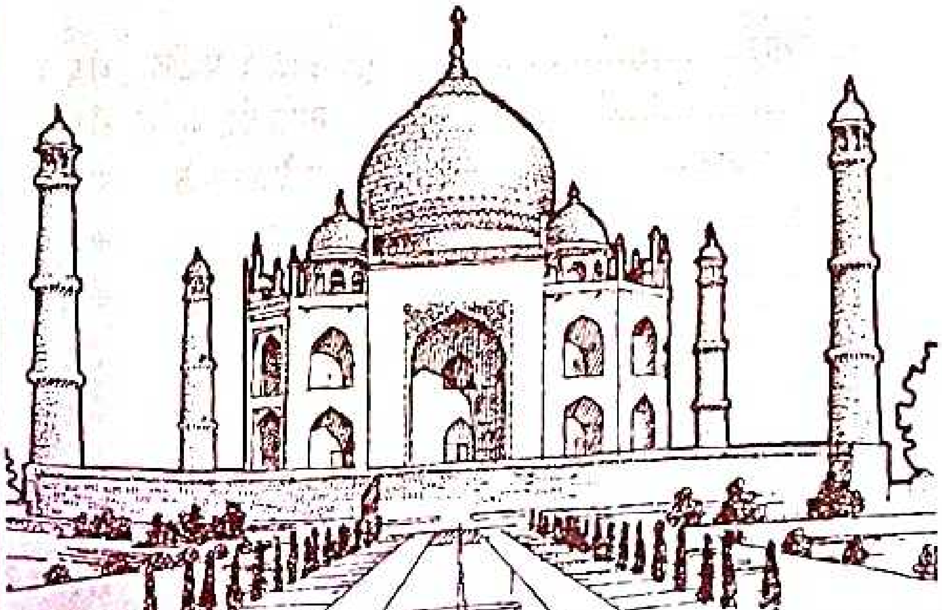

विभागीय संपादक

डॉ. सादिक देसाई

॥ स्पंदन ॥

सन २०००-२००१

अनुक्रमणिका

पद्य विभाग :

१) इंतजार न कर .... कु. मनिषा रक्ताडे बी.ए. १

२) आशा .... कु. सरिता जाधव बी.ए. ३

३) मौत........................ कु. मनिषा गुरव बी.ए. २

४) अर्धसत्य .... कु. मनिषा रक्ताडे बी.ए. १

५) जानता हूँ प्रभु .... मारुती बलुगडे बी.ए. २

६) हसीना........................ विजयकुमार पालकर बी.ए. ३

७) यादों की परी........................ विजयकुमार पालकर बी.ए. ३

८) प्यार का मंदिर........................ कु. रूपाली बावर बी.ए. २

९) फरियाद........................ सागर खद्रे बी.ए. ३

१०) हिंदुस्थान की झाँकी........................ कु. साऊताई सुतार बी.ए. २

११) माँ .... सागर खद्रे बी.ए. ३

१२) भारत .... कु. सुचित्रा वारके बी.ए. २

१३) सच्चा आदमी .... कु. सुचित्रा वारके बी.ए. २

१४) आशीर्वाद........................ कु. साऊताई सुतार बी.ए. २

१५) सबसे अच्छा .... तानाजी पाटील बी.ए. २

१६) राखी .... कु. शामबाला चौगले बी.ए. ३

१७) जिंदगी .... राजेंद्र फराकटे बी.ए. ३

१८) इतने मत बनो........................ कु. शारदा शिंदे बी.ए. १

१९) दोस्ती .... कु. सरिता जाधव बी.ए. ३

२०) महाविद्यालय .... कु. वैशाली घाटगे बी.ए. ३

२१) जिंदगी .... कु. सुचित्रा वारके बी.ए. २

२२) A To Z........................ कु. शामबाला चौगले बी.ए. ३

गद्य विभाग :

१) प्यार........................ कु. मंगल बं. पाटील बी.ए. ३

२) मीरा .... कु. मंगल शा. पाटील बी.ए. ३

३) राष्ट्रकवि मैथिलीशरण गुप्त...... कु. सुचित्रा वारके बी.ए. २

४) व्यंग्यकार हरिशंकर परसाई...... सागर खद्रे बी.ए. ३

५) संत कबीर : सामाजिक योगदान . राजेंद्र फराकटे बी.ए. ३

६) कारगील .... रविंद्र पाटील बी.ए. १

७) सच्ची दोस्ती की पहचान .... कु. रूपाली बावर बी.ए. २

संग्रह :

१) देश-विशेष........................ उदय पाटील बी.एस्सी २

२) आधुनिक परिभाषाएँ .... उदय पाटील बी.एस्सी २

इन्तजार न कर

जिवन के हर मोड पर
विजय छिपा रहा ही है
संकटों की हर दलदल को
कर्मठता का नया अर्थ दे तू.
अनपढ हो या ज्ञानी
पंडित हो या अज्ञानी
कर्मठता क्यों नहीं पहचानी ?
कल है 'काल' आज है 'महान'
'कल' करे सो 'आज' कर
'कर' भला, होगा भला
बुराइयों की क्यों ले बला !
उल्लास की वरण कर
आलस्य का बलिदान कर !

मनिषा रक्ताडे, बी.ए. १

आशा

जिंदगी के भागदौड में
तुम क्यों थके हुए हो ?
आगे मंजिल बहुत दूर है
सारा रास्ता तुम्हारे सामने पडा है।
आखिर कितने दिन गम छुपाओगे
दु:ख भूलकर दिल से काम करोगे
तो जरूर कामयाब हो जाओगे
हमारी तमन्ना भी तुम्हारे साथ है।
तुम्हारे सु:ख दु:ख में भी हाथ है
आखिर जिंदगी तो जिंदगी है
इसे खुशीसे जियो तो बहुत साल जिये
आज ना कल हमारे सपने पूरे होंगे
यही आशा लेकर तो हम सब जीते हैं।

सरिता जाधव, बी.ए. ३

मौत

क्या खोया क्या पाया
इसके बारे में क्या सोचना
जो पाया उसी में खुश रहना
जो खोया उसे भूल जाना
क्योंकि एक दिन सबको ही है खोना।
जिंदगी और मौत के बारे में क्या सोचना
जब तक है जिंदगी
तब तक जिते रहना
जिस दिन मौत आयेगी
उसी को गले लगाना
क्योंकि एक दिन मौत तो
है ही आना।

मनिषा गुरव, बी.ए. २

अर्ध सत्य

क्या पाया, क्या खोया जीवन में ?
नफरत पायी, प्यार खोया जीवन में।
क्या लाया, क्या किया जीवन में ?
खाली आया, खाली गया,
कुछ ना किया पूरे जीवन में।
क्या त्यागा, क्या अपनाया जीवन में।
इन्सानियत त्यागी, स्वार्थ पाया जीवन में।
नफरत, ईर्ष्या, भेदाभेद, वैरभाव को,
जन्म दिया इन्सान ने, ना दिया ईश्वर ने।
इन्सान बना दिया ईश्वर ने 'एक'
'एक' मनुष्य ने बना दिए ईश्वर 'अनेक'
जाति बना दिया ईश्वर ने 'मनुष्य एक'
'एक मनुष्य' ने बनाई जातियाँ 'अनेक'
'अनेकता' मे 'एकता' नही बन सकती,
'एकता' में'अनेकता' नही समा सकती।

मनिषा रक्ताडे, बी.ए. १

जानता हूँ प्रभू !

जीवन में जितनी पूजा,
जो पुरी नहीं हुई,
जानता हूँ प्रभू ! वह भी
खो नहीं गई।
खिलते - न - खिलते फूल जो
झर गया धरती पर .....
चलते -चलते धारा नदी की
खोई जो मरूपथ पर.....
जानता हूँ प्रभू ! वह भी
खो नहीं गई।
जीवन में आज भी जो कुछ
पीछे ही रह गया,
जानता हूँ प्रभू ! वह भी
असत्य न हो गया।
जो है मेरा अनागत,
जो है मेरा अनाहत,
वीणा के तारों में तुम्हारे
बज रहा है वह सब।
जानता हूँ प्रभू ! वह भी
खो नहीं गया।

मारूती बलुगडे , बी.ए. २

हसीना

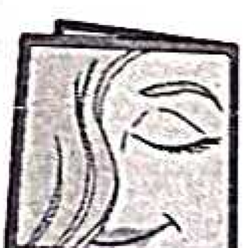

गुस्सा इतना हसीन है ,
तो प्यार कैसा होगा
मौन इतना हसीन है ,
तो बातें कैसी होगी
इन्कार इतना हसीन है ,
तो इकरार कैसा होगा ?
सादगी इतनी हसीन है ;
तो श्रृंगार कैसा होगा ?

विजयकुमार पालकर, बी.ए. ३

यादों की परी........

एक दिन ऐसा आया
जीवन में खुशियाँ लाया
मिला मुझे कोई साया
एक दिन 'परीने'अपना मुँह दिखाया
उसकी नजरोंने ऐसा जादू किया !
कि मैं अपने आपमें खो गया

कौन थी वो परी ?
जिसने शुभ्र नीला सलवार पहनाया,
प्यार क्या है यह मुझको सिखाया !
जिंदगी में पहली बार ,
मुझे जिससे प्यार हो गया !

तेरी यादोंने मुझे बहुत तडफाया,
लेकिन यह दर्द मैंने अमृत समजकर पिया।
ईश्वर ने मुझे मेरे लिए ही बनाया,
मैंने ईश्वर से तुझे ही माँग लिया।
मैंने तुमसे ही प्यार किया !

मैंने तुझ पर दिल सौंप दिया,
लेकिन तुने उसे दर्दे दिल बनाया।
यह मुझपर बहुत बडा अन्याय किया,
मन को बहुत समझाया,
मैं खुद को भूल गया।
मगर तुझे भूला न पाया !

विजयकुमार पालकर, बी.ए. ३

'प्यार का मंदिर'

चांदणी बिना चाँद अधूरा,
खुशबु बिना फूल अधूरा,
तुम्हारे प्यार और संस्कार
बिना मेरा जीवन अधूरा।
साथ लेकर आपके यादों को
आज्ञा को प्रेरणा पाकर
जायेंगे हम यहाँ से तब
नहीं भूलेंगे इस 'प्यार' के मंदिर को।
जीवन के कई साल
बिते खुशीसे यहीं
शिक्षा और जिंदगी के साथ
पाया नया अनुभव यहीं !
नयी दिशाएँ, नयी आशाएँ
इसका किनारा या अंबर
कहाँ है, पता नहीं।
फिर भी जिंदगी के काँटोंपर
आशिर्वाद तुम्हारा लेकर
मुसीबतों को मिटाकर
नया फूल खिलाऊँगा !

रूपाली बाबर, बी.ए. २

फरियाद

सूरज अगर ढलना भूले तो
अँधेरा किससे फरियाद करें ?
लहरे अगर उछलना भूले तो
सागर किससे फरियाद करें ?
बादल अगर बरसना भूले तो
जमीन किससे फरियाद करें ?
कलि अगर, खिलना भूले तो
भौंरा किससे फरियाद करें ?

सागर खद्रे, बी.ए. ३

हिंदुस्थान की झाँकी

आओ बच्चों, तुम्हें दिखाएँ
हिंदुस्थान की झाँकी।
उत्तर मे रखवाली करता,
पर्वतराज विराट है।
दक्षिण में चरणों को धोता,
सागर सम्राट है।
जमुनाजी के तह को देखो,
गंगा जी घाट है।
देखो यह तस्वीरें
अपने गौरव के और अभिमान की।
यह है अपना राजपुताना
नाज इसे तलवारों पे।
इसने सारा जीवन काटा,
बरछी और कटारों पे।
देखों मुल्क मराठों का
यहीं शिवाजी डोला था।
मुगलोंकी ताकत को जिसने
तलवारों पे तोला था।
हर पर्वत पर आग जली थी।
हर पत्थर एक शोला था।
बोली हर-हर महादेव की,
बच्चा-बच्चा बोला था।
जालियनवाला बाग देखो
यहाँ खुन की होलियाँ।
एक तरफ बंदुके दन-दन,
मरनेवाले बोल रहे थे,
इन्क्लाबकी बोलियाँ।
यहाँ लगा दी बहनोंने भी,
बाजी अपनी जान की।
इस मिठ्ठी से तिलक करो
धरती है बलिदान की।

कु. साऊताई सुतार, बी.ए.२

माँ

माँ तुम केवल ममता हो
कल तुम्हारे रग रग में
है पुण्य कर्म तेरा इतना
कि विश्व झुका तेरे पग में,
तेरे इतने असीम प्यार को
माँ में कैसे रख पाऊँगा
त्याग तुम्हारा मुझपर इतना
चुकता कैसे कर पाऊँगा।
जितना निश्चल उतना उदार
तेरे हृदय का है खुला द्वार
तेरे चरणों में सर की आहुती
अर्पण है माँ बार-बार
अर्पण है माँ बार-बार !

सागर खद्रे, बी.ए. ३

भारत

भारत में है विविधता,
लेकिन है भी एकता।
भारत में है पशूता
फिर यहाँ है मानवता।
भारत की अलग है संस्कृति
फिर भी वह महान कहलाती।
भारत में है समस्याएँ कितनी,
फिर भी वह है सुलझाती।
अनेक है धर्म, अनेक है जाति,
फिर भी यह महान जानी जाती,
आपस मे लोग है झगडते,
फिर भी बंधुभाव से रहे।
इसलिए है यह प्यारा,
जग से है न्यारा,
ऐसा भारत महान हमारा।

कु. सुचित्रा वारके, बी.ए. २

सच्चा आदमी

सच्चा आदमी कैसा होता है ?
सच्चा आदमी गंगा -जल की तरह होता है
जो दूसरों की प्यास बुझाता है।
सच्चा आदमी दिपक की तरह होता है
जो खुद जलना है लेकिन
दूसरों को रोशनी देता है।
सच्चा आदमी पेड की तरह होता है
जो खुद कडी धूप में खडा रहता है लेकिन
दूसरों को छाया, शांति देता है।
सच्चा आदमी आटा पिसनेवाले चक्की कि तरह होता है
जो खुद पिसता जाता है लेकिन
दूसरों को रोटी देता है।
सच्चा आदमी ऋषी-मुनियों की तरह होता है
जो खुद भूखा रहता है लेकिन
दूसरों की भूख मिटाता है।
सचमूच सच्चा आदमी भगवान का दूसरा रूप होता है।

कु. सुचित्रा वारके, बी.ए. २

आर्शीवाद

साथ लेकर यादों के दीप,
संदेश प्रेरणा का पाकर
जा रहे हम यहाँ से दूर
कभी नही भुलेंगे कॉलेज को
जीवन में से हजारो
गुजारे यही साल
इस कॉलेज से बढकर
नई दुनिया देखेंगे हम
ऐसे महान आर्शीवाद को
नहीं भुलेंगे हम।

कु. साऊताई सुतार, बी.ए. २

सबसे अच्छा

सबसे अच्छा सबसे प्यारा।
है दूधसाखर महाविद्यालय हमारा।
सभी छात्र इसमे हैं आते
पढ लिखकर ज्ञान पाते
जीवन सकल बनाकर जाते
यह है दूधसाखर महाविद्यालय हमारा।
सभी अध्यापक है इसके ज्ञानी
छात्रो की चलती नही मनमानी।
अनुशासन का वे पाठ पढाते
जिसमे हम प्रगती कर पाते।
रोखे सद्गुरूओ से जगमगता
ज्ञान विज्ञान का मंदिर यह हमारा।
सबसे अच्छा सबसे प्यारा
है दूधसाखर महाविद्यालय हमारा।

तानाजी पाटील, बी.ए. २

राखी

राखी का दिन आया
भैया तुम्हारी बहन ने
तुम्हे बुलाया था;
मगर तू न आया,
तेरी याद ने रूलाया
भैया तेरी याद ने रूलाया।
सब बहनोके भाई आये
बांधने राखी
मगर एक मैंही थी ऐसी
मेरा भाई था परदेसी
भैया मैंने तुझे संदेश भैजा,
फिर भी तू न आया
तेरी याद ने रूलाया,
भैया तेरी याद ने रूलाया।

कु. शामबाला चौगले, बी.ए. ३

जिंदगी

जिंदगी एक लंबा सफर है,
जिसमें सुख-दुख:का संगम होता है।
जिंदगी एक नाटक है,
जिसमें हम सब कलाकार है।
जिंदगी दो दिलों का मेल है
जिंदगी एक रेल है,
जो आशा के पटरीपर चलती है।
जिंदगी एक उलझन है,
जिसे सबको सुलझाना है।

आर .फराकटे, बी.ए. ३

इतने मत बनो।

इतने नरम मत बनो कि,
लोग तुम्हें खा जाये।
इतने गरम मत बनो कि,
लोग तुम्हें छू भी न सके।
इतने सरल मत बनो कि,
लोग तुम्हें मूर्ख बना दे।
इतने जटिल भी मत बनो कि,
लोगों में तुम मिल न सके।
इतने गंभीर मत बनो कि,
लोग तुमसे ऊब जाय।
इतने छिछले मत बनो कि,
लोग तुम्हें माने ही नहीं।
इतने महंगे मत बनो कि,
लोग तुम्हें बुला न सके।
इतने सस्ते मत बनो कि,
लोग तुम्हें नचाते रहें।

कु. शारदा शिंदे, बी.ए. १

महाविद्यालय

आ गया है वक्त अब
तुमसे बिदा लेने का
आँखों मे आँसू भरकर
तुझे छोड जाने को।

तूने ही जिंदगी हमारी सँवारी
सिखाया तरीका जीवन जीने का
पहुँचा दिया मंजिल तक तूने
तेरे ऋण हम कैसे चुका पायेंगे ?
नयी जिंदगी में कदम रखते वक्त
तुझे न भूल पायेंगे।

हमारे अध्यापक हमारी मॅडम
हमारे पल उन्हींसे जुडे थे।
उनकी ममता उनका प्यार
हमारे लिए अनमोल खजाने थे।
यह 'कॉलेज' हमारी छोटीसी दुनिया थी
हमारे साथी सहेलियों के साथ
गुजरी हँसीन घडियाँ थी।

आज मिलकर तुम्हें वंदन करता है।
तुम्हारी याद को आखरी बार
दिल में समाना है।
पलकोंसे गिरते आँसुओंको रोकना है
एक नये विश्व कि ओर पंख फैलाना है
एक नये विश्व कि, ओर कदम बढाना है।

कु. वैशाली घाटगे, बी.ए. ३

दोस्ती

दोस्ती का भी एक अजीब नाता होता है।
जो तोडकर भी जोडा नहीं जाता,
तोडकर भी तोडा नहीं जाता,
दोस्ती में कभी गुस्सा नहीं होता,
क्योंकि उसमें कभी डाँटना नहीं होता।

दोस्ती का भी एक अजीब नाता होता है।
हर एक को दोस्ती की जरूरत होती है,
दोस्ती ही कठिण को आसान बनाती है,
इसमें कभी भरौसा का सवाल नहीं होता,
क्योंकि उसमें कभी धोखाही नहीं होता।

दोस्ती का भी एक अजीब नाता होता है।
हर एक के सुख-दु:ख अपने होते हैं,
उनके सपने भी एक ही होते हैं,
दोस्ती कभी स्मरण नहीं की जाती,
क्योंकि वह कभी भुलायी ही नहीं जाती।
दोस्ती का भी यही अपनास नाता है।

कु. सरिता जाधव, बी.ए. ३

A To Z

A क लडकी थी।
B मार कभी ना पडी थी।
C मा उसकी सहेली थी।
D स्को डान्स में जाती थी।
E मामी क्रिम लगाती थी।
F वाय में पढती थी।
G वन से प्यार करती थी।
H एम.टी.घडी पहनती थी।
I ब्रो हर दम करती थी।
J लर उसका पिता था।
K दार उसका भाई था।
L एल.बी. में पढता था।
M ब्रायडरी कुशल था।
N टी रामलाल को भी चाहती थी।
O म पुरी को भी चाहती थी।
P ने को थम्स-अप चाहती थी।
Q बा में मर गई थी।
R मी में भी भरती होना चाहती थी।
S ता उसका नाम था।
T वाय में उसकी सहेली थी।
U नियन की वो लिडर थी।
V टी में उसके अंकल थे।
W सी के. मालिक थे।
X- रे मशीन को जानते थे।
Y एल की साडी वह पहनती थी।
Z पी ऑफिस के पास रहती थी।

कु. शामबाला चौगले, बी.ए. ३

जिंदगी

जिंदगी एक जुआ है
जिसमे कभी हार मिलती है,
तो कभी जीत।
कभी खुशी मिलती है,
तो कभी गम।
कभी सपने सच होते है,
तो कभी झूठ।
कभी आशाएँ पूरी होती है ,
तो कभी अधूरी रहती है।
कभी उमंगो की कलियाँ खिलती है,
तो कभी मुरझती है।
कभी मन प्रसन्न होता है ,
तो कभी उदास।
कभी जिंदगी प्यारी लगती है,
तो कभी भारी।

कु. सचित्रा वारके, बी.ए. २

प्यार

कु. मंगल बं. पाटील, बी.ए.३

'प्यार' यह एक ऐसा शब्द है जो मिटने से नहीं मिटता । मनुष्य का अंत होता है, लेकिन प्यार का अंत नहीं होता । प्यार और जीवन यह दो शब्द ऐसे है उसे अपने से अलग नहीं किया जाता प्यार करना जीवन का स्थायी-भाव है । प्यार एक जीवन का हिस्सा भी है ।

'प्यार' यह एक शब्द है । ज्यो ढाई अक्षरों से बना है । इन ढाई अक्षरों में बडा अर्थ छुपा रहता है । 'प्यार' यह शब्द सुनतेही हमारे सामने दो प्रेमियों का प्यार ही खडा रहता है । पर प्यार का इतना गलत अर्थ लगाना उचित नहीं है, लेकिन प्यार यह शब्द हर एक मनुष्य के जीवन से जुडा होता है । प्यार को हम जिस दृष्टी से देखते है वैसा ही उसका अनुकरण करते है ।

'प्यार' यह एक ऐसा शब्द है जो मिटने से नहीं मिटता । मनुष्य का अंत होता है, लेकिन प्यार का अंत नहीं होता । प्यार और जीवन यह दो शब्द ऐसे है उसे अपने से अलग नहीं किया जाता प्यार करना जीवन का स्थायी-भाव है । प्यार एक जीवन का हिस्सा भी है ।

प्यार का मतलब एकही होता है,लेकिन उसकी रूपरेखा और हिस्से अलग - अलग होते है । अर्थात माँ का प्यार, पिता का प्यार बहन-भाई का प्यार, दोस्त का प्यार देशप्रेम ऐसे प्यार के अलग-अलग रूप होते है । प्यार एक ऐसा लम्हा है जो मनुष्य के महसूस के बाहर का है ।

अपनी माता-पिता की मनोकामना पूरी करने के लिए काशी लेकर जानेवाला श्रावण बाळ,चौदह बरस वन में वनवास भोगने वाला राम, अपने पति को यम के हात से छुडानेवाली और उसकी सेवा करनेवाली सति-सावित्री, श्रीकृष्ण और द्रोपदी का भाई-बहन का प्यार, लैला की प्यार में दरदर की ठोकर खाकर भटकनेवाला मजनु हिर-रांझा का प्यार इन सभी का आदर्श प्यार नहीं हो सकता क्या ?

जग में प्यार का इतना महत्व नहीं होता तो मुमताज की याद में बनाई हुई वास्तु आज नहीं होती । इसलिए प्यार अमर है उसका कभी अंत नहीं होता । प्यार यह कभी खिलते हुए फुलों की तरह होता है, तो कभी जलती हुई ज्वाला की तरह होता है, वह अभी हिरण का रूप लेता है तो कभी नागीन की तरह होता है । सिर्फ असली प्यार में होती है बुरे प्यार के रंग जल्दि मीट जाते है लेकिन असली प्यार के रंग कभी मिटते नहीं वह दिन-बदिन बढतेही जाते है यही असली प्यार है।

'प्यार' इस शब्द में सारे संसार का नजदीकता का नाता जुडा लेता है । इस में बहुत बडी शक्ति होती है प्यार बहुत अच्छा भी होता है, तो कभी बुरेसे बुरा होता है आदमी को वह जमीन से दूर आकाश की चोटी पर पहुँचाता है । तो कभी वह आकाश से जमीन पर गिरा देता है इसमें सागर की गहराई होती है उसकी कभी सीमा नहीं होती वह पहले से लेकर आज तक बढता ही आ रहा है वह असिमीत है आज तक उसे कोई अपने शब्दों में बाँध नहीं सका । उसका अर्थ भी कोई निकाल नहीं सका । इसलिए यह भगवान श्रीकृष्ण से लेकर आज के युवा पिढीयों तक चलता आ रहा है । और चलता रहेगा ।

मीरा

कु. मंगल शा. पाटील, बी.ए. ३

मीराबाई की भक्ति माधुर्य भाव की है और सचमुच वह इस क्षेत्र में तुलसी से बढ जाती है। सुर ने अपने माधुर्य भाव की भक्ति में गोपी और राधा के माध्यम से कृष्ण का सानिध्य प्राप्त करना चाहा है पर मीरा स्वंय ही राधा बन गयी है।

मीरां हिंदी साहित्यमें अपनी भक्ति के कारण अत्यंत प्रसिध्द रही। वे कृष्ण भक्तों में अपना विशेष स्थान रखती है। भक्तिकालीन श्रेष्ठ कवयित्री, संत मीराबाई का जन्म उनके रिश्ते-नाते ,सगे संबधी तथा जीवन संबंधी तथ्यो के विषय में बडा मतभैद है। उनके पश्चाते जिन्होने लिखा, जो दंतकथाएँ चल पडी उनमें परस्पंर बडी विभिन्नता है। अत: उपलब्ध सामग्री के आधार पर कहा जा सकता है कि मीरा का जन्म चोकडी या कुकडी ग्राम में लगभग सं. १४५५ में हुआ। वह मडेतिया के राठोर रत्नसिंह की पुत्री तथा राव दुदाजी की पौत्री और जोधपूर बसानेवाले राव जोधाजी की प्रपौत्री थी।

बचपन में माता का देहांत हो जाने के कारण इनका पालन पोषण पितामह दादू के द्वारा हुआ। जिनका वैष्णव पर विश्वास था। वे वैष्णवभक्त थे। इन्हीं के संसर्ग के कारण मीरा के हदय में कृष्णभक्ती के संस्कार पडे।

बारह वर्ष की अवस्था में इनका विवाह चित्तोड के महाराणा सांगा के पुत्र भोजराज से हुआ पति के देहांत के बाद मीरा कृष्ण की अनन्य अनुरागिणी हुई। वह बाल्यकाल में ही गिरिधर गोपाल की दिवानी होने के कारण कृष्ण को अपना पत समझती थी। वह साधुसंती भजन,कितर्न में रहने लगी इनके लिए उन्होंने राजमर्यादा और लोकलाज को छोडा और रातकुल का अत्यंत कठोर विरोध भी सहा।

मीरां की जीवनयात्रा बडे कठीण मार्ग से गुजर रही थी। कहा जाता है सवंत १६०३ में उनकी मृत्यू हुई। द्वारीका उनका मृत्यू स्थल माना जाता है।

मीरा भारत के प्रधान भक्तों में तो है ही। साथ साथ हिंदी काव्य में एक उच्च स्थान की अधिकारिणी है। उनका काव्य आसओं के जल से

सिक्त पल्लवीत एवं पुष्पीत प्रेमबल की मनोधारिणी सुगंध से सुहासिक है। काव्य और प्रेम नारी हदय की संपत्ती है। काव्य का परम उत्कृष्ठ एवं निखरा हुआ रूप नारी हदय में उगता ही है। प्रेम का आदिकाल भी वस्तुतः नारी का हदय ही है। प्रेम एवं काव्य संवेदन अनुभूती अंगज है।

मीराबाई की भक्ति माधुर्य भाव की है और सचमुच वह इस क्षेत्र में तुलसी से बढ जाती है। सुर ने अपने माधुर्य भाव की भक्ति में गोपी और राधा के माध्यम से कृष्ण का सानिध्य प्राप्त करना चाहा है पंर मीरा स्वंय ही राधा बन गयी है।

''बसो मेरे नैनन में नंदलाल।
मोहनी मुरति, साँवरी सूरति,नैना बने बिसाल॥ ''

मीरां की भक्ति में दापत्य-प्रेम भाव मिलता है। विरह की विव्हलता और आत्मसर्मपण की भावना मिलती है। वह तन,मन,धन उसपर न्योछावर कर देती है। उसके खातीर जोगन बनकर काशी में जाकर करवत लेने को भी तैयार रहती है।

इस प्रकार मीरां को मधुरा, भक्ति में जो तन्मयता अनुभूति की तीव्रता, सजीवता एवं स्वाभाविकता है जो अन्यत्र दुर्लभ है। समन्वयात्मक मधरा भक्ति का अत्यंत परिस्कृत रूप मीरां के परा में दिखाई देता है। हदय की गहराई मीरां जैसी सुरदास में भी नही मिलती। दरद दिवाणी मीरां हिन्दी साहित्य में अपना श्रेष्ठतम स्थान रखती है।

■ ■ ■

विचारधाराएँ

'माँ' से मंदिर कहीं न उँचा, सब ने ही यह माना।
'माँ' के पैरों तले स्वर्ग है, अनुभावियों ने जाना॥

....

मनुज स्वंय अपने कर्मा से विकृत पथ है करता।
भर सकता जिसको फूलों से, खर भूलों से भरता॥

....

कर्म रहे कर्तव्य, न उसमें फल की ही अभिलाषा।
समझ सके कर्मी यदि जग में गीता की यह भाषा॥

....

मानव का कर्तव्य यही है, वह सद्वृत्ति न छोडे।
तोडे नहीं स्नेह का बंधन, जोड सके तो जोडे॥

- 'कोणार्क' रामेश्वर दयाल दुबे

राष्ट्रकवि मैथिलीशरण गुप्त

कु. सुचित्रा वारके, बी.ए. २

गुप्तजी कालानुसार कभी पिछले नहीं रहें। एकओर जहाँ उन्होंने इतिवृत्तात्मक प्रवृत्ति को अपनाया तो दूसरी ओर उन्होंने छायावाद, रहस्यवाद, प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, साठोत्तरी कविता से भी मेल रखा। गुप्तजी द्विवेदी युग के कवियों में शीर्षस्थ कवि रहे। गौरवशाली पद पर प्रतिष्ठित करने में इनका योगदान सर्वाधिक महत्वपूर्ण समझा जाता है। अत: उन्हे आदरपूर्वक 'राष्ट्रकवि' नाम से संबोधित किया जाता है।

मैथिलीशरण गुप्त का जन्म ३ अगस्त १८८६ में झाँसी जिले के चिरगाँव नामक गाँव में एक संपन्न वैश्य परिवार में हुआ। इनके पिता सेठ रामचरण परम वैष्णव और राम-सीता के अनन्य भक्त थे। उनकी प्रारंभिक शिक्षा गाँव की पाठशाला में हुई। गुप्तजी जब सत्रह वर्ष के थे, तभी उनके पिताजी और बाद में उनकी माताजी भी चल बसी। उनके छोटे चाचा भगवानदासजीने उनकी देखभाल की। इन्हें मुंशी अजमेरी का सत्संग मिला जिससे इनमें साहित्यिक रूचि का विकास हुआ। आचार्य महावीर प्रसाद द्विवेदी के संसर्ग से गुप्तजी की कविता में काफी परिवर्तन आया।

१९४८ में आग्रा विश्वविदयालयाने उन्हें 'डी लिट' की उपाधि से सम्मानित किया। 'साकेत' महाकाव्य पर उन्हे अगला प्रसाद पुरस्कार मिला। गुप्तजी की काव्य रचनाओं में विषय की विविधता है। गुप्तजीने हिंद्, मुसलमान, सिक्ख, ईसाई, बौद्ध, किसान, मजदूर सबके जीवन और उनकी समस्याओंपर अपनी लेखनी चलाई है। उन्होंने वर्तमान परिस्थितीयों का समाधान इतिहास तथा पुरानों की कथाओं में खोजा, फलत : उनकी रचनाओं में सभी कथानक पौराणिक और ऐतिहासिक है। उनकी राष्ट्रपिता में संकीर्णता नहीं, बल्कि उदान्त सांस्कृतिक चेतना की पुकार है।

मैथिलीशरण गुप्तजीने अपने काव्य में इतिहास के उपेक्षित पात्रों को न्याय देने का प्रयत्न किया है। उर्मिला, कैकेयी, यशोधरा, कुब्जा, विष्णुप्रिया आदि। नारी स्वातंत्र्य और स्वावलंबन की सार्थकता का गायन भी उन्होंने किया है।

गुप्तजीने जितने काव्यों का प्रणयन किया है, संभवत: दूसरा कोई कवि न कर सका। स्वदेश-संगीत, भारत-भारती, वैतालिक, किसान,साकेत, पंचवटी, द्वापर, यशोधरा, अनघा, गुरूकुल, शंकुतला, शक्ति, विष्णुप्रिया, वन वैभव, जयभारत, हिदींबा, युद्ध, कावा और कर्बला, कुणालगित, अजिन, रत्नावली, अंजलि, अर्ध्य,गृहस्थ गीता, चारूदत्त, स्वप्न वासवदत्त आदि लेखन उन्होंने किया।

गुप्तजी के पचास वर्षी कर्तुत्व काल में हिंदी काव्य जगन में कई साहित्यिक प्रवृत्तियों का उदय और निरोभाव हुआ। गुप्तजी कालानुसार कभी पिछले नहीं रहें। एकओर जहाँ उन्होंने इतिवृत्तात्मक प्रवृत्ति को अपनाया तो दूसरी ओर

उन्होंनेछायावाद,रहस्यवाद,प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, साठोत्तरी कविता से भी मेल रखा। गुप्तजी द्विवेदी युग के कवियों में शीर्षस्थ कवि रहे। गौरवशाली पद पर प्रतिष्ठित करने में इनका योगदान सर्वाधिक महत्वपूर्ण समझा जाता है। अत: उन्हे आदरपूर्वक 'राष्ट्रकवि' नाम से संबोधित किया जाता है।

इसीसे यह स्पष्ट होता है कि, इन्होंने लेखनी चलाई और अपनी प्रतिभा का परिचय दिया। अपने इन महान काव्यों से वे मनस्वी कवि थे यह मालूम पडता है। ऐसे महान कवि का १२ दिसंबर १९६४ में देहावसान हुआ। और हिंदी काव्यप्रेमी लोग एक महान प्रतिभा से हमेशा केलिए वंचित हो गये।

■ ■ ■

अनमोलविचार

'जो आँखे ईश्वरकी ताबेदारीमें रहना भला नहीं मानती उनका तो फूट जाना अच्छा है। जो जीभ ईश्वर की चर्चा नहीं करती वह गूँगी ही रहे तो अच्छा। जो कान सत्य नहीं सुनते व बहरे रह जाएँ तो अच्छा और जो तन ईश्वर की सेवामें नहीं लगता उसका न रहना ही अच्छा है।''

विचारधाराएँ

मानव की है जाति एक ही, अंतर्जाति कहाँ है ?
रक्त मांस-मज्जा आकृति की समता एक यहाँ है।

....

मानव धर्म-धर्म है केवल और सभी कुछ भ्रम है।
सब पर प्रेम दुलार लुटाना, यही धर्म का क्रम है।

....

कर्म मनुष्य धर्म, कर्म ही सिध्दि, शांति का दाता।
निश्चेतन इस धरणी को भी श्रम ही स्वर्ग बनाता।

- 'चित्रकूट' रामेश्वर दयाल दुबे

व्यंग्यकार हरिशंकर परसाई

सागर खद्रे, बी.ए. ३

उनका अंतरंग व्यक्तित्व भी विविध पहलुओ से परिपूर्ण दृष्टिगोचर होता है। परंतू परसाईजी पूरी क्षमता और ईमानदारी के साथ निरंतर लिखते रहे। परसाईजी की संवेदना बहुमूखी वही है। उन्होने तत्कालीन अनेक राजनेताओंपर व्यक्तिगत नाम के साथ व्यंग्यपूर्ण प्रहार किया। इतना खुलकर लिखना एक फौलादी तथा निडर व्यक्ति के ही बस की बात हो सकती है।

हरिशंकर परसाईजी का जन्म मध्यप्रदेश के 'होशांगाबाद' जिले के 'जमानी' गाँव में २२ अगस्त १९२४ को हुआ। हरिशंकर परसाईजी एक मध्य वित्त परिवार में रहते थे। उनके पिता का नाम झुमकलाल परसाई था। वह कोयले की ठेकेदारी करते थे। एक मध्यवर्गीय परिवार होने के कारण उनका अपना घर तो था नही, अत: उनको किराए के मकान में ही रहना पडता था।

हरिशंकर परसाई उनके माँ-बाप के सबसे बडे बेटे थे। उनके दो भाई और दो बहने भी थी। परसाईजी तेरह वर्ष के थे तब उनकी माँ प्लेग की बिमारी के कारण चल बसी। उसके पश्चात बच्चों की जिम्मेदारी उनके पिता पर आ पडी। कुछ वर्ष के बाद वे असाध्य बिमारी के शिकार हुए। इसी कारण परसाईजी का बचपन संघर्ष, अर्थभाव, भय, निराशा और गर्दिश मे ही गया। उनकी प्रारंभिक शिक्षा इटारसी मे हुअी। उन्होने नागपुर विश्वविद्यालय मे एम.ए. किया। १९४१ से १९४३ तक स्पेस ट्रेनिंग कॉलेज जबलपूर मे अध्ययन का कार्य किया। १९५३ से १९५७ तक प्राश्वेट स्कूलो में अध्यापन की नौकरी की और फिर त्यागपत्र दिया।

परसाईजी स्वतंत्र लेखन में जुट एक। स्वयं अविवाहित रहकर अपनी बहन तथा उनके बच्चो की देखभाल वे अंत तक करते रहे। हरिशंकर परसाईजी को कुछ पुरस्कार भी प्राप्त हुए। १९८२ को साहित्य अकादमी ने उनको 'विकलांग' श्रद्धा का दौर' रचना संग्रह के लिए अकादमी पुरस्कार से सन्मानित किया। उसी वर्ष में ही जबलपुर विश्वविद्यालयने रजत जयंती समारोह पर परसाईजी को डी.लिट को उपाधि देकर सन्मानित किया।

उनका अंतरंग व्यक्तितत्व भी विविध पहलुओ से परिपूर्ण दृष्टिगोचर होता है। परंतू परसाईजी पूरी क्षमता और ईमानदारी के साथ निरंतर लिखते रहे। परसाईजी की संवेदना बहुमूखी वही है। उन्होने तत्कालीन अनेक राजनेताओंपर व्यक्तिगत नाम के साथ व्यंग्यपूर्ण प्रहार किया। इतना खुलकर लिखना एक फौलादी तथा निडर व्यक्ति के ही बस की बात हो सकती है।

परसाईजी ने बहुत कुछ लिखा है, परंतू निबंध और कहानी लेखन में उनका महत्वपूर्ण योगदान है। १९८५ में प्रकाशित 'परसाई की रचनावली ' मे उनकी २६३ कहानियाँ और २८८

निबंध संकलित है । जीवन के अंत तक वे लिखते रहे । इसी कारण उनकी कहानियों की संख्या तीन सौ से अधिक और निबंध की संख्या चार सौ तक हो गई है ।

परसाईजी की कहानियों में से 'भोलाराम का जी' वैष्णव की फिसलन, मेनका का तपोभंग, 'गांधीजी का शाल ' आदि कहानियाँ अधिक सशक्त बनी है । उनके निबंध में 'भूत के पाँव पीछे' 'बेईमानी क परत' 'पाखंड का अध्यात्म' आदि अनेक निबंध उल्लेखनिय है । इसके अलावा 'तट की खोज' औंर 'रानी नागफनी की कहानी' आदि दो उपन्यास प्रकाशित हो चूके है । उनका 'बोलती रेखाएँ' नामक संस्मरण संग्रह भी प्रकाशित हुआ ।

इसी से स्पष्ट होता है की, उन्होने कहानी, निबंध, उपन्यास संस्मरण, रेखाचित्र, स्तंभलेखन आदि सभी क्षेत्रों में लेखनी चलाई और अपनी बहुमूखी प्रतिभा का परिचय दिया । अपनी व्यंगात्मक रचनाओ के करण वे हिंदी साहित्य संसार में अमर बन गए । और एक दिन हरिशंकर परसाई जैसे स्वतंत्र रूप से लेखन करनेवाले अमर कलाकार का १० अगस्त १९९५ ई. को स्वर्गवास हुआ और हिंदी साहित्य संसार एक महान प्रतिभा से हमेशा के लिए वंचित हो गया ।

■ ■ ■

विचारधाराएँ

जन्म दिया जिसने माँ छोटी सदा बडी है माँ धरती ।
अन्न प्राण दे बडे स्नेह से जीवन भर पालन करती ।

- 'गोकुल' रामेश्वर दयाल दुबे

....

जितने भी है धर्म सभी में मानव धर्म समया ।
प्राणी मात्र कल्याण सभी ने अपना ध्येय बनाया ।

....

गीता का उपदेश यही है मैं का नाता तोडो ।
मात्र धर्म के साथ कर्म का पावन नाता जोडो ।

- 'शिलाकाव्य बेलूर' रामेश्वर दयाल दुबे

संत कबीर : सामाजिक योगदान

राजेंद्र फराकटे, बी.ए. ३

कबीर हिंदी साहित्य के महानायक थे । उन्होने समाज के प्रति जो कार्य किया है वह क्रांतिकारी है । उनका चरित्र आधुनिक युग में भी आदर्शवत है । उनका सामाजिक योगदान आज के आधुनिक युग में भी अपना एक विशेष महत्व रखता है ।

हमारे देश को संतोकी विशाल परंपरा है। सभी संत शिक्षा या दिक्षा में अपना एक विशेष महत्व रखते है। हमारे देश का अध्यात्मिक विकास इन संतो की मौल्यवान देन है जो भारत के हर नागरिक को जीवन का सच्चा मार्ग दिखाने में समर्थ है। भारत के सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा सामाजिक एकता को बरकरार रखने में इन्होंने अपना महत्वपूर्ण योगदान है जो अतुलनीय है। इन सभी संत कवियोंने समाज को एक नयी दिशा देनेका महान प्रयास किया है। ऐसेही विचारों को सामने रखकर संत कबीर ने अपना जीवन समाज के लिए समर्पित किया।

संत कबीर निर्गुणवादी कवियों में से एक है। निर्गुण संप्रदाय के अंतर्गत आनेवाले प्राय: सभी संत कवियों में अपना एक विशेष महत्व रखते है। संत कबीर के जन्मतिथी के बारे में विविध वाद प्रचलित है लेकिन उनकी जन्मतिथी स. १४५५ निश्चीत की गयी है। स्वामी रामानंद इनके दीक्षा गुरू थे। महात्मा कबीर परम संतोषी, उदार स्वतंत्र चेतना, निर्भीक सत्यवादी, अहिंसा सत्य और प्रेम के समर्थक, बाह्याडंबर तथा क्रांतिकारी सुधारक थे। वे जन्मजात विद्रोही थे। उनमे एक आदम्य साहस एवं अखंड आत्मविश्वास था। उन्होने कदाचार का विरोध किया। अपने जीवन के अंतिम समय तक अपनी अटपटी वाणी से उत्तरी भारत का नेतृत्व करते रहे।

कबीर निराकारवादी कवि थे। ईश्वर का अस्तित्व वे मनुष्य के हृदय में है ऐसा मानते थे उन्होने बहु देवतावाद का विरोध किया तथा एकेश्वरवाद का पुरस्कार किया। ईश्वर के बारे में उनके विचार अंत्यत आर्थिक है । ईश्वर का अस्तित्व तो प्रत्येक प्राणी तथा वस्तूओंमें है उसे बाहर ढूढने की आवश्यकता नही ऐसा उनका मत था। ईश्वर के बारे में वह कहते है :-

"घट-घट में साई रमता।

कबीर ने धार्मिक कर्मकांड, रूढी परंपराओंका कुटनितियोंका कडा विरोध किया। उन्हाने भक्ति का एक ऐसा राजमार्ग प्रतिपादन किया है। जिसपर सभी सुगमता से चल सकते है। उसमें उच्च-नीच, ब्राम्हण-क्षुद्र, स्पृश्य-अस्पृश्य ऐसे विचारोंका कोई स्थान नही है। वे जाति-पाति और वर्ग भेद के प्रबल विरोधी थे। सार्वभौम मानवधर्म के वे प्रतिष्ठापक थे उनके मतानुसार भगवद्‌भक्ति मे सबको समान रूपसे अधिकार है। भगवद् कृपा के किस किसी

जाति की आवश्यकता नहीं है । इसके संबंध में उन्होंने अपने विचार निम्न पंक्ति में प्रकट किये है ।

''जाति - पाति पूछे न कोई ।
हरि को भजे सो हरि का होई ॥''

कबीर एकसाथ कवि,सुधारक और युगनेता भी है । तत्कालीन समाज को एक नई रोशनी देने का क्रांतिकारी कार्य कबीरने किया है । उन्होने हिंदू और मुसलमान दोनो धर्मो के दोषो को अभिव्यक्त किया है । धर्म के नामपर की जानेवाली हिंसा, तिर्थ, व्रत, रोजा, नमाज आदि विधी विधाओ बाहय आढंबरोंपर जाती-पाति आदि पर अपनी परखड वाणी से खुलकर आक्रमण किया धर्म के नामपर की जानेवाली पशुहत्या, हिंसा, ऐसे धर्मकांड का उन्होंने कडा विरोध किया। इस संबंध में उनके निम्न विचार महत्वपूर्ण है । -

''बकरी पाति खात है, ताकि काढी खाल ।
जो जन बकरी खात है, तिनको कौन हवाल ।

किसी भी माध्यमसे जनसमाज में होनेवाले किसी भी शोषण को चाहे वह सामाजिक हो या धार्मिक हो या आर्थिक हो उस शोषण को समाप्त करके समाज को नया मार्ग दिखलाना इसेही उन्होने अपना ध्येय माना था ।

कबीर हिंदी साहित्य के महानायक थे । उन्होने समाज के प्रति जो कार्य किया है वह क्रांतिकारी है । उनका चरित्र आधुनिक युग में भी आदर्शवत है । उनका सामाजिक योगदान आज के आधुनिक युग में भी अपना एक विशेष महत्व रखता है ।

ऐसे महान लोकनायक, सुधारक का निर्वाण सं. १५७५ में हुआ ।

देश-विशेष

'फ्रान्स' में एक भी मच्छर नही है ।
'भूतान' में एक भी सिनेमागृह नहीं है ।
'उत्तरचिली' में बारीश नहीं होती ।
'आईसलॅंड' में एक भी वृक्ष नहीं है ।
'हवाईद्विप' देश में एक भी साप नहीं है ।
'सौदी अरब' में एक भी नदी नहीं है ।

उदय पाटील, बी.एस्सी. २

आधुनिक परिभाषाएँ

जेलखाना - बिना किराये का मकान
मुर्गा - गाँव की बडी
चाप - कलयुगी अमृत
टाय - बिना गुनाह की फाँसी
आकाश - पृथ्वी का छाता
ताला - मुक्त पहरेदारी करनेवाला चौकीदार

उदय पाटील, बी.एस्सी. २

कारगील

रविंद्र पाटील, बी.ए. १

कारगील के 'बटालिक क्षेत्र' में हमारे वीर जवान अपने घर, परिवार को त्यागकर अपनी देश की रक्षा कर रहे है। वे वीर जवान अपना अंतिम तक का समय भारत की रक्षा में बिता देते है।

सबसे पहले मैं कारगील के वीर जवानों को प्रणाम करते हुए, मेरे सुंदर विचार प्रकट करता हूँ।

५१ वे इस प्रजासत्ताक दिन को और १५ अगस्त को उन वीरों की याद पल-पल आती है। जिन वीरोंने अपने देश की स्वतंत्रता के लिए अपनी जान की बाजी लगाकर यह कार्य शुरू किया। इस 'प्रजासत्ताक दिन' को मेरा प्रणाम

आज के इस कलियुग में मानव अपने ही धर्म को कालिमा फाँस रहा है। लोग अपने-अपने में झगडे कर के वे लोग अपनी ही 'भारतभूमी' को लज्जित करते है इस देश में आजही खुनखराबा, झगडे हमेशा होते रहते है। लेकिन अकसर कहा जाता है की,

"जो खुदको नहीं सुधर सके,
तो वे उन लोगों क्या सुधर सकेंगे"।

कारगील में भारतीय जवान अपनी जान की बाजी लगाकर लढ रहे है। 'देश की सेवा' करना अपना कर्तव्य भारतीय जवान मानते है।

उन दिनों में महात्मा गांधी, पं. जवाहरलाल नेहरू, नेताजी सुभाषचंद्र बोस, भगतसिंग, सावरकर, बंधू आदि लोगों ने अपना पल-पल मूल्यवान समय अपनी भारतभूमी की रक्षा के लिए अपना समय बिता दिया। अपनी जान दाँव पे लगाकर उन महापुरूषोंने देश की रक्षा की थी।

भारत को १५ अगस्त १९४७ को स्वतंत्रता मिल गई। उन लोगों ने अपना कर्तव्य को पूरा किया था। १५ अगस्त से लेकर कोई भी शत्रू देश भारत को तीरछी नजरसे नहीं देख सकता था, लेकिन आज मात्र भारत देश के लोगों के आपस में झगडे करते हुए देखकर पाकिस्तान जैसे हराम देश भारत को तीरछी नजर से देख रहे है।

हमारा भारत देश एकात्मता से बाँधा है, बाँधा रहेगा भी। इस देश के वीरों की ताकद को कोई भी डरा नहीं सकेगा, यह इस देश का प्रण है।

कारगील के 'बटालिक क्षेत्र' में हमारे वीर जवान अपने घर, परिवार को त्यागकर अपनी देश

की रक्षा कर रहे है। वे वीर जवान अपना अंतिम समय तक भारत की रक्षा में बिता देते है।

कश्मीर के मुद्दे के बारे में भारत और पाकिस्तान के बीच बडा ही संघर्ष चल रहा है। पाकिस्तान कश्मीर के अपने कब्जे में लेना चाहते है , लेकिन हमारे वीर जवान उन्हें जरा भी आगें नहीं आने देते, और वे जवान कहते है की,

''कदम -कदम बढाए जा,
खुशी के गीत गाए जा,
यह जिंदगी है काम कौम की,
कौम पे तू लुटाए जा ''।

हमारे सब भारतीय जवान कश्मीर में घुसे हुए उन आतंकवादियों को छोडते भी नही। एक दिन वे आतंकवादी कश्मीर घुस गये, लेकिन हमारे जवानोंने उन आतंकवादियों को जीवित नहीं छोडा। उन आतंकवादियों के हर चाल को सफल नहीं होने देते है।

हमारे देश के अफसर भी अपनी तुकडियों को लेकर कश्मीर पर खडे है। हमारे ये अफसर लोग कहते है कि,

" NO, ENTRY ,TO
PAKISTANI ENEMY . "

अनेक वीर अपनी देश की रक्षा करते-करते अपनी साँस गिन गए, लेकिन वे अमर रहे। उनका बलिदान व्यर्थ नहीं हुआ, तो एक देश की रक्षा के लिए बलिदान 'समर्पित ' हुआ।

हमारे देश के नागरिक उन जवानों के परिवार को अच्छा साथ देते है। हमारे देश के जवान अपनी देश की रक्षा 'शहीद' होकर करते है।

हमारे सब भारतीय एकात्मता की भावना से कहते है की,

''जहाँ डाल-डाल पर,
चिडीया करती है बसेरा,
वो भारत देश है मेरा,
वो भारत देश है मेरा,
वो भारत देश है मेरा।

इस कश्मीर को भारत का 'अलंकार' कहा जाता है।

उन शहीद वीरों को मेरा प्रणाम।

" INDIA IS A GREAT COUNTRY."

जय जवान। जय किसान।

■ ■ ■

विचारधाराएँ

जो तोको काँटा बुवै, ताहि बोय तू फूल।
तोहि फूल को फूल है बाको है तिरसूल॥

ऐसी बानी बोलिए, मन का आपा खोय।
औरन को सीतल करै, आपहु सीतल होय॥

कबीर

कनक कनक ते सौ गुणी
मादकता अधिकाय।
अहिं खाते बौराई,
इहिं पाये बौराय॥

बिहारी

सच्ची दोस्ती की पहचान

कु. रूपाली बाबर, बी.ए. २

सच्चे मित्र के भाव अलग होते है। झुठी प्रशंसा करना कोई भी मित्र का धर्म नहीं। वीणा के तारपर अपनी उंगली लगानेपर मधुर स्वर सुनायी देती है, लेकिन सच्चा मित्र के दिल के तार ऐसे नहीं होते। हमारे काँटो के रास्ते से जो बचाता हूँ, हमें योग्य रास्ता दिखाना है, वही मित्र है।

हृदय के रम्य मंदिर में
प्रेम के सुंदर लतापर
भावनाओंके जलाशय से
सिंचन करनेवाला फुल यानी दोस्ती।

आजादी की स्वर्णजयंती मनाने के साथ-साथ देश के सभी नागरिक आज २१ वी सदी के द्वारपर खडे है! और उसे अधिक मजबुत हाने के लिए अच्छी दोस्ती की जरूरत है! दुनिया के सात आँजुबे है। हर एक दोस्ती स्नेह का प्रतीक होती है।

मित्रता भगवान से मानव जाति को मिला हुआ उपहार है। जल के बिना मछली का तैरना कठिण है, उसी तरह दोस्त के बिना मानव जीवन मानो कठिण है। इस जग में हर चीज मिलना आसान है, लेकिन सच्चा दोस्त मिलना मुश्किल है। जो दूसरों के गम को खुद का गम समझता है, जो दूसरों के दुःख और अश्रु को फुल बनाता है। वही सच्चा दोस्त है। लेकिन इस दुनिया में ऐसे मित्र कस्तुरी की तरह दुषप्राप्य है।

मानव के जीवन में दोस्ती होनी चाहिए। मैत्री के बिना मानव के जीवन में कोई मोल नहीं, मानवी शरीर का वो महत्वपूर्ण भाग है। मैत्री किसी के साथ भी हो सकती है। आज के युग मे माता-पिता, भाई -बहण, तरूण-तरूणी के वीच जो रिश्ता है, वही तो मित्रत्व है। उसके सहवास में व्यक्ति दुःख को भूलकर सुखी रहता है। मानव स्वार्थ से दुर रहता है। ऐसेही रिश्ते कि जरूरत जिंदगी में होती है, क्योंकि दूसरों के दुःख को समझनेवाला और खुद को समझनेवाला नया रिश्ता चाहिए। ताकी मन का बोझ हलका हो।

सच्चे मित्र के भाव अलग होते है। झुठी प्रशंसा करना कोई भी मित्र का धर्म नहीं। वीणा के तारपर अपनी उंगली लगानेपर मधुर स्वर सुनायी देती है, लेकिन सच्चा मित्र के दिल के तार ऐसे नहीं होते। हमारे काँटो के रास्ते से जो बचाता हूँ, हमें योग्य रास्ता दिखाना है, वही मित्र है। सच्चा मित्र सुर्य की तरह चमकदार, नदियों की तरह शीतल, फुलों की तरह कोमल, प्रकाश की तरह शुभ्र होते है। कुछ चीजें ऐसी होती है, जो दूसरों को

बतायी नहीं जाती ,कुछ आँसू ऐसे होते है , जो आँखे में नही आते, उसी तरह आदर्श मित्र दुनिया में मिटा नहीं जाते ।

जबसे दुनिया बनी तबसे हर चीज बदली लेकिन दोस्त और उसका प्यार नहीं बदला और न कभी बदलेगा । क्योंकि जहाँ दोस्ती है, वहाँ प्यार है । यह दो नाम इतने अटूट और पवित्र है कि यह कभी नहीं बदल सकते । २१ वी सदगी में मैत्री बनाना आसान नहीं। मैत्री बनाते समय यह समस्या उद्भवती है की कोई अच्छी तरह से दोस्ती का वादा निभाने के बदले दोस्ती के नामपर कलंक पैदा होता है । दोस्ती बनाने के बाद वो हिरे की तरह चमकणी चाहिए, शिसे की तरह तडकणी नहीं चाहिए । इस जिंदगी का सफर बहुत लंबा है । और इस सफर में दोस्त बनाना चाहिए । फिर भी दोस्त का दिल ना मिले तो दोस्ती का हाथ बढाना चाहिए ।

हर व्यक्ति को सही रासता मिलनेपर अपनी मंजिल ढुँढना मुश्किल नहीं । वही रास्ता दिखाता है । अपना पुराना दोस्त, और इस नई मंजिल मे नये रिश्ते नाते बनते है ।

उस समय.....

चाँद बनकर मुस्कुराना चाहिए,
फुल बनकर हँसना चाहिए,
तारे बनकर चमकना चाहए,
लेकिन अपनी दोस्ती को भूलना नहीं चाहिए।

■ ■ ■

विचारधाराएँ

रहिमन अती न कीजिए, गहि रहिए निज कानि ।
सैजन अति फूले तऊ,डार पात की हानि ॥

....

रहिमन पानी राखिए, बिनु पानी सब सून ।
पानी गए ऊबरे, मोती मानुष चून ॥

- रहीम

....

दुर्बल को न सताइयि, जाकी लंबी हाय ।
बिना जीव की स्वाँस के, लोह भस्म है जाय ।

- कबीर

विविध कार्यक्रम

प्रमुख पाहुणे मा. पद्मश्री डॉ. डी. वाय. पाटील यांचे समवेत
मा. अध्यक्ष दिनकररावजी जाधवसो,
मा. नामदेवराव भोईटेसो, मा. प्राचार्य व प्राध्यापक सहकारी

मा. प्राचार्य, मार्गदर्शक प्राध्यापक व शिक्षक दिनात सहभागी झालेले विद्यार्थी शिक्षक

प्रश्नमंजूषा
विचारा तुम्ही......
सांगतो आम्ही......
चतुराई व हजरजबाबीपणाची प्रात्यक्षिके

पल्स पोलीओ मोहीमेस आमचाही थोडा हातभार
मा. आरोग्याधिकारी व प्रा. आर. बी चोपडे, एन.एस.एस. स्वयंसेवकांसह

विविध उपक्रम

भितीपत्रक उद्घाटन हस्ते –
मा. संचालक श्री. बाबासाहेब हिंदुराव पाटी
प्रमुख उपस्थिती – मा. दिनकररावजी जाध

व्यसनमुक्ती पोस्टर प्रदर्शन

होळी व्यसनांची

रांगणा पदभ्रमंती मोहीम
जरा विसावू निसर्गाच्या सानिध्यात

राष्ट्रीय सेवा योजना धामणवाडी शिबीर

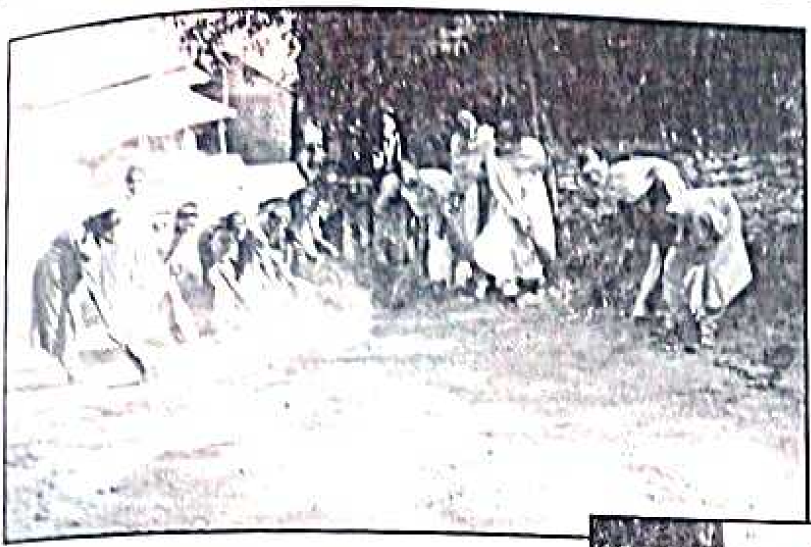

स्वच्छता मोहिमेत आम्हीही मागे नाही

पशु चिकित्सा

गटर खुदाई

दुर्गम डोंगरात रस्ता रुंदीकरण

रस्ता बनविला श्रमदानातून

गुण गौरव समारंभ

सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे उद्घाटन
हस्ते – प्रा. एस. जी. खानापूरे

प्रमुख पाहुणे मा. पद्मश्री डॉ. डी. वाय. पाटील
यांचे स्वागत करताना मा. प्राचार्य पाटील

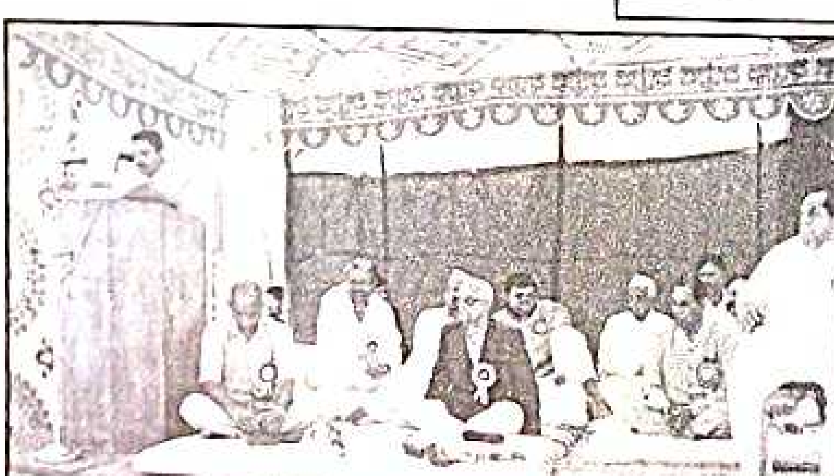

अहवाल वाचन
जिमखाना प्रमुख प्रा. डी. एन. पाटील

प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. डी. वाय. पाटील
मार्गदर्शनपर विचार मांडत असताना

English Section

"Some books are to be tasted

Others to be swallowed,

And

Some few to be chewed and digested"

- Franices Bacon

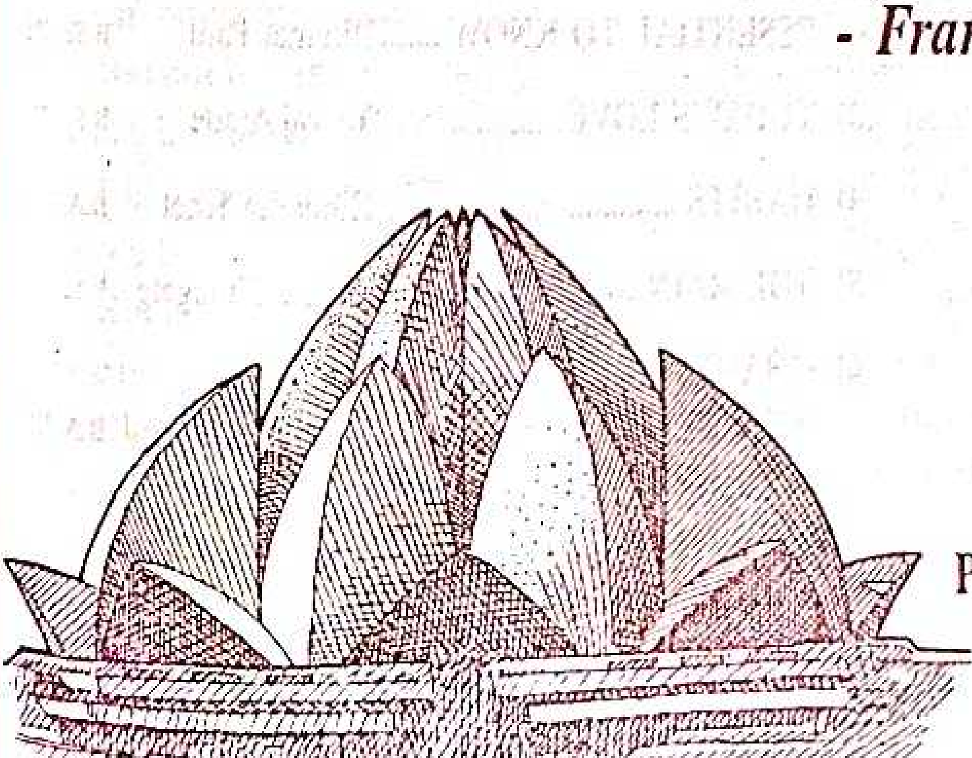

SECTION EDITOR

Prof. Chintamani Jadhav

SPANDAN
Year 2000-2001

INDEX

POETRY SECTION :

1) FRIENDSHIP .... Ajay Palkar B.A. I

2) MONEY .... Rajendra Shinde B.A. II

3) LIFE .... Malutai Kamble B.A. II

4) ONLY FOR YOU .... Shankar Patil B.A. III

5) MOST EXPENSIVE WORDS .... Rekha Kaple B.A. I

6) MIND .... Dhananjay Shete B.A. III

7) LIFE .... Dayanand Patil B.A. I

8) THE FRUIT OF .... Dayanand Khade B.A. I

9) IF .... Ranjeet Patil B.A. I

10) MY FEELINGS .... Yuvraj Patil B.A. III

PROSE SECTION :

1) OPTICAL FIBRE - AHEAD OF ITS TIME .... Sachin Suraywanshi B.Sc. III

2) AIDS : ESSENTIAL TO KNOW .... Himmat Patil B.Sc. III

3) TODAY'S LOVE .... Yuvraj Arade B.Sc. III

4) HABITS .... Hindurao Khot B.A. III

5) THE RAIN .... Ashok Chougale B.Sc. III

6) CHANGING NATURE OF LOVE .... Sharadkumar Patil B.A. III

FRIENDSHIP

In the life of man
there are many realations
but friendship is
the great of all
Friend is God given gift
Friendship is heaven
Friendship is a plant
With love cultivate it smoothly
Friendship is symbol of love
Friendship is symbol of sacrifice
so I like Friendship
And I hope you all Good friendship.

Ajay Palkar, B.A. I

MONEY

Money can buy a book
But not a brain
Money can buy a medicine
But not health
Money can buy an apple
But not an appetite
Money can buy the cosmetics
But not beauty
Money can buy a house flat
But not a home
Money can buy the Luxuries
But not culture
Money can buy a temple
But not the Lord

Rajendra Shinde, B.A. II

LIFE

Life is Funny
When we get money
Life is glad
But we make it sad
Life is like nature
But we think more of future
In life 'God ' is a creater
And Man is an acter
Life is not empty
But it is full of reality.

Malutai Kamble, B.A. II

ONLY FOR YOU

Life without you,
is a college without boys and girls
Life without you,
is the river without water.
Life without you,
is the sun without light.
Life without you,
is cooking food without salt
Life without you,
is a Lover without beloved
Life without you,
is a mother without son.
So, my dear, believe me
my birth on this earth,
Is only for you.

Shankar Patil, B.A. III

MOST EXPENSIVE WORDS

The most bitter word - Loneliness
The most revered word - Mother
The most final word - Death
The most beautiful word - Love
The most cruel word - Revenge
The most peaceful word - Tranquility
The most saddest word - Betrayal
The most warmest word - Friendship
The most oldest word - No
The most comforting word - Faith

Rekha Kaple, B.A . I

MIND

I have a lot in mind.
Which never came on lips.
It was only game of eyes,
You never rewarded me your love.
I dreamt many dreams.
Which never came true.
You remained yourself only,
Never you became mine.
I long for your company,
The world thinks me villian.
But you are my life's idol,
I'll worship you forever.

Dhananjay Shete, B.A. III

LIFE

Life is chemistry,
Condense your friend.
Burn your enimies.
Filter your sorrows.
Evaporate your tears.
and get a pure crystal of Joy.

Dayanand Patil, B.A.I

THE FRUIT OF...

The fruit of silence is....... Prayer.
The fruit of prayer is....... Faith.
The fruit of faith is....... Love.
The fruit of love is....... Service.
The fruit of service is....... Peace.

Dayanand Khade, B.A.I

IF ....

If you want to keep,
Keep your promises.
If you want to cultivate,
Cultivate good manners.
If you want to read,
Read good books.
If you want to write,
Write your mistakes.
If you want to sow
Sow the seeds of love,
If you want to die,
Die for your country.
If you want to kill,
Kill your pride.

Ranjeet Patil, B.A . I

Optical Fibre - Ahead Of Its Time

Sachin Suryawanshi, B.Sc.III

Transmission of messages is one of the most urgent needs of the hour. Optical Fibre is a revolutionary invention which facilitates transmission without any hindrance.....

The Fibres are rustfree and can bear as high temperature as 800 °c.

Scientific inventions are made very rapidly these days in various fields. Fundamental research is done in the field of physics almost every day. These inventions are made with such accelerated rate that a full description of these would fill up thousands of pages everyday. Necessity, no doubt, is the mother of invention. Man's needs are multiplying even at a faster rate still. The net of scientific research is ever widening Transmission of messages in a variety of ways and for a variety of reasons is one of the most urgent needs of the hour. This transmission has to be safe and quick. An impaired telephone can cause huge losses. Optical fibre is a revolutionary invention which facilitates transmission greatly without hindrance. The new optical fibre technology will also reduce drastically the long waiting list of aspiring telephone subscribers.

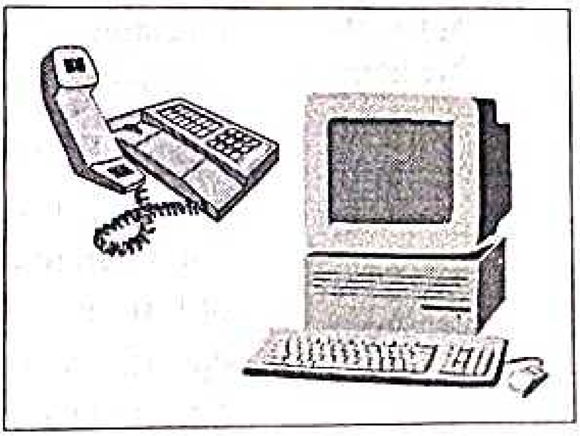

The traditional transmission of telephonic messages is done through the use of copper or other material wires which is extremely expensive not only for laying the cables but for their maintainance as well.The intensity of sound is affected greatly due to distance in this type of transmission and requries the aid of repeating stations. Repairs become difficult without making a number of on line - telephones inoperative adding to the vexation of already harassed subscriber

Due to low production, high production costs and high demand copper is becoming expensive and needs a substitute for all kinds of transmission. Optical fibre saves high capital expenditure and avoids a numberless transmission hardles. The technological revolution lies in the use of microscopic glass capillaries for transmission Many advanced countries

A very important world problem today is the rapidly increasing pressure of population on land and on land resources.

have adopted this new technology and India is not lagging for behind.

With this invention it is quite possible to supply a telephone conncetion immediately on demand. The invention has its own advantages. The material being very light, the cost of laying and transmission can be reduced very drastically. The light signals passing through one fibre do not affect the other even when they are bent at a right angle for the needs of transmission. The fibres are rust free and can bear as high temprature as 800°c.The fibre being electricity resistant is not affected absolutely even when electric transmission lines pass close by. These and many other positive characteristics facilitate a disturbance free transmission through the fibres. The optical fibre helps transmission of even the weakest messages over the farthest distance with the greatest clarity. There is no risk of 'short - circuit ' in the transmission process and all types of repairs can be carried out without disturbing the transmission.

The technology lies in the conversion of original message into digital signals and interchange of visible and invisible light signals which pass at unimaginably high speed through the fibre. The digital signals are again reconverted into sound signals. Most notable benefits of the use of optical fibre as the medium of transmission are :

A) The sound is amplified for more effectively without distortion.

B) Sound signals are converted into light signals travelling at the velocity of 1,86,000 miles per seconds

C) Under the traditional mode of transmission the loss of sound per kilimetre is 1000 decibles where as with the use of optical fibres the loss is reduced to only one decible for the same distance resulting in the most accurate and district transmission of sound over any distance.

D) Only six optical fibres are capable of doing the transmission work of 100 copper wires.

E) The capital costs are reduced considerably as much less number of repeating stations are required to facilitate the transmission.

However, profitability can be achieved through the change over to optical fibre only if a minimum number of 120 channels are in operation. In future operative costs may be reduced through rapid improvement in the technology. No doubt the technology is radically diffrent and is, therfore, applied widely in the transmission of micro signals at lightening speed on board planes and ships, in the use of cable networks,computees and in biochemical engineering. The technology has recently arrived in india and awaits much wider applications.

As science is proceeding ahead, the problems of narrow mindedness and shallow nature have become very grave.

AIDS : Essential to Know

Himmat Patil, B.Sc.III

Acquired Immuno Defficiency Syndrome is the most dangerous disease of the century and regarded as "Modern Plague." Nowadays it has spread all over the world.

AIDS is a sure short sentence of death. So let us know more about it.

Aids is " Acquired Immuno Defficiency Syndrome". It is probably most dangerous disease of the century and regarded as "modern plague" Now a days it has spread all over world. Aids causes for disorder in immuno - regularities. The individual with this disease exhibit immuno supression. i.e. destroying immuno system. They have depress the level of special type of cell called T - cells, which effectively shuts off the immuno response network. When T-cells are absent or below normal level, body becomes unable to fight invading micro organisms. This is termed as, "Immuno difficiency" so in simple way "AIDS is a sure short sentence of death"

Mode of HIV Infection :

AIDS disease has its origin in central Africa. The source of it is green African monkey, which had this virus. The Africans used to eat the flesh and blood of these monkeys. Probably this was root of HIV to human being. HIV gets activated when it reaches a special type of cells termed as " T - lympocyles " in blood stream.

Studies have shown that HIV is not transmitted through air, water, food etc. & also it is not transmitted by touching, kissing, facial matter or by living with AIDS patient or sharing of clothes, foods, drinks and mainly this disease in not transmitted by mosquito - bite.

CAUSES :

1) Intravenous Drug Injection : This has high risk of contracting this disease through contaminated needle and syringes.

2) Blood Transfusions : Transfusion of infected blood or blood products is an effective root of virus transmission.

3) Mother to Baby : The other roule is from mother to child during delivery or

No product stays on top unless its company keeps improving it, and we have to keep innovating.

by breast feeding.

4) **Sexual Contacts :** Any unprotected sexual behaviour with infected person is invitation to AIDS.

5) **Other Routes :** The virus may be transmitted through wound cuts, through organ donation include semen, arned, bone - marrow, kidney etc.

PREVENTIVE MEASURES :

1) One should avoid unprotected sexual contact with infected person. Avoid also sexual contact with unknown partner.

2) The injection and syrings are not to be used again because they have more risk.

3) All tissues and organs must be checked before transplantation.

4) Testing all blood donaters should eliminate possibility of infection.

5) Avoid tooth brushes, razors that could become contaminated by blood infected person.

6) The infected person must use condome.

7) Finally, education and prevention are the features to avoid AIDS.

So my friends, please read it carefully and tell it everybody because it is our duty to warn the people about this dangerous and cruel disease AIDS.

■ ■ ■

JOKE

The five rules of socialism.
Don't think.
If you do think, don't speak.
If you think & speak, don't write.
If you think, speak & write; don't sigh.
If you think, speak, write & sigh,
Don't be surprised.

....

A son at college wanted more money. He telegrammed his father," No mon. No Fun. Your son."
The Father replied, " How sad, Too bad, Your Dad."

T. S. Toundakar, B.A. III

PERSONALITY

P - Punctuality
E - Eloquence
R - Rationality
S - Sinicirity
O - Obedience
N - Nobility of mind
A - Activeness
L - Learning
I - Intellectual
T - Trustworthy
Y - A person who has above all traits of personality never Yields before anyone.

Miss. Sushma Patil, B.A. I

It is important to acknowledge the mistakes and to make sure you draw the right lessons from them.

Today's 'LOVE'

Himmat Patil, B.Sc.III

"Everyone should love somebody once in a life." But when love crosses the boundary of limits, it is not love. But it is sexual attraction and then that is converted into violence.

Love is the only single word which gives happiness to human life. Everybody is hungry for love. What is spirit of this word ' love ' ? It is sixth sense of our body.

But today's concept of love is totally changed. Because our young or teenagers use this word as a fashion. When we read in a newspaper that 35,000 young girls are crazy to marry the new Bollywood star Hritik Roshan. It is sad thing for our India that the thoughts and violence of Europian counteies now are spreading in our society very rapidly.

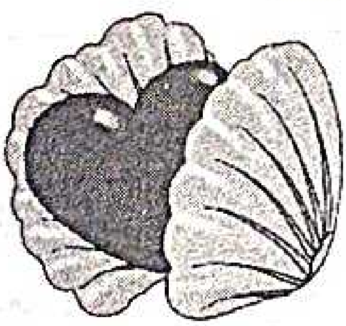

I agree that 'Everyone should love somebody once in a life.' But when love crosses the boundary of limit, it is not love. But it is sexual attraction only and then that is converted into violence. One sided love is now a big problem.

Our youngsters use this word 'Love' only for their a love on a particular girl. Why they forget that love has many faces. ie. love of their parents for them, love of their brothers and sisters for them, and love of hot soil and rain water, and the most important love is love of freedom - fighters, those who gave the drop and drop of their blood for our India's freedom, and I think that is the real love.

For love only, killing someone is very easy but for love dying for somebody is very difficult. So my dear friends, in our studentship period we must be worried of our future only. Education is the weapon for us to make our personality very famous. Because every man is recognized only by his educaion and behaviour. When you have your personality the door of love is open for you automatically. You will become very happy on this path of love without any obstacles.

■ ■ ■

One of the benesits the commication revolution will bring to all of us in more control over our schedules.

HABITS

Handurao Khot, B.A. III

Escapism by means of alchohol and drugs does not solve problems of reality as a pigeon doesn't get safety by closing its eyes when it sees a cat advancing towards it.

In the world as it is today man acts more according to his second nature. That is his acquired habits than according to his original nature. He desires to be free from some of his babits. But the voice of his original nature, which has its footing in cleanliness becomes feeble. The will - power to act against the harmful becomes weak and the path to go away from these habits is not known to him.

Let us discuss about the habit of smoking and habit of drinking alcohol or drugs. Why does one take in these things? If we go in to the causes we will find that mental depression is one of the causes. In order to forget for a while one's losses, failuers and difficulties, one takes drugs or to smoking for one thinks that one finds in the smoke an excuse of one's strong dislike and soundness. Lack of love on the part of one's relatives or close friends or any others is cause of man's uneasy mind. His mental or physical wariness, his mood of fruslration or the feeling of loneliness also are the facts or that take him to these habits.

Man understands clearly that by taking to these habits he is not only going in for, life - long slavery to these habits but also that these would cut short his life by weakening, his nervous system affecting his lungs, cause him diseases like bronchites, cancer etc.

Smoking is very unpleasing and unattractive. Please quit this habit now. Not only you are killing yourself but also the smoke from your cigaretes is killing the loving people around you.

One should also know that man's

When one smart person comes into a company, pretty soon another does, because talented people like to work with each other.

pleasure, infact, depends not upon the objects he takes in but on his mental tastes. Escapism by means of alcholol and drugs does not solve problems of reality as a pigeon doesn't get safety by closing its eyes when it sees a cat advancing towards it. And the drive to take drugs or to smoke is like being carried away by a witch. One should consider these drugs and drinks as not only useless but also certainly harmful things.

In conclusion, we can say that good habits are necessary for life. But we should avoid the useless and harmful habits.

■ ■ ■

MY FEELINGS

My wishes to you
A bright future
Now we are here, but not then
I am in my house and you are in yours
Still I miss you upto my death
Will you miss me I don't know ?
Always I have a question
What should I call this heart's position ?
You are a beauty and peace of mind
How should I tell your naughty mind
You, a doughter of fairy, came in my life
And really I became mad
Under influence of your love.

Yuvaraj Patil, B.A. III

PRINCIPAL

P - Perfect
R - Regular
I - Intelligent
N - Noble
C - Cheerful
I - Ideal
P - Punctual
A - Active
L - Lovable

Miss. Sushma Patil, *B.A. I*

TEACHER

T - Talented
E - Eager
A - Active
C - Calm
H - Honest
E - Eminant
R - Respectful

Miss. Sushma patil, *B.A . I*

Internet provides us fast and inexpensive communication.

The Rain

Ashok Chougle, B.Sc.III

This is the rain of tears. Yes, Tears !

Tears of Biharians, Kashmiris and Panjabians. The people of these states and of all India are crying very silently.

After reading the title you may think what type of story it is. Is it the rain of first love? or the rain of any type which falls from the sky and make us happy?

But don't think like that because this rain is of different type.

This is the rain of tears. Yes, tears! Tears of the Biharions, Kashmiris people and Panjabians . In these three states different types of problems are hanging on their heads.

In Bihar many people are killed day by day for their 'cast nature'. In Bihar Ranveer Sena is making innocent people victims of them. Many more groups are there like Ranveer Sena which make abattoir to the Bihar. They want the ownerships on the lands of many other people.

If our goverment is unable to solve this problem peacefully then how we can say that India is a peaceful country. In Bihar till there are such villages and towns which show how much India has backward. Long ago it is said that Bihar is one of the beautiful parts of India. This city had a lot of peace and happiness. Regarding that stage of the Bihar, Bihar must be a state with happiness and peace

Tools are mediators, and much of human progress has come about because someone invented a better and more powerful tool.

at that time. But now the picture is different.

When we think of Bihar deeply and carefully can we say India is a forwarding country ?

Kashmir, on which I don't have any need to write on it. Because you know very well what it is ?

In last year the ' Kargil ' become more popular. But when? When it became more popular? When the Indian solidors take on the Kargil, then ? But why it could not become popular when the terrorists take on the 'Kargil' ? That means something is happening behind the screen.

But that battle creates another problem, that is the people who have gon away from their homes at boundry sites and can't get homes inside the country. Such people have not yet got the homes parmnantly for living.

If our goverment is not able to give them home then how we can say the India is top most country ?

In Panjab there is very serious and much different type a problem. In previous year the Panjab's farmers took hard work and due to good environment there is a lot of yeild of wheat. Yow know very well that panjab is also known as grannary of wheat. But goverment? Because the Indian government is unable to buy it. Due to this the Panjab farmers committed suicides. Many farmers sold their tracters which is the base of their fields. They sold every thing for living only.

If our goverment is not able to protect their lives, then how we can say the India is a leading country?

Only three states are discussed in short in above few paragraphs which show picture of India. But there are so many other states in India which are suffering from various problems. The people of these states and of all India are crying very silently and the tears are falling just like the rain.

The tears of such people are showering in front of us like rain. Then how can we think of the rain of love and any other type of rain.

■ ■ ■

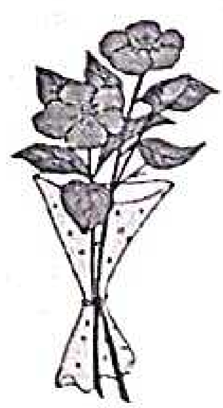

New machine finds a place in our everyday lives because if not only offers convenience and saves labor, but it also inspires us to new creative heights.

CHANGING NATURE OF LOVE

Sharadkumar Patil, B.A. III

But today we talk of the meaning of Love. It is love affair between youth and beauty or Lover & beloved. Today curruption has spread everywere. All world has become greedy. Faithful friends are rare. Then how Love will remain true.

God has given us four virtues. They are Mercy, Pity, Peace and Love. Mercy dwells in a human face. Love and pity dwells in a human heart as well as human mind. Peace dwells in a human dress and human activity. If man is a puppet in the hands of God then man is a child of God. God consists of these four virtues as well as man. If we are in any trouble we are pray God it means indirectly we are praying to Man. Love is such type of treasure which doesn't end by distributing. But it increases by distributing. Lord Christ says, 'Love all.' In his opinion we should to Love all type of people. They may be belonging to any religion caste or creed or colour. They may be black Negroes or white British. God always live in a Mankind. So we must Love man.

But today we talk of the meaning of Love. It is love affair between youth and beauty or Lover & beloved. Today curruption has spread everywere. All world has become greedy. Faithful friends are rare. Then how Love will remain true. Modern love is depends upon rosy lips and cheeks. Fresh flowers or roses give pleasure to mind and heart only for some time and soon they fade. Likewise today's Love is time binded Love. It vanishes in the course of time.

According to Shakespeares opinion, 'True Love remains forever. Time can't capture to the true Love. True Love is unshaken.' True Love never changes when it gets chance of alternation. Time's crual hand never touches, distroyes the True Love. But it remains constant untill the end of the world. True Love is like the pole star. It remains constant in the sky. Pole star guides ships to the right direction. Similarly True Love guides lovers when they lose their way of life. True - Love never sees cast or outword appreance beauty, wealth and riches. But it touches deep to the heart of man. True Love never bend before anybody in any condition. Money, wealth can't affect on True - Love. The True Love is combination of two true minds.

So I think modern lovers should keep in mind the noble meaning of Love. And remain faithful in their love relationships.

Day by day, the machine will become part of humanity.

सन २०००-२००१ चा
वार्षिक अहवाल

गुणगौरव समारंभ

बिद्री आणि बिद्री परिसरातील सामान्य शेतकऱ्याच्या सर्वांगिण विकासासाठी कटीबध्द असलेल्या श्री. दूधगंगा - वेदगंगा सह. साखर कारखान्याच्या प्रयत्नाने व तत्कालीन अध्यक्ष मा. दिनकररावजी जाधव यांच्या प्रेरणेने श्री. दूधसाखर शिक्षण प्रसारक मंडळाद्वारे या महाविद्यालयाची स्थापना सन १९९० मध्ये करणेत आली. महाविद्यालयामध्ये कला विभागाबरोबर या परिसरात उपलब्ध नसलेला शास्त्र विभागही सुरू करणेत आलेला आहे.

आज महाविद्यालयामध्ये ७७० विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. त्यापैकी कला विभागामध्ये ५७१ तर शास्त्र विभागाकडे १९९ विद्यार्थी पदवी शिक्षण घेत आहेत.

प्रत्येक वर्षीप्रमाणे गेल्या विद्यापीठ परीक्षांमध्ये निकालांमध्ये सुधारणा व्हावी व विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता सुधारावी यासाठी Unit Tests, सेमिनार, सहामाही परीक्षा, पूर्व परीक्षा, व्याख्याने , मुलाखाती इ.उपक्रम राबविले जातात. यास विद्यार्थ्यांचा उत्तम प्रतिसाद मिळतो.

याशिवाय विद्यार्थ्यांना वेगवेगळया विषयांची माहीती मिळावी म्हणून महाविद्यालयामध्ये वेगवेगळया समित्या कार्यरत असतात.

पालक, विद्यार्थी , शिक्षक व उच्च शिक्षण या मुलभूत प्रश्नावर प्राचार्य कमलाकर दिक्षीत यांचे व्याख्यान झाले. दि. २६ जुलै रोजी महाविद्यालयाकडे शाहू जयंती साजरी करणेत आली. प्रमुख वक्ते प्रा. चंद्रकांत पारगावकर यांनी शाहू महाराजांचे जीवन व कार्य विषद केले. तसेच विद्यार्थ्यांना व्यासपीठ उपलब्ध व्हावे म्हणून दि. ०५ सप्टें. रोजी शिक्षक दिन साजरा करणेत आला. प्रा. मोहन पाटील, साहित्यिक, यानी १४ ऑगस्ट रोजी साहित्य निर्मीती प्रक्रिया आणि आस्वाद या विषयांवर व्याख्यान दिले. प्रतिवर्षीप्रमाणे याही वर्षी गांधी सप्ताह साजरा करणेत आला. दि. ४,५,व ६ ऑक्टो. रोजी डॉ. श्रीकृष्ण देशमुख यांचे कर्म, उपासना, पाप- पुण्य व पून:र्जन्म या विषयांवर व्याख्यानमाला झाली. विद्यार्थ्यांना व्यसनांचे दुष्परिणाम माहीत व्हावेत या हेतूने श्री.तानाजी कुरळे यांचे व्याख्यान झाले. तसेच व्यसनमुक्ती प्रचार फेरी काढून तंबाखु, गुटखा,सिगारेट, इ. ची होळी करणेत आली. एड्स या महाभयानक रोगाची माहिती मुलांना व्हावी म्हणून प्रा. पांडुरंग सारंग यांचे व्याख्यान घेणेत आले. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांचे आव्हान पेलता यावे म्हणून महाविद्यालयामध्ये स्पर्धा परीक्षा विभाग कार्यरत आहे. स्पर्धा परीक्षांचे स्वरूप आणि अभ्यास कसा करावा याविषयी त्या क्षेत्रामधील तज्ञ श्री. नितीन पाटील (मांगोलीकर) व प्रा. विलास रणभुसे यांची व्याख्याने झाली. विद्यार्थ्यांना

निसर्गाच्या सानिध्यामध्ये जायची संधी उपलब्ध व्हावी म्हणून गारगोटी ते रांगणा अशी पदभ्रमंती मोहीम राबविणेत आली. चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये आमचे विद्यार्थी श्री.संताजी पाटील व रणजीत गुरव यानी अनेक जिल्हास्तरीय व राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धामध्ये पारितोषीके पटकाविली. सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने प्रथम सत्रांमध्ये एक सांस्कृतिक कार्यक्रम घेणेत आला. तसेच युवक महोत्सव व इतर सांस्कृतिक स्पर्धामध्ये आमच्या विद्यार्थ्यांनी यशस्वी सहभाग घेतला. सांगली येथे झालेल्या युवक व्यक्तीमत्व शिबीरामध्ये चार विद्यार्थी सहभागी झाले. मुलांची उपस्थिती वाढावी म्हणून पालकांशी प्रत्यक्ष संपर्क साधणेत आला. भित्तीपत्रक समितीच्या वतीने वेळोवेळी अंक प्रसिध्द करणेत आले. स्वातंत्र्य दिनाचे औचीत्य साधून अनाथ आश्रमातील मुलांसाठी मदत गोळा केली. व्यावसायिक अभ्यासक्रम विभागाच्या वतीने चालूवर्षी विद्यार्थ्यांनी व परिसरामधील महिलांसाठी 'होम सायन्स ' हा अभ्यासक्रम सुरू करणेत आला. बारावीनंतर मेडीकल Enterance साठी बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी होमी भाभा सेंटर मुंबई, यांचेमार्फत National standard and exam in physic chemistry & biology या परीक्षेचे केंद्र आपल्या महाविद्यालयात यावर्षी प्रथमच सुरू करणेत आले. तसेच याच केंद्रामार्फत पदवीधर विद्यार्थ्यांसाठी National standard examination in physics ही परिक्षा घेणेत येते. तसेच मराठी विज्ञान परिषदेची स्थापनासाठी महाविद्यालयात करण्यात येत आहे.

या सर्वा यशासाठी संस्था अध्यक्ष मा. दिनकररावजी जाधव, उपाध्यक्ष मा. विजयसिंहजी मोरे, सचिव मा. के. डी. गोसावी व संचालक मं[illegible] तसेच माजी आमदार मा. नामदेवरावजी भो[illegible] मा. प्राचार्य एस् .के. पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभ[illegible]

...... प्रा. डी. एन. पाटील जिमखाना प्रमुख

सांस्कृतिक विभाग

सांस्कृतिक विभागाचे वतीने याव[र्षी] पुढील उपक्रम घेतले.

१) १५ ऑगस्ट २००० रोजी १) ध्वजगीत व राष्ट्रगीत सादर २) आश्रमशाळेसाठी मद[त] गोळा केली.

२) ११ ऑक्टो. २००० रोजी गारगोटी ये[थे] झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ यु[वा] महोत्सावासाठी १) मूकनाटय २) समूहगी[त] इ. स्पर्धेत सहभाग.

३) २३।९।२००० रोजी महाविद्यालयात साध्या पध्दतीने विविध गुणदर्शन कार्यक्रम सादर ४) २५।१२।२००० रोजी इचलकरंजी येथील मनोरंजन मंडळाच्यावतीने घेतलेल्या अंताक्षरी हिंदी स्पर्धेत गीत गायन स्पर्धेत सहभाग.

५) २६ जाने. २००१ रोजी १) ध्वजगीत व राष्ट्रगीत सादर २) महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी/विद्यार्थिनींचे हस्तकला वस्तूप्रदर्शन येणेप्रमाणे उपक्रम घेतले.

या कार्याला प्राचार्य एस्.के.पाटील यांचे मार्गदर्शन व प्रोत्साहन लाभले. सर्वच प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. ए. जे. वारके
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

परीक्षा विभाग

सन २००० - २००१ मध्ये माझ्या कमिटीचे कामकाज पुढीलप्रमाणे आहे.

विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता वाढीसाठी महाविद्यालयाअंतर्गत कला विभागाची पूर्व ५० गुणांची सहामाही परीक्षा व १०० गुणांची पूर्व परीक्षा घेण्यात आली.सदर परीक्षेसाठी कमिटी सदस्य प्रा. साळोखे एस.अे. प्रा. माने अे.बी. यांचे सहकार्य मिळाले.

प्रथम सत्रास घेण्यात आलेली सहामाही परीक्षेसाठी प्रा. वारके अे.जे. व प्रा. दिघे डी.जी. प्रश्नपत्रिका तयार करण्यासाठी विशेष सहकार्य लाभले. पूर्व परिक्षेसाठी सर्व विषय शिक्षकांनी प्रश्नपत्रिका तयार करून दिल्यामुळे परीक्षा वेळेत व यशस्वी पार पाडल्या. वर्षभरात घेतलेल्या दोन परीक्षांमुळे विद्यार्थ्यांना लिखानाचा भरपूर सराव मिळाला. याचा फायदा विद्यार्थ्यांना मुख्य परीक्षेला होईल असा विश्वास आहे. त्याचबरोबर प्राचार्य व सर्व प्रशासकीय कर्मचाऱ्यांच्या सहकार्यामुळेच परीक्षा यशस्वी संपन्न झाल्या.

डॉ. देसाई एस.बी.
परीक्षा विभाग (कला)

डिबेटींग कमिटी अहवाल

सन २००० - २००१ या शैक्षणिक वर्षात, महाविद्यालयाचे डिबेटिंग कमिटी प्रमुख म्हणून काम पाहत असताना, कमिटीमार्फत खालील कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

१) बी.एस.सी. भाग - १ स्वागत समारंभ
२) महाविद्यालय अंतर्गत वक्तृत्व स्पर्धा

निकाल -
प्रथम क्र. - संताजी महादेव पाटील (B.Sc.I)
द्वितीय क्र.- अजीत दशरथ पाटील (B.Sc.I)
तृतीय क्र. - रणजीत पाटील (B.A.I)

३) काही निवडक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करून, बाहेर गावी आयोजित - वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये भाग घेण्यास पाठविण्यात आले होते, त्यांनी संपादन केलेले यश खालीलप्रमाणे -

१) संताजी महादेव पाटील (B.Sc.I)
शिरगुप्पी (प्रथम), मुरगुड (उत्तेजनार्थ) ,सांगली (चतुर्थ)घालवाड (तृतीय),परनाळ (प्रथम),नाशिक (उत्तेजनार्थ) कौठाळी (उत्तेजनार्थ) सांगली (तृतीय) वस्तवडे (द्वितीय) धामोड (प्रथम), युवक महोत्सव (द्वितीय),देवचंद कॉलेज (द्वितीय) शिवडाळ (द्वितीय), नांदणी (तृतीय).

२) रणजित पांडुरंग गुरव (B.Sc.II)
घाळी कॉलेज गडहिंग्लज (द्वितीय) वेळगुंदी (तृतीय)

३) प्रशांत पांडुरंग कांबळे (B.A.I)
गोकुळ शिरगांव

सदर कार्यक्रम आयोजित करण्यास मा. प्राचार्यसो व प्रा. माने ए.आर. यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. खानापुरे एस.जी.
डिबेटींग कमिटी प्रमुख

पदभ्रमंती अहवाल

कमिटीतर्फे दि. १५ व १६ डिसेंबर २००० रोजी पाटगाव ते रांगणा या मार्गावर दोन दिवसाची पदभ्रमंती मोहीम आयोजित केली होती. सदर पदभ्रमंतीमध्ये एकुण ३० विद्यार्थी - प्राध्यापक सहभागी झाले होते. सदर मोहिमेस प्रा. एस.के. सावंत यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. डी.जी. दिघे
निमंत्रक - सहल व पदभ्रमंती समिती

हजेरी विभाग

सन २००० - २००१ या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी नियमित हजर राहण्यासाठी विषयवार विद्यार्थी संस्थेची विभागणी करून विषय प्राध्यापकांना नियमित हजेरी घेण्यास सूचित केले. तसेच नियमित गैरहजर असणाऱ्या विद्यार्थ्यांची यादी विषय प्राध्यापकांकडून घेऊन बी.ए. भाग. १,२,३ या वर्गातील विद्यार्थ्यांना पत्र पाठविले त्यामुळे विद्यार्थ्यांची उपस्थिती लक्षणीयरित्या सुधारली. याचा फायदा त्यांना निश्चित होईल असे वाटते. हजेरी विभागात काम करताना समिती सदस्य डॉ. एस.बी.देसाई, कला विभागामधील प्राध्यापक व प्रशासकीय वर्ग यांचे बहुमूल्य सहकार्य लाभले.

प्रा. ए.बी. माने
हजेरी विभाग प्रमुख

स्टाफ सेक्रेटरी अहवाल

शैक्षणिक वर्ष सन १९९९ ते २००१ प दोन वर्षाच्या कालावधीत विज्ञान शाखेकडील स्टाफ सेक्रेटरी म्हणून काम पाहत असतांना मी प्राध्यापकांचे विद्यार्थ्यांचे व कॉलेजशी संबंधित आर्थिक व इतर प्रश्न सोडविण्याचे प्रयत्न केले.

सदर कालावधीत मला मा प्राचार्यसो, प्राध्यापक व विद्यार्थी या सर्वांचे सहकार्य लाभले. मला सलग दोन वर्षे स्टाफ सेक्रेटरी म्हणून एक मतांने निवडून दिल्याबद्दल सर्वांचे आभार.

प्रा. खानापुरे एस.जी.
स्टाफ सेक्रेटरी (विज्ञान)

राष्ट्रीय सेवा योजना

सन २०००-२००१ हे राष्ट्रीय सेवा योजनचे नवे वर्ष म्हणून मानायला हरकत नाही. या वर्षामध्ये नियमित कार्यक्रमामध्ये महाविद्यालयाच्या आवारात वृक्षारोपनासाठी खड्डे खुदाई, रस्ता रूंदीकरण एड्स जगजागृती, रक्तदान शिबिर, जागतिक महिला दिन साजरे केले त्याचप्रमाणे महाविद्यालयाने घेतलेले दत्तक खेडे धामणवाडी ता. राधानगरी येथे नियमित कार्यक्रमातून ग्रामसफाई गटार खुदाई व स्वच्छता, व्यासपीठ स्थापना, रस्ता दुरूस्तीकरण, देवालय आवार स्वच्छता इ. उपक्रम राबविले. विशेषतः महिलांच्या आरोग्याविषयी एन.एस.एस. स्वयंसेविकांनी विशेष श्रम घेऊन त्यांच्यासाठी आरोग्यअधिकाऱ्यांचे वेळोवेळी सल्लास्वरूपी भेटीचे आयोजन केले. गावामध्ये महिलांच्या

साक्षरतेचा सर्वे केला. त्याचबरोबर जनसंख्या सर्वे, पुरूष साक्षरतेचा सर्वे, आर्थिक परिस्थितीचा सर्वे ही काळजीपूर्वक केला. या व्यतिरिक्त पर्यावरण, व्यसनमुक्ती, एड्स, महिला आरक्षण या विषयांवर १५ ऑगस्ट रोजी रांगोळी स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा,निबंध स्पर्धा आयोजित केल्या. विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा कालावधी १०-१-२००१ ते १९-१-२००१ असा होता. या शिबिरात धामणवाडी पैकी हणबरवाडी व अवचितवाडी या ठिकाणी ८० शिबिरार्थींच्या युनिटने रस्ता दुरूस्ती, रस्ता रूंदीकरण, ग्रामसफाई, गटार खुदाई, व्यासपीठ उभारणे, प्रशासन फरशी बसविणे असे विविध उपक्रम राबवून जवळ जवळ ६०,००० रू काम श्रमदानातून केले जिल्हा परिषद शाळेसाठी फरशी बसविण्यासाठी शिबिरार्थींनी मदत फेरी काढून मदत गोळा केली यासाठी एड्स या विषयावरील पथनाटय गावोगावी सादर करून त्यातूनही मदतनिधी उभा केला. या संपूर्ण कामामध्ये कमिटी सदस्य प्रा. एस. एस. पाटील, प्रा. एन. डी. पाटील, प्रा.डी.डी. कोमेजवार, प्रा.एच.डी.धायगुडे यांचे सहकार्य मिळाले. त्याचप्रमाणे प्राचार्यांचेही वेळोवेळी मार्गदर्शन लाभले. या सर्व समितीच्या कार्यक्रमाची प्रेरणा मा.चेअरमन, दूधवे.सह.सा.का. लि. व इतर संचालक मंडळ यांचेकडून मिळाली.

प्रकल्पाधिकारी,
प्रा. वाय. एस. पाटील प्रा. आर. बी. चोपडे

स्पर्धा परीक्षा समिती

सन २००० - २००१ या शैक्षणिक वर्षात स्पर्धा परीक्षा समितीने केलेल्या कामकाजाचा अहवाल खालीलप्रमाणे आहे.

ग्रामीण भागातील आमच्या महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांची ओळख करून देणे, त्यांना विविध परीक्षांना बसण्यास प्रेरीत करणे, त्या परीक्षांची पूर्वतयारी करून घेऊन सकारात्मक मानसिकता तयार करणे हे हेतू समोर ठेवून आमची समिती वर्षभर सातत्याने कार्यरत राहिली त्यासाठी समितीने विविध प्रकारचे भरीव प्रयत्न केलेले आहेत.

१) नियमित व्याख्यानांचे आयोजन : या व्याख्यानाद्वारे विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांची ओळख, त्यांचा अभ्यासक्रम, वेळेचे नियोजन, दैनंदिन घडामोडीचे सामान्य ज्ञान कसे प्राप्त करावे, काही विषयांवरील स्पर्धात्मक प्रश्न यांची सखोल माहिती देण्यात आली. त्यासाठी प्रा.ए.आर.माने,प्रा.डी.एन.पाटील,प्रा.ए.जे.वारके व प्रा.सी.वाय.जाधव यांनी व्याख्याने दिली.

२)विविध स्तरावरील सामान्य ज्ञान स्पर्धात सहभाग -

I) कोवाड महाविद्यालय, कोवाड यांनी आयोजित दि. १५ सप्टें. २००० रोजी केलेल्या जिल्हास्तरीय क्विझ स्पर्धेत सहभाग.

II) जिल्हास्तरीय युवक महोत्सव गारगोटी येथेही आमचा विद्यार्थी संघ सहभागी झाला.

III) अरूण नरके फौडेंशन, कोल्हापूर यांनी आयोजित केलेल्या वैयक्तिक व सांघिक स्पर्धेत

सहभागी दि. १२ नोव्हें. २०००

३) विद्यार्थी समता मंडळ, कल्याण, जि. ठाणे यांनी आयोजित केलेल्या सामान्य ज्ञान सराव चाचणी परीक्षेचे दि. १५ ऑक्टो. २००० रोजी आयोजन केले. या परीक्षेस 'अ' गटातून '७१' तर 'ब' गटातून '७२' विद्यार्थी बसले त्यापैकी ५१ विद्यार्थी पास झाले त्यांना समता मंडळाने प्रमाणपत्रे दिली.

४) तज्ञ व्यक्तींची मार्गदर्शनपर व्याख्याने -

यामध्ये प्रथम सत्रात दि. २६ ऑगस्ट २००० रोजी कोल्हापूर येथील यशस्वी स्टडी सर्कलचे संचालक श्री. नितीन पाटील मांगोलीकर यांचे व्याख्यान आयोजित केले. त्यावेळी सर्कलच्या काही विद्यार्थी -विद्याथीनींनी आपली मानसिकता व पूर्वतयारी बाबत अनुभव कथन केले. त्यामुळे आमच्या विद्यार्थ्यांना प्रेरणा मिळाली.

त्याचबरोबर द्वितीय सत्रात नवसहस्त्रकाचे स्वागत करताना व सरत्या वर्षाला निरोप देताना मराठी विद्यार्थ्यांचा मानसिकतेला मार्गदर्शनासाठी दि. ३० डिसेंबर २००० रोजी प्रा. विलास रणसुभे, राज्यशास्त्र विभागप्रमुख, न्यू कॉलेज, कोल्हापूर यांचे समयोचित व्याख्यान झाले.

५) लेखी व तोंडी चाचणी -

I) दि. १५ ऑगस्ट २००० रोजी लेखी सामान्य ज्ञान चाचणीचे आयोजन.

II) वार्षिक गुणगौरव समारंभावेळी 'स्टेज क्विझ 'चे आयोजन केले. यासाठी प्रा.एस.ए.साळोखे व प्रा. ए. आर. माने यांनी सहकार्य केले.

६) पुस्तके व मासिकांची उपलब्धता -

यावर्षी विद्यार्थी विकास निधीतून मंजूर झालेल्या रू. १०,००० ची MPSC, UPSC Banking व इतर अनेक परीक्षांच्या तयारीसाठी उपयुक्त असलेली जवळपास १५० नवीन विविध पुस्तके उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहेत.

समितीच्या नियमित कामकाजासाठी वेळोवेळी मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन व प्रा. ए. आर. माने व प्रा. एम. व्ही.टाकळे यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. चिंतामणी जाधव
स्पर्धा परीक्षा समिती

वाङ्:मय मंडळ

सन २०००/२००१ या शैक्षणिक वर्षात वाङ्:मय मंडळाचे उपक्रम खालीलप्रमाणे राबविले आहेत.

१) वाङ्:मय मंडळाचे उद्‌घाटन सुप्रसिध्द ग्रामीण साहित्यिक प्रा. मोहन पाटील यांच्या हस्ते झाले. यावेळी साहित्य : निर्मिती प्रक्रिया आणि आस्वाद या विषयावर प्रा. मोहन पाटील यांचे व्याख्यान व मार्गदर्शन झाले. दि. १८।८।२००० २) दि. ४,५,६ ऑक्टोंबर २००० रोजी डॉ. देशमुख मुरगुड यांची अनुक्रमे कर्म,उपासना व पाप-पुण्य आणि पूनर्जन्म या विषयावर 'ज्ञानसंपन्न' व्याख्यानमाला घेतली.

वाङ्:मय मंडळात काम करतेवेळी मा. प्राचार्य यांचे मार्गदर्शन आणि प्रा. डी.जी.दिघे व इतर सर्व प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले. त्याबद्दल आभार.

प्रा. एस्. डी. पाटील
निमंत्रक - वाङमय मंडळ

प्रसिध्दी विभाग

सन २०००।२००१ या शैक्षणिक वर्षात प्रसिध्दी विभागामार्फत महाविद्यालयातील विविध उपक्रमांनी प्रसिध्दी देण्यात आली. वाड्:मय उद्‌घाटन, शाहू जयंती डॉ. देशमुखांचे ज्ञानसत्र, राष्ट्रीय सेवा योजना सप्ताह, व्यसनमुक्ती जनजागृती प्रभातफेरी, शिवाजी विद्यापीठातंर्गत आंतरविभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धा, पात्र प्राथमिक मुख्याध्यापकांची एक दिवसाची कार्यशाळा, राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत श्रमसंस्कार शिबीर इत्यादी उपक्रमांना वर्तमान पत्रातून प्रसिध्दी देण्यात आली. या कामी दै. 'केसरी' व 'महासत्ताचे' मा. भैरवनाथ डवरी, दै. 'सकाळ'चे मा. टी. एम्. सरदेसाई, दै. 'पुढारी' चे मा. एकनाथ पाटील यांनी विशेष सहकार्य केले.तसेच मा. प्राचार्य प्रशासकीय कर्मचारी व प्रशासकीय मित्रांचे सहकार्य लाभले. त्याबद्दल सर्वांचे मन:पूर्वक आभार.

प्रा. एस्. डी. पाटील
निमंत्रक - प्रसिध्दी विभाग

ग्रंथालय

मानवाच्या व्यक्तीमत्वाचा सर्वांगीण विकास सुसंस्कृतपणा जीवनाकडे पहाण्याची संस्कारक्षमता, तसेच नितीमूल्य जोपासण्यासाठी मानवी मनाचे जडण घडण व्हावे लागते व त्यासाठी चांगल्या ग्रंथाचे वाचन मनन व चिंतन करणे एकमेव साधन आहे. उत्कृष्ठ ग्रंथाच्या अभ्यासाने संस्कारक्षम विद्यार्थी घडवला जातो.

विद्यार्थी संस्कारक्षम होण्यासाठीच महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयात विविध मासिके पुस्तके, संदर्भ ग्रंथ, कथा-कादंबऱ्या,नाटके, धार्मिक ग्रंथ, अशा बौध्दीक स्वरूपाच्या ग्रंथाने ग्रंथालय समृध्द केले गेले आहे. आज ग्रंथालयात एकूण ७५९६ पुस्तके आहेत व त्यावरती रू. ३,९९,१९८ /- खर्च केलेला आहे. त्याच बरोबर जिंदाल ट्रस्ट बंगलोर यांचेकडून ग्रामीण भागातील महाविद्यालयाचा विचार करून रू. २५४२७/- ची २३१ पुस्तके, भौतिकशास्त्र व वनस्पतीशास्त्र प्राणीशास्त्र, गणित व राज्यशास्त्र या विषयाचे संदर्भग्रंथ देऊन मोलाची भर घातली आहे. शिवाय स्पर्धा परीक्षा व जनरल अशा १७ मासिकांच्यावरती रू. ३०००/- खर्च केले जातात. सन २००० ते २००१ च्या शैक्षणिक वर्षात रू. ३५३१६/- ची ४६९ पुस्तके खरेदी केली असून ५०,००० ची खरेदी करावयाची ठरवले आहे. ग्रंथालयात स्वतंत्र अभ्यासिका सुरू केली आहे. वेळेचे बंधन न ठेवता ग्रंथालय सकाळी ८ ते सायंकाळी ५ पर्यंत चालू असते. प्राध्यापक,कर्मचारी व विद्यार्थी सर्व मिळून ७३२ सभासद ग्रंथालयाचा लाभ घेतात. या शैक्षणिक वर्षात संस्था ग्रंथालय विकासासाठी पुस्तके खरेदी करणेस रू. २५,०००/- देणार आहेत.

ग्रंथालयाच्या या यशापाठीमागे आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष, सेक्रेटरी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य यांचे मोलाचे भरीव सहकार्य लाभले आहे. ग्रंथालय कमिटी व चेअरमन व सदस्य हे ग्रंथालयाचे प्रश्न सोडविण्यासाठी सक्रीय भाग घेत असतात. या वर्षात त्यांच्या व मा. प्राचार्य यांच्या सहकार्यामुळे तालीकीकरणाचा बॉक्स सुमारे रू. २०,००० खर्च करून घेतलेला आहे.त्याचा वाचकांना चांगलाच

फायदा होणार आहे. ग्रंथालयाच्या कामकाजात समिती सदस्य प्रा. एस. आर. पाटील व प्रा. डी. डी. कोमेजवार यांचे मौलिक सहकार्य लाभले.

प्रा. ए. टी. वागरे
ग्रंथपाल

क्रिडा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०००-२००१ या सालामध्ये महाविद्यालयाने खो-खो(मुली), व्हॉलीबॉल(मुले), बास्केटबॉल(मुले), जिमनॅस्टीक(मुले,मुली),ॲथलेटिक्स(मुले,मुली), कुस्ती, पोहणे इ. क्रिडा प्रकारात झोनल (विभागीय) स्पर्धेत सहभाग घेतला व स्पृहनिय यश संपादन केले. या स्पर्धा शिवाजी विद्यापीठातंर्गत घेतल्या गेल्या.

सदर स्पर्धेतून खालील खेळाडूंनी यश संपादले.

१)आंतरविभागीय(सांगली, सातारा, सोलापूर, कोल्हापूरातील सर्व महाविद्यालयाचे)जिमनॅस्टीक स्पर्धेत शिवाजी विद्यापीठात तृतीय क्रमांक पटकाविला. यामधून श्री. सुतार मोहन नारायण बी.ए. भाग -१ याची पतियाळा येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड झाली.

३) कोल्हापूर येथे झालेल्या विभागीय ॲथलेटिक्स स्पर्धेत कु. निता शिवाजी वारके बी.ए. भाग-१ हिने १५०० मीटर व भाला फेक प्रकारात द्वितीय क्रमांक व श्री. साठे वळवंत दत्तात्रय याने लांब उडी, तिहेरी उडीत द्वितीय क्रमांक पटकाविला. दोघांचीही कराड येथे झालेल्या आंतरविभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली.

४) मुंबई येथे झालेल्या महिला जिमनास्टिक स्पर्धेसाठी जिल्हा संघात आमच्या खेळाडू कु. शामवाला शहाजी चौगले बी.ए.भाग-२ व कु. अश्विनी प्रकाश आडसुळे बी.ए.भाग-१ यांची निवड झाली.

५) विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत आमच्या संघाने उपांत्य फेरीपर्यत मजल मारली.

६) शिवाजी विद्यापीठ आंतर विभागीय व्हॉलीबॉल (पुरूष) स्पर्धेचे आयोजन अहवाल सालात आमच्या महाविद्यालयाने अत्यंत नेटक्या व दिमाखदारपणे केले.

७) दरवर्षी आमच्या महाविद्यालयात खेळाडू शोध मोहिमेतंर्गत वार्षिक क्रिडा स्पर्धाचे आयोजन करण्यात येते.

अहवाल सालात संस्था चेअरमन मा. दिनकररावजी जाधव. व्हाईस चेअरमन विजयसिंहजी मोरे सर्व संचालक मंडळ, मा. नामदेवरावजी भोईटे, कार्यकारी संचालकसो, मा. प्राचार्यसो एस्. के. पाटील , सर्व शिक्षक शिक्षकेतर कर्मचारी, विद्यार्थी-विद्यार्थीनींचे सहकार्य लाभले. त्याबद्दल सर्वांचे आभार मानून अहवाल संपवितो.

प्रा. एन. डी. पाटील
शारिरिक शिक्षण संचालक

स्टाफ ॲकॅडमी

शैक्षणिक वर्ष २०००-२००१ मधील स्टाफ ॲकॅडमी तर्फे :-

१) प्रा. एल्. एस्. करपे यांनी पर्यायी विकास निती या विषयावर तर

२) प्रा. पी. एस्. पाटील यांनी 'अमेरिकेतील अध्यक्षीय निवडणूक पध्दती' या विषयावर आपली मते विचार मांडले. यामध्ये मा. प्राचार्यसो, इतर सर्व शिक्षक सहकारी मित्रांनी चर्चा केली व विषयात रंगत निर्माण केली.

३) 'उच्च शिक्षणातील बदलते प्रवाह' या विषयावर मा. प्राचार्य शिवाजीराव पाटील यांनी अभ्यासपूर्ण व्याख्यान दिले.

४) 'संगणक एक महत्वाचे टिचिंग एड' या विषयावर प्रा. डॉ. सुधीर कुलकर्णी यांचे व्याख्यान झाले.

हा वार्षिक अंक छापला जात असताना सुध्दा स्टाफ ॲकॅडमीतर्फे व्याख्यानमाला सुरू आहे.

या कामी मा. प्राचार्य, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले !

प्रा. एन्. डी. पाटील
स्टाफ ॲकॅडमी, निमंत्रक

व्होकेशनल गायडन्स

चालु शैक्षणिक वर्ष २०००-२००१ या सालामध्ये विद्यार्थी -विद्यार्थीनींच्या सर्वागिंण विकासासाठी शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत लोकप्रतिष्ठान विभागामार्फत मुलींसाठी 'होमसायन्स' हा सहा महिन्याचा कोर्स सुरू करण्यात आला आहे. या कोर्ससाठी १६ प्रशिक्षणार्थी सहभागी झाल्या आहेत.

सदर कोर्ससाठी प्रशिक्षक म्हणून कु. मिनाक्षी भिमराव पाटील व सौ. दिपाली दत्तात्रय जाधव काम पहात आहेत या कोर्समध्ये कापड पेटींग, ग्लास पेटींग, निप पेटींग,थ्रेड पेटींग, एम्बासिंग, स्टेन ग्लास, सिरॅमिक पेटींग तसेच शिवण, फ्लॉवर्स, ट्राईस (सॉफ्ट टॉइस,डॉल्स), एम्बॉयडरी, भरतकाम, मेहंदी, रांगोळी, कुकरी, सौंदर्यनिगा, ड्रायक्लिनिंग इ. विविध आयटम पुर्ण करत आहोत.

सदर कोर्ससाठी कमिटी सदस्य म्हणून प्रा. ए. जे. वारके यांचे बहुमोल सहकार्य मिळाले तसेच मा. प्राचार्यसो यांचे वेळोवेळी बहुमोल मार्गदशन मिळाले तसेच व सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचे सहकार्याबद्दल मी सर्वांचा आभारी आहे.

प्रा. एस. के. सावंत
व्होकेशन गायडन्स

सायन्स असोसिएशन

१) बारावीच्या विद्यार्थ्यांसाठी National standard Examination ही परीक्षा फिजिक्स, केमिस्ट्री व बायालॉजी या विषयांसाठी घेण्यात आली.

२) बी.एस्सी.च्या विद्यार्थ्यांसाठी National standard Examination For Graduates ही परीक्षा पदार्थविज्ञान विषयासाठी घेण्यात आली. वरील दोन्ही परीक्षांचे केंद्र प्रथमच आपल्या

महाविद्यालयात सुरू करण्यात आले.

३) महाविद्यालयामध्ये श्रीयुत प्रशांत मोरे यांचे "Information Technology" या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले.

४) डॉ. एस्. के. नेर्ले यांनी प्रदुषण : एक समस्या या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते.

प्रा. डॉ. एस्. एन्. कुलकर्णी
सायन्स असोसिएशन, निमंत्रक

विज्ञान मंडळ

विज्ञान अधिकाधिक लोकप्रिय करणे व त्याचा प्रसार करणे यासाठी विज्ञान मंडळातर्फे खालील उपक्रम राबवण्यात आले.

१) गणपती व गौरी विसर्जन नदीच्या पाण्यात केल्याने पाण्याचे होणारे प्रदुषण यावर डॉ. एस्.के.नेर्ले यांनी संचिप माहिती दिली.

२) आपल्या महाविद्यालयात विज्ञान दिनानिमित्य खालील व्यक्तींची भाषणे आयोजित केली व्यक्ते व विषय असे.

डॉ. एम्. बी. डोंगरे - लेसर व त्याचे उपयोग
डॉ. आर. व्ही. भोसले - रेडिओ ॲस्ट्रॉनॉमी
डॉ. एस. डी. संकपाळ - मॉडर्न फिजीक्स

३) श्रीयुत प्रशांत मोरे यांचे या विषयावर प्रात्यक्षिकासह व्याख्यान झाले तसेच विद्यार्थ्यांना स्पर्धात्मक परीक्षांचा सराव व्हावा यासाठी राष्ट्रीय स्तरावर घेतल्या जाणाऱ्या लेखी परीक्षा घेण्यात आल्या.

इयत्ता बारावीच्या विद्यार्थ्यांसाठी नॅशनल स्टॅंडर्ड एक्झाम ही परीक्षा फिजिक्स केमिस्ट्री व बायॉलॉजी या विषयांसाठी घेण्यात आली. तसेच पदवीधर विद्यार्थ्यांसाठी फिजिक्स विषयासाठी ही परीक्षा घेण्यात आली. या परीक्षांचे केंद्र प्रथमच आपल्या महाविद्यालयात सुरू करण्यात आले. हे सर्व उपक्रम पार पाडताना महाविद्यालयातील सर्व कर्मचाऱ्यांचे सहाय्य मिळाले.

प्रा. डॉ. सुधीर कुलकर्णी
विज्ञान मंडळ, निमंत्रक

व्यसनमुक्ती अहवाल

सन २०००-२००१ या शैक्षणिक वर्षामध्ये व्यसनमुक्ती समिती प्रमुख म्हणून काम करीत असताना वेगवेगळ्या प्रकारे विद्यार्थ्यांमध्ये व्यसनाविरोधी मोहिम आखताना किंवा त्यांच्यामध्ये व्यसनाविरोधी मानसिक बदल घडवून आणताना खालील कृती करणेत आल्या.

१) समाजकल्याण ऑफीसकडून व्यसनाविरोधी भित्तीपत्रके आणून त्यांचे प्रदर्शन भरविले.

२) या समितीतर्फे १५ ऑगस्ट दिनी व्यसनमुक्ती या विषयावर रांगोळी स्पर्धा आयोजित केली.

३) या समितीतर्फे समाजप्रबोधिनीचे कार्यकर्ते तानाजी करळे, गडहिंग्लज यांचे व्यसनाचे दुष्परिणाम या विषयावर व्याख्यान आयोजित करणेत आले. यावेळी व्यसन न करणेची सामुदायिक शपथ घेणेत आली.

४) ३ जानेवारी, २००१ या दिवशी कॉलेजमधील कला विभागातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींची

व्यसनमुक्ती रॅली काढणेत आली. यामध्ये २०० विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी बिद्री स्टॅंड परिसरातील स्टार, गुटखा, माणिकचंद या पुड्या एकत्र जमा करून त्यांची होळी केली.

५) २६ जानेवारी, २००१ या दिवशी जनस्वास्थ समितीकडून व्यसनाविरोधी वेगवेगळी भित्तीपत्रके आणून त्याचे प्रदर्शन भरविणेत आले.

या कामी आमच्या व्यसनमुक्ती समितीसाठी मा. प्राचार्य, सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. एस. ए. साळोखे
प्रा. एस. ए. गंगावणे
व्यसनमुक्ती समिती

भित्तीपत्रक समिती

विद्यार्थ्यांच्या लेखनाला, विचाराला व चित्र रेखाटनाला वाव देण्याचा प्रयत्न भित्तीपत्रक समितीने या वर्षी केला. या शैक्षणिक वर्षात - १५ ऑगस्ट चा स्वातंत्र्यदिन विशेषांक प्रसिध्द केला. यात राष्ट्रवादी विचाराची साहित्य व चित्र प्रसिध्द केली. त्यानंतर दसरा विशेषांक प्रसिध्द करण्यात आली. तिसरा विशेषांक म्हणजे प्रजासत्ताक विशेषांक या अंकामध्ये अनेक प्रकारच्या कविता व्यंगचित्रे व इतर मनोरंजक माहिती प्रसिध्द करण्यात आली. भित्तीपत्रक समितीच्या वतीने विद्यार्थ्यांना साहित्य लिहिण्यास चित्रे काढण्यास प्रवृत्त करण्यात आले.

या कामात मा. प्राचार्य यांचे मार्गदर्शन व योग्य सूचना मिळाल्या. त्याचबरोबर सहकारी प्राध्यापक मित्र व प्रशासकीय कर्मचारी यांचे सहकार्य मिळाले. विशेषांक सजविण्याची कामगिरी सजविण्याची जबाबदारी शास्त्र शाखेकडील विद्यार्थ्यांनी उत्तम प्रकारे पार पाडली. समिती सदस्य प्रा. सतिश गंगावणे यांचे विशेष सहकार्य मिळाले.

प्रा. अनिल माने
भित्तीपत्रक समिती प्रमुख

प्रौढ साक्षरता समिती

धामणवाडी, ता. राधानगरी हे गांव राष्ट्रीय हे गांव राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत महाविद्यालयामार्फत दत्तक घेतले होते. धामणवाडीमध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनाचे श्रमसंस्कार शिबिर पार पडले. प्रौढ साक्षरता समिती मार्फत धामणवाडीतील प्रौढ निरक्षरांचा सर्व्हे करण्यात आला.

समितीच्या कामासाठी प्राचार्यसो, प्रकल्पाधिकारी, प्रा. आर. बी. चोपडे व प्रा. वाय. एस. पाटील यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. पी. एस. पाटील
प्रौढ साक्षरता समिती

माझे सहकारी

प्रा. आर. बी. चोपडे (केमेस्ट्री विभाग)

किसमवीर महाविद्यालय, वाई येथे ॲनालिटिकल केमिस्ट्रीच्या सेमिनारसाठी उपस्थिती त्याचप्रमाणे एस.बी. झेड महाविद्यालय बार्शी या ठिकाणी पर्यावरण या विषयावरील सेमिनारसाठी उपस्थिती त्याचप्रमाणे एन.एस.एस. विशेष श्रमसंस्कार शिबिर धामणवाडी येथे पर्यावरण या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्यान.

प्रा. एस. एन. झेंडे (केमेस्ट्रीविभाग)

वॉलचंद कॉलेज, सोलापूर येथे दि. ७,८,९ सप्टेंबर २००० रोजी Workshop on microscale experiment in chemistry साठी महाविद्यालयातर्फे सहभाग तसेच रसायनशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचेतर्फे (U.G.C. sponsored Refresher course in chemistry) (०१-११-२००० ते २२-११-२०००) मध्ये सहभागी.

प्रा. डी. एन. पाटील (इंग्रजी विभाग)

दि. १२ व १३ मार्च २००१ रोजी शिवाजी विद्यापीठाच्या स्त्री अभ्यासकेंद्राच्या वतीने झालेल्या स्त्री सिधांत या विषयांवर झालेल्या कृती क्षेत्रामध्ये महाविद्यालयचे वतीने सहभागी झालो.

प्रा. डॉ. एस. बी. देसाई (हिंदी विभाग)

दि.१३ व १४ मार्च रोजी शिवाजी विद्यापीठात झालेल्या सुमित्रानंदन पंत या राष्ट्रीय चर्चासत्रात महाविद्यालयीन प्रतिनिधी म्हणून हजर होतो.

प्रा. डॉ. एस्. एन. कुलकर्णी (फिजिक्स विभाग)

१)दि.१ जानेवारी २००१ रोजी शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे Annual Meet of Physics Students मधील चर्चासत्रात सहभाग.

२) दि. १४ व १५ फेब्रुवारी २००१ रोजी "Stance २००१ " या माहिती तंत्रज्ञान विषयावर असणाऱ्या परिषदेमध्ये सहभाग.

३) दि. ९ फेब्रुवारी २००१ रोजी "आदर्श हायस्कूल, गवसे " येथे "विज्ञानाची वाटचाल" या विषयावर व्याख्यान दिले.

४) दि. २२ मार्च २००१ रोजी महाराष्ट्र हायस्कूल अत्याळ येथे "वैज्ञानिक दृष्टीकोन" या विषयावर व्याख्यान दिले.

५) दि. १३ मार्च २००१ रोजी दिनदयाळ हायस्कूल, गवसे येथे, रॉण्टगेन व त्याने केलेल्या शास्त्रीय संशोधन बद्दल माहिती दिली.

प्रा. एस. ए. साळोखे (इंग्रजी विभाग)

२०००-२००१ या शैक्षणिक वर्षामध्ये दि. १८ व १९ रोजी सांगली येथे नेहरू युवा केंद्रातर्फे आयोजित करणेत आलेल्या व्यक्तीमत्व विकास या दोन दिवसांच्या कार्यशाळेमध्ये कॉलेजच्या चार विद्यार्थ्यासमवेत सहभाग घेतला.

शिवाजी विद्यापीठ मानसशास्त्र परिषद, कोल्हापूर व यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करेणत आलेल्या ''व्यक्तिमत्व विकास - प्रशिक्षण '' कार्यशाळा प्रशिक्षण संस्था - जीवन मार्गदर्शन केंद्र, पुणे यांच्या मार्गदर्शनाखाली यशस्वीपणे पार पाडण्यात आली. यामध्ये सक्रीय सहभाग.

प्रा. एन. डी. पाटील (शारिरिक शिक्षण संचालक)

१) शिवाजी विद्यापीठ आंतर विभागीय व्हॉलीबॉल(पुरूष) स्पर्धा सचिव (सेक्रेटरी) म्हणून काम पाहिले.

२) शिवाजी विद्यापीठ बास्केटबॉल (पुरूष) संघ निवड समितीवर 'निमंत्रक' म्हणून नियुक्ती.

३) 'पुणे' येथे झालेल्या 'अश्वमेध क्रिडा स्पर्धेसाठी' बास्केटबॉल (पुरूष) संघाचे प्रशिक्षक पदी नियुक्ती.

४) 'उज्जैन' (मध्यप्रदेश) येथे झालेल्या 'अखिल भारतीय पश्चिम विभाग आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठाच्या प्रशिक्षक व संघ व्यवस्थापक पदी नियुक्ती.

प्रा. पी. एस. पाटील (राज्यशास्त्र विभाग)

मळगे बुद्रुक ता. कागल येथे आळंबी डिक्टोफोरा (लेडीज स्कर्ट) कुळातील असून हा अळंबी प्रकार जगातील एक दुर्मिळ प्रकार आहे असे संशोधनाअंती स्पष्ट केले. यासाठी मी विशेष परिश्रम घेतले.

प्रा. एस. डी. पाटील (मराठी विभाग)

शनिवार दि. २७ व रविवार दि. २८ जाने. २००१ रोजी झालेल्या विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली आणि मराठी अभ्यास व संशोधन केंद्र सांगोले यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित ''ग्रामीण व दलित साहित्य '' या चर्चासत्रासाठी उपस्थित.

रविवार दि. ११।३।२००१ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठातंर्गत पीएच. डी. विद्यार्थ्यांसाठीच्या एक दिवसाच्या चर्चासत्रासाठी उपस्थित.

दि . ३० व ३१ मार्च २००१ रोजी अनौपचारिक शिक्षण साधन केंद्र, महाराष्ट्र व इंडियन इन्स्टीट्युट ऑफ एज्युकेशन, पुणे आणि आचार्य जावडेकर शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय, गारगोटी यांनी आयोजित केलेल्या निरंतर शिक्षण साधन व्यक्तींचे (प्राध्यापकांचे) चर्चासत्रात यशस्वी सहभाग घेतला.

प्रा. ए. आर. माने (इतिहास विभाग)

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाचे श्रमसंस्कार शिबीर नवे पारगांव ता. हातकणंगले या ठिकाणी संपन्न झाले. दिनांक

११।११।२००० रोजी रात्री ८.०० ते १०.०० या वेळेत विद्यार्थी व ग्रामस्थासमोर ''अंधश्रध्दा निर्मूलन काळाजी गरज'' या विषयावर प्रात्यक्षिकासह व्याख्यान झाले.

न्यू इंग्लिश स्कूल, गडमुडशिंगी येथे 'मूल्यशिक्षण' या विषयावर व्याख्यान.

दैनिक सकाळमध्ये २३ फेब्रुवारी २००१ रोजी 'वर्णव्यवस्थेचे समर्थन होऊच शकत नाही' या नावाने लेख प्रसिध्द.

प्रा. एल. एस. करपे (अर्थशास्त्र विभाग)

मराठी अर्थशास्त्र परिषदेच्या २४ व्या वार्षिक अधिवेशन अभिनव शिक्षण मंडळांच्या याच कन्या महाविद्यालय मिरज येथे दि. ५, ६,व ७ नोव्हेंबर २००० इ. रोजी संपन्न झाले यामध्ये महाविद्यालयाचा प्रतिनिधी म्हणून उपस्थित राहिलो.

दि. २७ फेब्रु. २००१ या दिवशी शिवाजी विद्यापीठातील अर्थशास्त्र विभागा मध्ये आयोजित केलेल्या आर्थिक विकासातील धनंजयराव गाडगीळ यांचे योगदान या विषयावरील एक दिवसीय चर्चा सत्रात सहभाग. स्टाफचे प्रश्न सोडविणे, स्टाफमध्ये खेळीमेळीचे वातावरण तयार करण्याचे काम स्टाफ सेक्रेटरी म्हणून केले.

प्रा. सी. वाय. जाधव (इंग्रजी विभाग)

न्यू कॉलेज, कोल्हापूर येथे Shivaji University English Association यांनी आयोजित केलेल्या Syallabi of English and Question Paper Patterns या विषयावरील एकदिवसीय चर्चासत्रासाठी उपस्थिती व सहभाग.

दि. २७ ते २९ जानेवारी २००१ या काळात Govt . Hamidia Autonomous Arts and Commerce college, Bhopal (Madhya Pradesh) येथे संपन्न झालेल्या ४५ व्या All India Teacher's conferrence मध्ये सक्रीय सहभाग. त्यामध्ये "The Problems of English Teacher's in Rural Area" या विषयावर शोध निबंध सादर केला.

दि . ३० व ३१ मार्च २००१ रोजी अनौपचारिक शिक्षण साधन केंद्र, महाराष्ट्र व इंडियन इन्स्टीट्युट ऑफ एज्युकेशन, पूणे आणि आचार्य जावडेकर शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय, गारगोटी यांनी आयोजित केलेल्या निरंतर शिक्षण साधन व्यक्तींचे (प्राध्यापकांचे) चर्चासत्रात यशस्वी सहभाग घेतला.

निरंतर शिक्षण साधन व्यक्ती प्रशिक्षण

दि . ३० व ३१ मार्च २००१ रोजी अनौपचारिक शिक्षण साधन केंद्र, पूणे आणि आचार्य जावडेकर शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय, गारगोटी यांनी आयोजित केलेल्या निरंतर शिक्षण साधन व्यक्तींचे (प्राध्यापकांचे) चर्चासत्रात प्रा. ए. जे. वारके, प्रा. एस. एस. पाटील, प्रा. एस. के. सावंत, प्रा. एस. जी. खानापुरे, प्रा. एस. ए. साळोखे यांनी यशस्वी सहभाग घेतला.

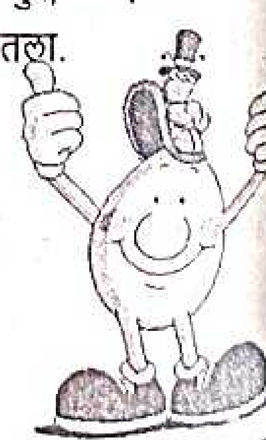

प्राध्यापक वृंद

२००० - २००१

प्राचार्य शिवाजीराव पाटील एम. एस्सी.

मराठी

प्रा. ए. जे. वारके — एम. ए., बी. एड., सेट

प्रा. एस. डी. पाटील — एम. ए., बी. एड., एम.फील.

हिंदी

प्रा. डॉ. एस. बी. देसाई — एम. ए., पीएच. डी.

प्रा. डी. जी. दिघे — एम. ए.

इंग्रजी

प्रा. सी. वाय. जाधव — एम. ए. (पी. जी. डी. टी. ई.)

प्रा. डी. एन. पाटील — एम. ए.

प्रा. एस. ए. साळोखे — एम. ए., एम. एड्.

इतिहास

प्रा. ए. आर. माने — एम. ए., बी. एड्., सेट

प्रा. एस्. आर. पाटील — एम. ए.

समाजशास्त्र

प्रा. डी. के. शिंदे — एम. ए., एफ. फील

प्रा. ए. डी. जानवे — एम. ए.

अर्थशास्त्र

प्रा. एल. एस. करपे — एम. ए., बी.एड., एम. फील

राज्यशास्त्र

प्रा. ए. बी. माने — एम. ए

प्रा. पी. एस. पाटील — एम. ए.

भूगोल

प्रा. सी. बी. कमाने — एम. ए.

शारीरिक शिक्षण संचालक

प्रा. एन. डी. पाटील — एम. पी. एड्.

पदार्थ विज्ञान

प्रा. एच. डी. धायगुडे — एम. एस्सी.

प्रा. डॉ. एस. एन. कुलकर्णी — एम. एस्सी., पीएच. डी.

प्रा. एम. व्ही. टाकळे — एम. एस्सी.

प्रा. एस. ए. गंगावणे — एम. एस्सी.

रसायनशास्त्र

प्रा. एस. एन. झेंडे	एम. एस्सी.
प्रा. आर.बी. चोपडे	एम. एस्सी.
प्रा.एस. के. सावंत	एम. एस्सी.
प्रा. एस. जी. खानापुरे	एम. एस्सी.
प्रा. सौ. एस. ए. कांबळे	एम. एस्सी.
प्रा. कु. एस. एम. अंगज	एम. एस्सी.

वनस्पतीशास्त्र

प्रा. डॉ. एस. जी. गायकवाड	एम.एस्सी.पीचडी.डी.
प्रा. एस. एस. पाटील	एम. एस्सी., एम. फील
प्रा. श्रीमती जे. एम. पाटील	एम. एस्सी.
प्रा. पी. बी. पाटील	एम. एस्सी.

प्राणीशास्त्र

प्रा. आर. एस. पाटील	एम. एस्सी.
प्रा. सौ. जे. ए. कांबळे	एम. एस्सी.

गणित

प्रा. डी. डी. कोमेजवार	एम. एस्सी., एम. फील.

संख्याशास्त्र

प्रा. वाय. एस. पाटील	एम . एस्सी.
प्रा. एस. एच. पाटील	एम. एस्सी.

ग्रंथपाल

प्रा. ए. टी. वागरे	एम. ए., बी. लीब. सायन्स

प्रशासकीय कर्मचारी
२०००-२००१

कार्यालय

श्री. पी. व्ही. पाटील	एम. कॉम.
श्री. एम. के. भोईटे	बी. कॉम.
श्री. आर. एच. कंकाळ	बी. कॉम.
श्री.आर. एम. देसाई	बी.ए.
श्री.व्ही. डी. तळेकर	एच. एस. सी.

प्रयोगशाळा सहाय्यक

श्री. एस. के. पाटील	बी.ए.

प्रयोगशाळा परिचर

श्री. बी. एस. सुतार
श्री. आर. पी. आळवेकर
श्री. अे. एम. घुंघरे-पाटील
श्री. एन. व्ही. पाटील
श्री. ए. बी. हवालदार

ग्रंथालय परिचर

श्री. एन. एस. वारके	एम. ए. (इतीश)
श्री. एस. टी. जोशी	

शिपाई

श्री. जगन्नाथ कांबळे
श्री. शिवाजी कांबळे

मा. प्राचार्यांसमवेत सर्व प्राध्यापक

मा. प्राचार्यांसमवेत प्रशासकीय कर्मचारी

दूधसाखर महाविद्यालय, बिद्री

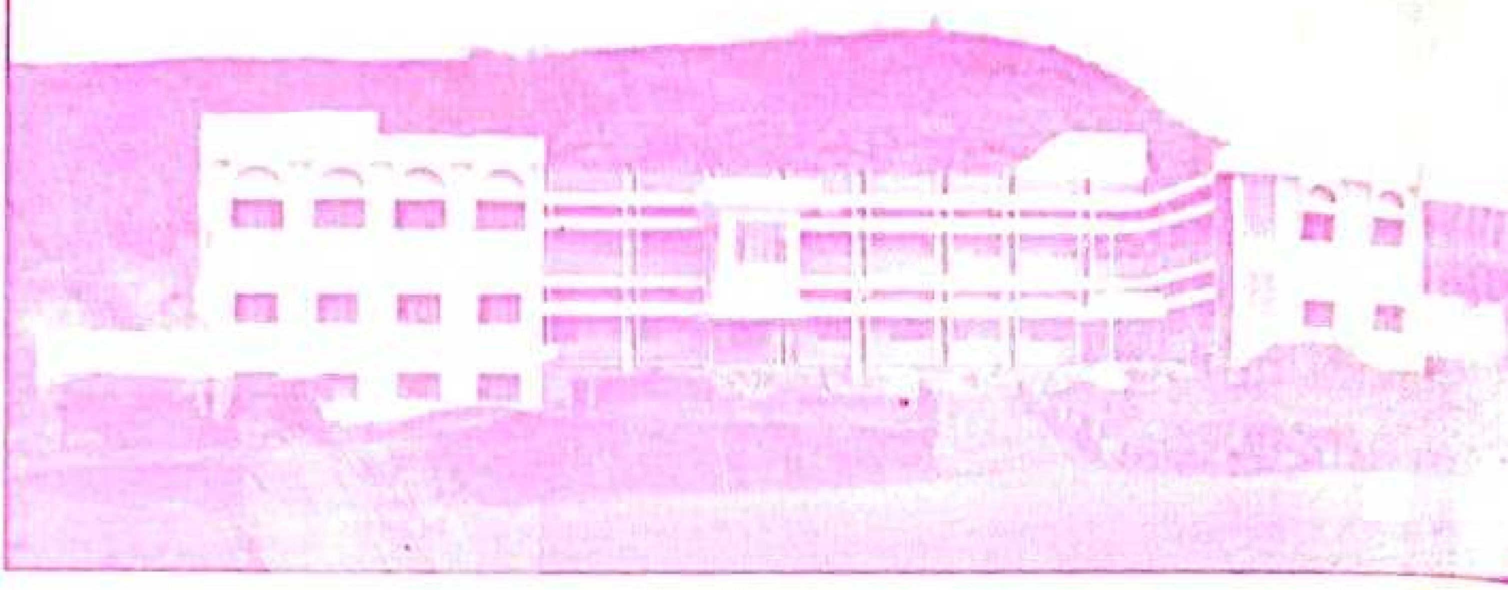

॥ विद्या परम भूषणम् ॥

श्री. दूधसाखर शिक्षण प्रसारक मंडळ, बिद्री (मौनीनगर)

ता. कागल, जि. कोल्हापूर. संचलित,

दूधसाखर शिक्षण संकुल

" बालकांनो पद हे उचला
शिक्षणाच्या वाला माळा कर्मभूमिला "

दूधसाखर महाविद्यालय

(कला, वाणिज्य व विज्ञान)

दूधसाखर माध्यमिक व उच्च माध्यमिक विद्यालय

(कला, विज्ञान, वाणिज्य व व्यवसायिक)

दूधसाखर सैनिक शाळा प्रवेश तयारी वर्ग

दूधसाखर विद्यानिकेतन

(प्राथमिक विभाग)

ठळक वैशिष्ट्ये

- विविध शैक्षणिक शाखांसाठी भव्य व सुसज्ज इमारती.
- उच्च गुणवत्ता प्राप्त शिक्षक वर्ग.
- शिक्षण, कला, क्रीडा व संस्कार यासाठी वैयक्तिक व विशेष लक्ष.
- अद्यावत ग्रंथालय, सुसज्ज प्रयोगशाळा, भव्य क्रीडांगण व अभ्यासाची स्वतंत्र सोय.
- शांत व निसर्गरम्य परिसर.

मा. के. डी. गोसावी.	मा. दिनकररावजी जाधव	मा. विजयसिंहजी मोरे
संस्था सचिव	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष

मुद्रक : श्री मुद्रणालय, ११६, ए वार्ड, शिवाजी पेठ, पद्माराजे गार्डन नजीक, कोल्हापूर. ☎ ६२०६९६.